

Nr 143

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m.; given Stockholms slott den 22 mars 1957.

Under återopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);
- 2) förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 522);
- 3) förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker; samt
- 4) lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

Såsom ett led i olika åtgärder för att utbygga de vid 1954 års riksdag beslutade reformerna inom nykterhetspolitiken framlägges förslag till vissa ändringar i rusdryckslagstiftningen.

Förslagen innefattar i första hand en skärpt kontroll inom utminuteringsringen. Avstängningen av missbrukare skall sålunda effektiviseras. Därvid avskaffas den nuvarande anordningen att nykterhetsnämnd vid bötesansvar förbjuder missbrukaren att köpa hos systembolaget. I stället skall nämnden meddela bolaget att den beslutat föranstalta om åtgärder i syfte att rusdrycker inte skall av systembolaget utlämnas till missbrukaren. På grundval av dessa meddelanden upprättar bolagets distriktsförvaltningar lokala spärrlistor. Legitimation och kontroll mot spärrlistan skall ske stickprovvis och därutöver i alla fall, då personalen misstänker att kunden är avstängd. Samma legitimationshandlingar skall kunna användas som på posten.

Dessa förslag ansluter sig nära till de bestämmelser som förordades i 1954 års proposition angående nykterhetspolitiken. Den viktigaste skillnaden består i att kontrollåtgärderna är mindre långtgående. Enligt nämnda proposition skulle en riksspärrelista upprättas och legitimation i princip avkrävas varje köpare.

Minimiåldern för den som av köpare anlitas såsom ombud i systembolagets butiker föreslås höjd från 18 till 21 år.

De föreslagna inskränkningarna i utminuteringen skall enligt propositionen kompletteras genom skärpta åtgärder mot langning. Det skall bli straffbart att utbjuda sprit och att såsom ombud skaffa sprit åt ungdomar, missbrukare och berusade. Olovligen inköpt sprit skall kunna tagas i beslag och förklaras förverkad.

I propositionen redovisas en pågående försöksverksamhet med inskränkningar i systembolagets butikstider och med slopad försäljning av de vanligare spritsorterna i 1/3-literbuteljer.

Den gångna tidens erfarenheter har visat, att de år 1954 beslutade åtgärderna i syfte att åstadkomma en övergång inom konsumtionen till svagare drycker varit otillräckliga och att de med sådana åtgärder förbundna riskerna varit mindre än som befarats. På grund härav föreslås ytterligare åtgärder i nämnda syfte.

Vid sidan av det nuvarande starkölet om högst 4,5 viktprocent föreslås sålunda ett lättare sådant öl om högst 3,6 viktprocent. Detta får lägre skatt och kommer att kosta ca 65 öre flaskan. Det nya ölet skall enligt förslaget få säljas i flertalet av de livsmedelsbutiker som får tillhandahålla vanligt öl. I övrigt skall emellertid det nya ölet följa samma bestämmelser som det nuvarande starkölet. Det skall således inte få säljas från utkörarbilar och skall inte heller få serveras annat än på restauranger som äger rätt att utskänka starköl.

Vidare förordas, att systembolaget iakttar återhållsamhet, när det gäller att inrätta nya fullständiga utminuteringsbutiker. Däremot bör butiker för vin och starköl kunna drivas i något ökad utsträckning, bl. a. som en försöksverksamhet i begränsad skala på mindre orter. I samband härmed bör bolaget även pröva att tillhandahålla alkoholfria festdrycker.

Enligt propositionen skall starköl få serveras på samtliga vinrestauranger. Starkölsrättigheter skall även kunna ges åt välskötta ölrestauranger, som i fråga om allmän standard är jämförliga med det för vinrestauranger normala. Måltidstvånget för starköl skall avskaffas.

Slutligen förordas, att personalmatsalar med rätt till ölservering skall fritas från de s. k. förtäring- och förvaringsförbuden samt att begränsningarna i rusdrycksreklamen i huvudsak skall avvecklas.

Förslag
till
förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen
den 26 maj 1954 (nr 521)

Härigenom förordnas, att 5 §, 9 § 3 mom., 10 §, 12 § 3 mom., 14 och 15 §§, 17—20 §§, 29, 30 och 37 §§, 40 § 3 mom., 41 §, 46 § 2 mom., 47 § 2 mom., 52 § 1 mom., 54, 56, 62, 69 och 79 §§, 80 § 1 och 4 mom., 81, 84, 87 och 89 §§ samt 90 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i samma förordning skola införas två nya paragrafer, betecknade 13 a § och 41 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

5 §.

1 mom. Den som erhållit tillstånd att tillverka eller försälja rusdrycker må ej i samband med rörelsens bedrivande avhända sig sådan dryck till annan annorledes än genom försäljning.

2 mom. I butik för handel med andra varor än rusdrycker och i de för sådan rörelse använda lägenheter, vid torghandel och auktioner, vid handel med lappbefolkningen samt eljest vid yrkesmässig handel med andra varor än rusdrycker är utdelning av sådana drycker även utan betalning förbjuden.

9 §.

3 mom. Inom riket tillverkat starköl, som ej utföres ur riket eller till svensk frihamn, må försäljas endast till partihandelsbolaget eller det i 13 § nämnda detaljhandelsbolaget.

(Föreslagen lydelse)

5 §.

1 mom. Den som har rätt att tillverka eller försälja rusdrycker må ej genom gåva annat än i form av varuprov avhända sig sådan dryck i samband med rörelsens bedrivande.

2 mom. Den som bedriver agenturverksamhet för rusdrycker må ej genom gåva annat än i form av varuprov avhända sig sådan dryck i samband med rörelsens bedrivande.

3 mom. Vid yrkesmässig detaljhandel med andra varor än rusdrycker är utdelning av sådan dryck även utan betalning förbjuden.

9 §.

3 mom. Inom riket tillverkat starköl, som ej utföres ur riket eller till svensk frihamn, må försäljas endast till partihandelsbolaget eller det i 13 § nämnda detaljhandelsbolaget. Starköl, som är hänförligt till grupp A, må dock av tillverkare säljas till den som enligt 13 a § äger rätt att bedriva avhämtningsförsäljning av denna vara, så ock till den som har rätt till utskänkning av starköl.

(Nuvarande lydelse)

10 §.

Detaljhandelsbolaget må till den som har rätt till utskänkning försälja rusdrycker *i och för dennes rörelse.*

12 §.

3 mom. Starköl som införes till riket må icke utlämnas från parti-handelsbolaget, med mindre varan antingen då den inkommer hit är eller ock därefter av bolaget blivit stämplad och försedd med etikett. Beträffande flaska må stämplingen ske å kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett skola innehålla uppgift om namnet å det bryggeri där tillverkningen skett samt *sifferbeteckning (III) för varans klass.*

14 §.

Detaljhandelsbolaget äger — — — och förläggning.
Utminuteringsställe må dock ej finnas annorstädes än i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Konungen eller, — — — — — därtill äro.

(Föreslagen lydelse)

10 §.

Detaljhandelsbolaget må försälja rusdrycker till den som har rätt till utskänkning. *Starköl, som är hänförligt till grupp A, må ock av bolaget säljas till den som enligt 13 a § äger rätt att bedriva avhämtningsförsäljning av denna vara.*

12 §.

3 mom. Starköl som införes till riket må icke utlämnas från parti-handelsbolaget, med mindre varan antingen då den inkommer hit är eller ock därefter av bolaget blivit stämplad och försedd med etikett. Beträffande flaska må stämplingen ske å kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett skola innehålla uppgift om namnet å det bryggeri där tillverkningen skett samt *beteckning (III A eller III B) för den klass och grupp, till vilken varan är hänförlig.*

13 a §.

Utän hinder av stadgandet i 13 § må den, som enligt ölförsäljningsförordningens bestämmelser har tillstånd att bedriva avhämtningsförsäljning av öl, tillika idka avhämtningsförsäljning av starköl, hänförligt till grupp A. Därvid skola, i stället för stadgandena i denna förordning om utminuterung av rusdrycker, ölförsäljningsförordningens bestämmelser om avhämtningsförsäljning av öl gälla i tillämpliga delar.

Länsstyrelsen må dock, vid meddelande av tillstånd som avses i första stycket eller ock sedermera med motsvarande tillämpning av 49 § ölförsäljningsförordningen, förklara att tillståndet till avhämtningsförsäljning icke skall inbegripa försäljning av starköl.

14 §.

Utminuteringsställe där *spridrycker tillhandahållas* må dock ej finnas annorstädes än i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

(Nuvarande lydelse)

15 §.

När det finnes påkallat för att ordna försändning av rusdrycker till ort, där utminuteringsställe ej är beläget, äger detaljhandelsbolaget att å sådan ort inrätta särskilt utlämningsställe.

Köpare, som — — — gälda försändningskostnaden.

Vid försändning — — — — — till handa.

17 §.

Vid utminutering må rusdrycker icke utlämnas till köpare på utminuteringsställe eller försändas till utlämningsställe eller till köpare, förrän betalning för varan erlagts.

18 §.

Rusdrycker må — — — — — tjuuguett år.

Utminutering må vägras den som, enligt underrättelse som kommit utminuteringsstället till handa, av nykterhetsnämnd förbjudits att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget.

19 §.

Rusdrycker må ej utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berus-

(Föreslagen lydelse)

15 §.

När det finnes påkallat för att ordna försändning av rusdrycker, äger detaljhandelsbolaget inrätta särskilt utlämningsställe.

17 §.

Vid utminutering må rusdrycker icke utlämnas eller försändas till köpare, förrän betalning för varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne på begäran styrka sin identitet och ålder medelst av myndighet utfärdad handling eller på annat sätt som finnes kunna godtagas. Samma skyldighet åvilar ombud för köpare i fråga om såväl honom själv som köparen. Ombud skall tillika på begäran styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas.

18 §.

Utminutering må vägras den, beträffande vilken nykterhetsnämnd meddelat beslut som avses i 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård, så ock den, som enligt underrättelse från nykterhetsnämnd genom laga kraftägande dom högst ett år dessförinnan befunnits skyldig till olovlig försäljning av rusdrycker. Det åligger detaljhandelsbolaget att för kommun eller annat lämpligt område upprätta och till utminuteringsställena inom området utsända förteckning över dem, som sålunda må vägras utminutering, samt att minst en gång varje kvartal med vederbörande nykterhetsnämnd upptaga frågan om vilka som böra upptagas på sådan förteckning.

19 §.

Rusdrycker må ej utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berus-

(Nuvarande lydelse)

ningsmedel. Utlämning av rusdrycker må vägras när *särskild* anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som kan antagas ej hava fyllt *aderton* år.

Föreligger beträffande — — — — rusdrycker vägras.

20 §.

Ej må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

Ej heller må någon, genom personlig hänvändelse eller genom ombud, för egen eller annans vinning söka förmå annan än återförsäljare av rusdrycker att inköpa sådana drycker på utminuteringsställe.

29 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning från oktrojperiodens början skall av detaljhandelsbolaget göras hos länsstyrelsen före utgången av *mars* månad det år perioden börjar.

Har enligt — — — — — perioden börjar.

Ansökan om — — — — — av fullmäktige.

Ansökan om — — — — — kommunens nykterhetsnämnd.

30 §.

I ansökan enligt 29 § skall angivas, var utskänkningen skall bedrivas samt huruvida densamma skall omfatta alla slag av rusdrycker eller vin och starköl eller endast *vin*. Ansökan må jämväl innehålla förslag till föreskrifter för utskänkningens bedrivande.

37 §.

Rätt till annan utskänkning än trafikutskänkning må avse alla slag av

(Föreslagen lydelse)

ningsmedel. Utlämning *och försändning* av rusdrycker må vägras, när anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som kan antagas ej hava fyllt *tjuguett* år.

20 §.

Ej må någon såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antagas ej hava fyllt tjuguett år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel.

Ej heller må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

Det är vidare förbjudet att, genom personlig hänvändelse eller genom ombud, för egen eller annans vinning söka förmå annan än återförsäljare av rusdrycker att inköpa sådana drycker på utminuteringsställe.

29 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning från oktrojperiodens början skall av detaljhandelsbolaget göras hos länsstyrelsen före utgången av *april* månad det år perioden börjar.

30 §.

I ansökan enligt 29 § skall angivas, var utskänkningen skall bedrivas samt huruvida densamma skall omfatta alla slag av rusdrycker eller vin och starköl eller endast *starköl*. Ansökan må jämväl innehålla förslag till föreskrifter för utskänkningens bedrivande.

37 §.

Rätt till annan utskänkning än trafikutskänkning må avse alla slag av

(Nuvarande lydelse)

rusdrycker, endast vin eller, om särskilda skäl därtill äro, vin och starköl.

Tillstånd till trafikutskänkning må avse enbart vin eller, om särskilda skäl därtill äro, vin och starköl. För fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats, må dock tillståndet avse alla slag av rusdrycker.

40 §.

3 mom. I fråga om restaurang eller avdelning därav, som med hänsyn till beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att anse som folkrestaurang, må rätt till utskänkning som omfattar alla slag av rusdrycker endast överlåtas på ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen (restaurangbolag). Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

Rätt till utskänkning skall även eljest överlåtas på restaurangbolaget, när så finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning.

41 §.

Beträffande överlåtelse — — — — — avtal upprättas.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Vid överlåtelse skall bolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen utfärdar, meddela bestämmelser rörande prissättning på utskänkta rusdrycker och vad därmed äger samband samt stadga sådana villkor, att innehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende av myckenheten utskänkta spritdrycker och starkare viner.

Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att hos detaljhandelsbolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning i restaurangvagn samt på fartyg och luftfartyg vid färd mel-

(Föreslagen lydelse)

rusdrycker, vin och starköl eller, om särskilda skäl därtill äro, endast starköl.

Tillstånd till trafikutskänkning må avse vin och starköl. För fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats, må dock tillståndet avse alla slag av rusdrycker.

40 §.

3 mom. Rätt till utskänkning skall överlåtas på ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen (restaurangbolag), när så av särskilda skäl finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning. Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

41 §.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker, utom starköl, hänförligt till grupp A. Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att, med nyss angivet undantag, hos bolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning i restaurangvagn samt på fartyg och luftfartyg vid färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

Vid överlåtelse skall bolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen utfärdar, meddela bestämmelser rörande prissättning på utskänkta spritdrycker och starköl, som är hänförligt till grupp B, så ock rörande vad därmed äger samband.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

lan svenska hamnar och svenska flygplatser.

41 a §.

Priset på utskänkta spritdrycker skall motsvara utminuteringspriset för varan jämte därå belöpande utskänknings-skatt.

I samband med utskänknings-skattens erläggande äger utskänkning-innehavaren av staten åtnjuta ersättning för kostnader i samband med utskänkningen. Härom meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

46 §.

2 mom. Spritdrycker och starköl må utskänkas endast i samband med måltid.

Föreskrifter angående — — — — — första stycket.

Konungen må beträffande utskänk-ningsställen på viss ort eller inom visst område för rättighetsinnehavare som göra ansökan därom medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om sådan ansökan skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarar att utskän-ning av spritdrycker och starköl utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivan-de, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänk-ningen som prövas erforderliga. Med-givandet må när som helst återkallas.

47 §.

2 mom. Utskänkning skall avslutas senast klockan 22, där ej tidigare tid-punkt föreskrivits enligt 38 eller 43 § eller ock medgivande till utsträckt tid lämnats i den ordning nedan i 3 eller 4 mom. sägs.

52 §.

1 mom. Vid föreställning, — — — — — äger rum.
Vad nu sagts avser icke sång, kon-sert, uppläsning eller annan därmed

46 §.

2 mom. Spritdrycker må utskänkas endast i samband med måltid.

Konungen må beträffande viss ort eller visst område medgiva undantag från stadgandet i första stycket. In-nan sådant beslut fattas, skola full-mäktige i därav berörda kommuner genom intendentens för utskänk-ningsärenden försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommu-nen förklarar att utskänkning av spritdrycker utan samband med mål-tid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Ko-nungen de särskilda föreskrifter i av-seende å utskänkningen som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

47 §.

2 mom. Utskänkning skall avslutas senast klockan 22, där ej tidigare tid-punkt föreskrivits enligt 38 eller 43 § eller ock medgivande till utsträckt tid lämnats i den ordning nedan i 3 eller 4 mom. sägs, dock att utskänkning som avses i 33 § utan sådant medgi-vande må fortgå till klockan 1, där ej detaljhandelsbolaget finner skäligt föreskriva att utskänkningen skall avslutas tidigare.

52 §.

Vad nu sagts avser icke sång, kon-sert, uppläsning, radio- eller televi-

(Nuvarande lydelse)

jämförlig underhållning å restaurang.

54 §.

Å utskänkingsställe — — — — för rusdrycker.
Rusdrycker, som ej få utskänkas å utskänkingsställe, eller ersättningsmedel som nyss sagts må ej heller förvaras därstädes eller eljest så att gästerna äga tillgång till dem.

56 §.

För visst — — — — inskränkningar däri.
När så prövas nödigt under krig eller vid omedelbar krigsfara eller då arbetslöshet eller nöd i större omfattning råder, må Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelsen förbjuda detaljhandel eller föreskriva inskränkningar däri.

62 §.

Länsstyrelsens beslut i ärende angående tillstånd till annan årsutskänkning än trafikutskänkning skall kungöras i den eller de tidningar inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

69 §.

Bolaget vare skyldigt att vid avtal med leverantör verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrivs på sätt som finnes stå i strid med det i 7 § angivna syftet.

79 §.

De i 68, 70 och 73 §§ givna föreskrifterna skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolaget. Vad i 73 § stadgas skall även gälla restaurangbolagets dotterbolag.

Om behörighetsvillkor — — — — i 40 § 1 mom.

(Föreslagen lydelse)

sionsutsändning eller annan därmed jämförlig underhållning å restaurang.

54 §.

Rusdrycker, som ej få utskänkas å utskänkingsställe, eller ersättningsmedel som nyss sagts må ej heller förvaras, därstädes eller eljest, på sådant sätt att det kan befaras att de förtäras av gästerna.

56 §.

När så prövas nödigt under krig eller vid omedelbar krigsfara eller då arbetslöshet eller nöd i större omfattning råder, så ock när det på grund av särskilda förhållanden anses erforderligt för ordningens upprätthållande, må Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelsen förbjuda detaljhandel eller föreskriva inskränkningar däri.

62 §.

Då länsstyrelsen utfärdar bevis om tillstånd till annan årsutskänkning än trafikutskänkning, skall beslutet kungöras i den eller de tidningar inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

69 §.

Bolaget är skyldigt att verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrivs på sätt som finnes uppenbarligen stå i strid med det i 7 § angivna syftet.

79 §.

De i 68 och 70 §§ givna föreskrifterna skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolaget. Vad i 73 § stadgas skall även gälla restaurangbolaget och dess dotterbolag, dock icke i fråga om avlöning, som utgår i förhållande till storleken av omsättningen av andra varor än rusdrycker.

(Nuvarande lydelse)

80 §.

1 mom. Den som säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter. I ringa fall må från straff frias.

Är brottet grovt, vare straffet *dagsböter, lägst trettio, eller fängelse* i högst ett år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt *eller skett till underårig eller till person, vilken av nykterhetsnämnd förbjudits att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget.*

4 mom. *Straffas enligt 1 mom. någon som ej äger rätt till försäljning av rusdrycker, må länsnykterhetsnämnden för viss tid, högst ett år i sänder, förbjuda honom att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget.*

81 §.

1 mom. *Köper någon rusdrycker hos detaljhandelsbolaget i strid mot förbud som avses i 80 § 4 mom., straffes med böter, högst trehundra kronor.*

2 mom. Bryter någon mot föreskriften i 20 § *första* stycket, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

84 §.

Förbryter sig någon mot *stadgandet* i 5 § 2 mom. eller bryter någon som ej handhar försäljning enligt denna förordning mot 20 § *andra* stycket, straffes med dagsböter.

87 §.

Vad som med stöd av bestämmelserna i denna förordning inhämtats vid granskning av räkenskaper och verifikationer, så ock vad som eljest

(Föreslagen lydelse)

80 §.

1 mom. Den som säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter *eller fängelse i högst sex månader*. I ringa fall må från straff frias.

Är brottet grovt, vare straffet *fängelse* i högst ett år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt.

4 mom. *Rusdrycker, som olovligen försålts, skola, jämte kärl och emballage, vara underkastade beslag och förbrutna.*

81 §.

1 mom. Den som *tillhandagår annan med anskaffande av rusdrycker i strid med föreskriften i 20 § första stycket, straffes såsom för olovlig försäljning enligt vad i 80 § stadgas.*

Rusdrycker, med vilka förfarits på sätt i första stycket sägs, skola, jämte kärl och emballage, vara underkastade beslag och förbrutna.

2 mom. Bryter någon mot föreskriften i 20 § *andra* stycket, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

84 §.

Förbryter sig någon mot *stadgandena* i 5 § 2 *eller 3* mom. eller bryter någon som ej handhar försäljning enligt denna förordning mot 20 § *tredje* stycket, straffes med dagsböter.

87 §.

Vad som med stöd av bestämmelserna i denna förordning inhämtats vid granskning av räkenskaper och verifikationer, så ock vad som eljest

(Nuvarande lydelse)

vid tillsyn å utskänkning inhämtats må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med bestämmelserna avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen.

Brott som — — — — — av målsåging.

89 §.

1 mom. Hava flera medverkat till gärning, som i 80 § eller 81 § 2 mom. sägs, gäller vad i 3 kap. 4 och 5 §§ strafflagen är stadgat. Den till vilken rusdrycker försålts eller eljest anskaffats vare dock ej förfallen till ansvar för annan medverkan än anstiftan.

2 mom. Husbonde ansvarar för brott som vid detaljhandel begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att brottet skett utan hans vetskap och vilja.

90 §.

1 mom. Rättighet att verkställa beslag tillkommer tulltjänsteman i fall som i 86 § sägs. I övrigt gäller angående beslag vad därom finnes *särskilt stadgat*.

(Föreslagen lydelse)

vid tillsyn å utskänkning inhämtats må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med bestämmelserna avsedda ändamålet. *Ej heller må någon, som handhar utminuteri, för obehöriga yppa vad han i samband därmed inhämtat rörande enskilds personliga förhållanden.* Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen.

— — — — — av målsåging.

89 §.

1 mom. Försök till olovlig försäljning, så ock till gärning, som avses i 81 § 1 mom., straffes efter ty i 3 kap. 1 och 3 §§ strafflagen stadgas.

Straffas enligt första stycket någon som ej äger rätt till försäljning av rusdrycker, skall vad som stadgas i 80 § 3 mom. första stycket äga motsvarande tillämpning.

2 mom. Hava flera medverkat till gärning, som i 80 § eller 81 § 1 mom. sägs eller vid försök till sådan gärning eller ock till brott som avses i 81 § 2 mom., gäller vad i 3 kap. 4 och 5 §§ strafflagen är stadgat. Den till vilken rusdrycker försålts eller eljest anskaffats vare dock ej förfallen till ansvar för annan medverkan än anstiftan.

3 mom. Husbonde ansvarar för brott som vid detaljhandel begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att brottet skett utan hans vetskap och vilja.

90 §.

1 mom. Rättighet att verkställa beslag tillkommer tulltjänsteman i fall som i 86 § sägs. I övrigt gäller angående beslag vad därom finnes *stadgat i rättegångsbalken, dock icke i fråga om den tid inom vilken åtal sist skall hava väckts.*

Denna förordning skall, såvitt angår 40, 41 och 41 a §§, träda i kraft den 1 oktober 1957 samt i övrigt den 1 juli 1957; dock att förordningens bestämmelser skola gälla redan före ikraftträdandet i avseende å åtgärder, som erfordras för tillämpningen därefter.

Rätt till utskänkning, som den 1 juli 1957 avser enbart vin, skall därefter avse vin och starköl.

Utän hinder av vad i 13 a § stadgas må länsstyrelsen före den 1 januari 1958 förklara, att tillstånd, som före den 1 juli 1957 meddelats att bedriva avhämtningsförsäljning av öl, icke skall inbegripa försäljning av starköl.

Äldre bestämmelser skola alljämt äga tillämpning med avseende å förhållanden, som äro hänförliga till tiden före förordningens ikraftträdande.

Förslag
till
förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen
den 26 maj 1954 (nr 522)

Härigenom förordnas, att 45 §, 50 § 1 mom., 51 och 55 §§ ölförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

45 §.

I lokal, där öl må utskänkas efter tillstånd *eller anmälan* enligt denna förordning, vare det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker eller ersättningsmedel därför. Ej heller må rusdrycker eller sådana ersättningsmedel förvaras i lokalen eller eljest på sådant sätt, att *gästerna äga tillgång till dem.*

Länsstyrelsen äger för personalfest i slutet sällskap medgiva undantag från bestämmelserna i första stycket i fråga om personalmatsal som i 25 § sägs. Vid ansökan härom skall fogas förklaring från institutionens eller företagets ledning eller vederbörande befälhavare att erinran icke göres mot ansökningen.

50 §.

1 mom. Avskrift av beslut, som länsstyrelse enligt denna förordning meddelat rörande annat än trafikutskänkning, skall tillställas länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd samt, såvitt angår kringföringsförsäljning, kontrollstyrelsen.

Har polismyndighet — — — nykterhetsnämnd underrättas.

51 §.

Länsstyrelses beslut i ärende angående tillstånd till försäljning av öl skall, där fråga ej är om trafikut-

(Föreslagen lydelse)

45 §.

I lokal, där öl må utskänkas efter tillstånd enligt denna förordning, är det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker eller ersättningsmedel därför. Ej heller må rusdrycker eller sådana ersättningsmedel förvaras, i lokalen eller eljest, på sådant sätt att *det kan befaras att de förtäras av gästerna.*

50 §.

1 mom. Avskrift av beslut, som länsstyrelse enligt denna förordning meddelat rörande annat än trafikutskänkning, skall tillställas länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten i den ort där försäljningsstället är beläget. Dessutom skall avskrift av sådant beslut tillställas kommunens nykterhetsnämnd, såvitt avser *avhämtningsförsäljning och annan utskänkning än trafikutskänkning*, samt kontrollstyrelsen, såvitt angår kringföringsförsäljning.

51 §.

Då länsstyrelsen utfärdar bevis om tillstånd att tills vidare bedriva avhämtningsförsäljning eller tillstånd

(Nuvarande lydelse)

skänkning eller om detaljhandel vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod, kungöras i den eller de tidningar inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

55 §.

Låter utskänkningsinnehavare eller någon hos honom anställd rusdrycker eller ersättningsmedel därför förtäras eller förvaras i strid mot det i 45 § första stycket stadgade förbudet, straffes med dagsböter.

(Föreslagen lydelse)

till annan årsutskänkning än trafikutskänkning, skall beslutet kungöras i tidning inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Beslut att meddela tillstånd till kringföringsförsäljning skall kungöras i tidning där allmänna påbud för länet vanligen meddelas.

Tiden för anförande av besvär över beslut som i första stycket sägs skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

55 §.

Låter utskänkningsinnehavare eller någon hos honom anställd rusdrycker eller ersättningsmedel därför förtäras eller förvaras i strid mot det i 45 § stadgade förbudet, straffes med dagsböter.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1957; dock att äldre bestämmelser alltjämt skola äga tillämpning med avseende å förhållanden, som äro hänförliga till tiden dessförinnan.

Förslag
till
förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker

Härigenom förordnas, att 6 § förordningen den 25 februari 1955 om försäljning av alkoholfria drycker skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

6 §.

I lokal eller å plats, där alkoholfria drycker utskänkas utan att rätt föreligger att utskänka rusdrycker eller öl, är det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker, ersättningsmedel därför eller öl. Ej heller må rusdrycker, ersättningsmedel därför eller öl förvaras i lokalen eller å platsen eller eljest på sådant sätt, att *gästerna äga tillgång till dem.*

(Föreslagen lydelse)

6 §.

I lokal eller å plats, där alkoholfria drycker utskänkas utan att rätt föreligger att utskänka rusdrycker eller öl, är det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker, ersättningsmedel därför eller öl. Ej heller må rusdrycker, ersättningsmedel därför eller öl förvaras, i lokalen eller å platsen eller eljest, på sådant sätt att *det kan befaras att de förtäras av gästerna.*

Länsstyrelsen äger — — — — mot ansökningen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1957.

Förslag
till
lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579)
om nykterhetsvård

Häri genom förordnas, att 70 § lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård skall upphöra att gälla samt att 14 och 59 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.

14 §.

Framgår av nykterhetsnämnds undersökning, att den, varom fråga är, missbrukar alkoholhaltiga drycker, skall nämnden, där så prövas erforderligt och gagneligt, söka bibringa honom insikt om vådan av alkoholmissbruk samt vidtaga för hans rättelse lämpade *hjälpåtgärder* såsom att söka

1 mom. Framgår av nykterhetsnämnds undersökning, att den, varom fråga är, missbrukar alkoholhaltiga drycker, skall nämnden, där så prövas erforderligt och gagneligt, söka bibringa honom insikt om vådan av alkoholmissbruk samt vidtaga för hans rättelse lämpade *hjälpåtgärder* såsom att söka

a) förmå honom — — — — — utse

b) förhjälpa honom — — — — —

c) *föranstalta, att alkoholhaltiga drycker ej utlämnas till honom, samt förmå honom att ej besöka lokaler, där sådana utskänkas;*

person;

eller vistelseort;

c) förmå honom att ej besöka lokaler, där *alkoholhaltiga drycker* utskänkas;

d) förmå honom — — — — — lämplig organisation;

e) förmå honom — — — — — lämplig vård.

Där det prövas vara till gagn för den, som befunnits missbruka alkoholhaltiga drycker, äger länsnykterhetsnämnd *för viss tid, högst ett år i sänder, förbjuda honom att inköpa rusdrycker hos* det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda detaljhandelsbolaget. Enahanda befogenhet tillkommer efter länsnykterhetsnämnds bemyndigande jämväl kommunal nykterhetsnämnd.

2 mom. Där det prövas vara till gagn för den, som befunnits missbruka alkoholhaltiga drycker, äger länsnykterhetsnämnd *föranstalta om åtgärder i syfte att alkoholhaltiga drycker ej skola utlämnas till honom från det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda detaljhandelsbolaget eller från andra försäljare av sådana drycker. Beslut härom skall avse viss tid, högst ett år i sänder, och gå i verkställighet utan hinder av att det ej äger laga kraft.* Enahanda befogenhet tillkommer efter länsnykterhetsnämnds bemyndigande jämväl kommunal nykterhetsnämnd.

Närmare bestämmelser angående åtgärder enligt *första stycket* meddelas av Konungen.

3 mom. Närmare bestämmelser angående åtgärder enligt *1 och 2 mom.* meddelas av Konungen.

(Nuvarande lydelse)

59 §.

Beslut av nykterhetsnämnd må överklagas av den som beslutet rör, om beslutet innebär utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet eller *förbud* som avses i 14 § *andra stycket*. Över annat av nykterhetsnämnd enligt denna lag meddelat beslut må klagan ej föras.

Klagan föres — — — — — hos länsstyrelsen.

70 §.

Köper någon rusdrycker i strid mot förbud, som avses i 14 § andra stycket, straffes med böter, högst trehundra kronor.

(Föreslagen lydelse)

59 §.

Beslut av nykterhetsnämnd må överklagas av den som beslutet rör, om beslutet innebär utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet eller *åtgärd* som avses i 14 § *2 mom*. Över annat av nykterhetsnämnd enligt denna lag meddelat beslut må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1957.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars
1957.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om *ändrade riktlinjer för rusdrycksförsäljningen* och anför därvid följande.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 oktober 1956 tillkallade jag den 7 november samma år lagbyråchefen i finansdepartementet S. S. Walberg, ordförande, direktören i Nya systemaktiebolaget K. G. Erbacke samt numera byråchefen i kontrollstyrelsen A. O. Hillbo att såsom utredningsmän verkställa en översyn av rusdrycksförsäljningsförordningen.

Utredningen antog benämningen *1956 års rusdrycksförsäljningsutredning*.

Utredningsmännen har med skrivelse den 7 januari 1957 avgivit betänkande med förslag till ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen m. m.

Över betänkandet har, efter remiss, *yttranden* inkommit från kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, riksåklagarämbetet, generaltullstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Kopparbergs samt Västerbottens län, länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Jönköpings, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Sveriges storloge av IOGT, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, Nykterhetsfrämjandet, Aktiebolaget Vin- & spritcentralen, Nya systemaktiebolaget, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Svenska bryggareföreningen, Svensk industriförening, Kooperativa förbundet, Svenska handelsagenters förening, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Svenska arbetsgivareföreningen och Riksförbundet landsbygdens folk.

Riksåklagarämbetet har bifogat yttranden från statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö samt föreningarna Sveriges landsfogdar, Sveriges stadsfiskaler och Sveriges landsfiskaler.

Överståthållarämbetet har överlämnat yttrande från polismästaren i Stockholm och nykterhetsnämnden i Stockholm.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har bifogat yttranden från länsnykterhetsnämnden och intendenten för utskänkningsärenden i länet.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat yttranden från poliskamrarna i Malmö och Hälsingborg, länsnykterhetsnämnden i länet, Malmöhus läns nykterhetsvårdsförbund, nykterhetsnämnderna i Malmö och Hälsingborg samt Föreningen Malmöhus läns landsfiskaler.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har överlämnat yttrande från nykterhetsnämnden i Göteborg.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har bifogat yttranden från länsnykterhetsnämnden i länet, nykterhetsnämnderna i Lidköping, Skövde, Karlsborg och Tun, Skaraborgs distrikt av Svenska nykterhetsvårdsförbundet, intendenten för utskänkningsärenden i länet, landsfogden i länet, stadsfiskalen i Lidköping och Föreningen Skaraborgs läns landsfiskaler.

Länsstyrelserna i Kronobergs, Kopparbergs och Västerbottens län har överlämnat yttranden från länsnykterhetsnämnderna i respektive län.

Tjänstemännens centralorganisation har bifogat yttrande från Handelstjänstemannaförbundet.

Härjämte har yttranden och skrivelser inkommit från järnvägsstyrelsen, länsstyrelserna i Älvsborgs län och Gävleborgs län, Sveriges köpmannaförbund, Föreningen Allmännyttiga kafébolag, Stockholms kaféidkareförening, Göteborgs värdshusidkareförening, Aktiebolaget Saturnus, Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet, Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor samt Malmö biljard- och restauratörförening.

Svenska nykterhetsfrämjandet har bifogat en av direktören David Isaksson författad uppsats, Förslag till progressivt beskattningssystem för alkoholhaltiga drycker baserad på dryckernas relativa intoxikationseffekt.

Innan jag går in på de av utredningen behandlade frågorna, torde få nämnas att jag i särskild proposition denna dag anmäler 1953 års utskänkningsvinstkommittés förslag till ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen. En del av de därvid upptagna frågorna äger samband med dem som här skall dryftas.

II. Allmänna synpunkter

Utredningen

Utredningen har som en bakgrund till sina överväganden och förslag lämnat vissa statistiska uppgifter rörande spritförsäljning och fyllerifrekvens. Dessa har vid beredningen av ärendet inom finansdepartementet kompletterats med aktuellt material.

I tab. 1 återges vissa uppgifter rörande spritförsäljningen.

Tab. 1. Spritförsäljningen månadsvis 1952—1956

Månad	Total försäljning av spritdrycker i milj. liter					Ökning eller minskning i % från			
	1952	1953	1954	1955	1956	1952— 1955	1953— 1956	1954— 1955	1955— 1956
januari	3,04	3,25	3,17	2,98	4,17	— 2	+ 28	— 6	+ 40
februari	3,25	3,18	3,26	3,06	4,14	— 6	+ 30	— 6	+ 35
mars	3,50	3,79	5,76	3,41	5,60	— 3	} + 31	} — 12	} + 33
april	3,97	3,87	2,85	4,15	4,43	+ 5			
maj	3,67	3,59	2,65	3,44	4,61	— 6	+ 28	+ 30	+ 34
juni	3,61	3,78	3,62	3,82	5,40	+ 6	+ 43	+ 6	+ 41
juli	3,78	4,07	3,82	3,98	5,32	+ 5	+ 31	+ 4	+ 34
augusti	3,71	3,73	3,32	3,64	5,09	— 2	+ 36	+ 10	+ 39
september	3,32	3,46	3,17	4,00	4,55	+ 20	+ 32	+ 26	+ 14
oktober	3,56	3,85	3,46	4,46	4,62	+ 25	+ 20	+ 29	+ 4
november	3,36	3,42	3,22	4,51	3,71	+ 35	+ 8	+ 40	— 18
december	4,95	5,30	5,29	6,92	6,02	+ 40	+ 14	+ 31	— 13
Summa	43,71	45,29	43,59	48,37	57,67	+ 11	+ 27	+ 11	+ 19

Utredningen konstaterar att under september 1956 förelåg, vid jämförelse med samma månad året förut, en ökning om 14 procent. Härvid är att märka att spritförsäljningen under september 1955 redan företett en kraftig ökning på grund av svårigheterna att effektivt upprätthålla restriktionssystemet omedelbart före spritförsäljningens frisläppande. Under oktober 1956 var ökningen i förhållande till 1955 ganska obetydlig, eller endast 4 %. November 1956 däremot företer, uppenbarligen såsom en följd av skattehöjningen fr. o. m. den 6 i månaden, en betydande minskning, eller 18 %.

I jämförelse med basåret 1953 — vilket valts med hänsyn till att försäljningen år 1954 influerats av skattehöjningen sistnämnda år — uppvisar de tre ifrågavarande månaderna ökningstalen 32, 20 och 8 %. Även här är utvecklingskurvan sålunda gynnsam både för oktober och, i särskild grad, för november.

Utvecklingen av fyllerifrekvensen i städerna belyser utredningen genom tab. 2. De i tabellens nedre del angivna lägetalen avser att visa hur högt fyllerifrekvensen efter den 1 oktober 1955 fram t. o. m. december 1956 ligger i förhållande till motsvarande frekvens varje månad under tiden oktober 1954—september 1955. Någon direkt jämförelse har där alltså icke gjorts mellan t. ex. oktober 1955 och oktober 1956.

Av tabellen framgår, påpekar utredningen, att antalet omhändertaganden under oktober 1956 var obetydligt större än under oktober 1955, den första månaden av fri spritdrycksförsäljning — lägetal 217 respektive 214 — men att november 1956 visar en markant tillbakagång jämfört med november 1955 — lägetal 186 mot 206 (d. v. s. 10 % minskning).

Minskningen av antalet fyllerifall under november 1956 torde enligt utredningen böra sättas i samband med höjningen av spritbeskattningen.

Enligt vad jag inhämtat uppgick den totala spritdryckskonsumtionen under januari 1957 till 3,80 milj. liter, vilket innebär en nedgång i förhållande till januari 1956 med 0,37 milj. liter eller med 9 %. Preliminära

Tab. 2. Antal omhändertaganden för fylleri i städerna

Tid	På allmän plats	På enskilt område	Summa	Därav		Stockholm	Göteborg	Malmö
				Kvinnor	Personer under 21 år			
1954								
oktober	3 620	239	3 859	96	217	698	564	195
november	2 910	225	3 135	85	133	741	491	158
december	3 418	330	3 748	84	176	763	495	190
1955								
januari	2 854	235	3 089	73	177	642	581	144
februari	2 942	252	3 194	76	171	703	601	115
mars	3 541	309	3 850	70	188	775	703	172
april	3 844	301	4 145	70	176	726	745	191
maj	4 015	299	4 314	113	201	768	738	205
juni	4 122	241	4 363	109	178	677	694	221
juli	4 492	255	4 747	133	196	816	741	262
augusti	4 373	229	4 602	118	203	788	844	199
september	4 716	261	4 977	103	206	842	1 045	222
oktober	7 612	638	8 250	132	424	1 571	1 477	283
november	5 882	565	6 447	123	347	1 275	1 219	243
december	5 714	658	6 372	119	394	1 329	1 066	217
1956								
januari	5 347	591	5 938	108	330	1 272	1 129	191
februari	5 601	540	6 141	106	286	1 495	1 037	198
mars	7 742	778	8 520	133	470	1 880	1 903	276
april	7 890	614	8 504	145	402	2 070	1 797	278
maj	8 442	553	8 995	157	387	2 272	1 854	277
juni	9 734	630	10 364	223	446	2 502	2 225	383
juli	10 190	550	10 740	254	430	2 535	2 172	404
augusti	9 857	624	10 481	250	382	2 606	2 351	317
september	9 199	612	9 811	193	421	2 280	2 181	328
oktober	7 791	583	8 374	159	313	2 115	1 903	267
november	5 343	488	5 831	109	257	1 518	1 245	199
december	6 809	640	7 449	148	475	1 884	1 534	224
Lägetal: oktober 1954—september 1955 = 100								
1955								
oktober	210	267	214	138	195	225	262	145
november	202	251	206	145	261	172	248	154
december	167	199	170	142	224	174	215	114
1956								
januari	187	251	192	148	186	198	194	133
februari	190	214	192	139	167	213	173	172
mars	219	252	221	190	250	243	271	160
april	205	204	205	207	228	285	241	146
maj	210	185	209	139	193	296	251	135
juni	236	261	238	205	251	370	321	173
juli	227	216	226	191	219	311	293	154
augusti	225	272	228	212	188	331	279	159
september	195	234	197	187	204	271	209	148
oktober	215	244	217	166	144	303	337	137
november	184	217	186	128	193	205	254	126
december	199	194	199	176	270	247	310	118

uppgifter för februari 1957 tyder på att konsumtionen denna månad var ca 16 procent lägre än under februari 1956.

Konsumtionen av brännvin har, sedan det 40-procentiga renade potatisbrännvinet tillfälligt bortfallit och spritskatterna höjts, i avsevärd mån gått över till det 34-procentiga potatisbrännvinet (Brännvin Special). Under sista kvartalet 1956 såldes av denna vara 4,77 milj. liter mot 0,01 milj. liter motsvarande tid år 1955. Skattehöjningen på sprit har också medfört en ökad vinförsäljning eller med 26 procent.

Ytterligare kan nämnas, att antalet för fylleri dömda år 1956 i hela landet var 61 procent högre än 1955.

Under januari 1957 har enligt preliminära uppgifter i städerna omhändertagits ca 7 000 personer för fylleri.

Utredningen erinrar om att den enligt direktiven haft att inrikta sin uppmärksamhet på två områden, nämligen utminuteringsen av sprit samt utminuteringsen och utskänkningsen av starköl.

I fråga om *utminuteringsen av sprit* anför utredningen följande allmänna synpunkter.

Med hänsyn till den dominerande roll som utminuteringsen av sprit, särskilt brännvin, spelar för konsumtion och missbruk har vi sett som vår huvuduppgift att undersöka behovet av skärpta regler på detta område. Härvid har emellertid viktiga begränsningar måst iakttagas. Till en del antydes dessa i direktiven. Av vad där anförts framgår sålunda att den lagstiftning, som är avsedd att bli ett resultat av vår utredning, är att se som ett led i strävanden från statsmakterna att bygga vidare på den grund som lagts genom 1954 års reformer inom nykterhetspolitiken.

Något avsteg från de 1954 antagna huvudprinciperna är alltså inte avsett. Vi får i detta sammanhang erinra om att den nya nykterhetspolitiken tilldelat försäljningslagstiftningen en mera blygsam uppgift än tidigare. Den är inte längre avsedd att ge den huvudsakliga lösningen av nykterhetsfrågan. Dess uppgift är i stället att utgöra ett stöd för de positiva åtgärder på vilka tyngdpunkten i den nya nykterhetspolitiken vilar. För att på bästa sätt fylla denna uppgift bör den, enligt vad som uttryckligen framhölls, vara jämförelsevis fri, och försäljningsrestriktionerna bör vara klart motiverade och lätta att tillämpa.

Vårt utredningsarbete på spritutminuteringsen område har i enlighet med det anförda fått ett begränsat syfte. Det har inriktats på att motverka sådana företeelser i samband med den fria utminuteringsen som kan framstå som stötande från sociala och ordningsmässiga synpunkter. Däremot har vi avstått från att försöka utarbeta förslag som framträder med anspråk på att kunna nämnvärt minska den totala spritkonsumtionen eller eljest mera avsevärt påverka det allmänna nykterhetstillståndet.

Enligt vår uppfattning är en sådan begränsning i dagens läge också naturligt. Hittills har den nya nykterhetspolitikens verkningar i stort sett endast kunnat framträda i form av de redan 1954 delvis förutsedda svårigheterna i samband med övergången till fri försäljning; de positiva nykterhetsfrämjande åtgärder, på vilka den nya nykterhetspolitiken främst vilar, kan nämligen enligt sakens natur visa sina verkningar först på längre sikt. Under intryck av den nyligen genomförda höjningen av spritskatterna har under november 1956 skett en påtaglig minskning av konsumtion och missbruk. De förut återgivna siffrorna för september och oktober kan emellertid

tyda på att en nedgång varit på väg redan under dessa månader. Är detta riktigt, skulle det betyda att kulmen av övergångssvårigheterna passerats under den gångna sommaren.

De ändringar som vi föreslår i fråga om utminuteringsreglerna av sprit är emellertid, trots de iakttagna begränsningarna, i vissa hänseenden ganska djupgående. Vårt förslag innebär sålunda bl. a. en omläggning och effektivisering av reglerna om avstängning av missbrukare. Samtidigt skall butikspersonalen få befogenhet att temporärt avvisa kunder, när det är fråga om uppenbara missbrukare, som ännu inte hunnit bli föremål för avstängning, eller när en utlämning av rusdrycker eljest skulle framstå som direkt stötande. Möjligheten att såsom ombud anlita ungdomar mellan 18 och 21 år har vidare ansetts böra borttagas. Sistnämnda åtgärd synes av erfarenheterna att döma kunna vara ägnad att försvåra åtkomsten av rusdrycker för ungdomar under 21 år. Vi har dock vid utformningen av våra förslag på dessa områden strävat efter att för de vanliga konsumenterna bibehålla den betydelsefulla vinning av 1954 års reformer som ligger däri, att rusdrycksinköpen normalt inte blir förbundna med formaliteter.

Ett särskilt problem, som antytts redan i våra direktiv, är att skärpta utminuteringsbestämmelser kan vara ägnade att tillföra den illegala marknaden nya kunder. För att motverka en sådan utveckling har vi funnit nödvändigt att på olika vägar försöka effektivisera de bestämmelser som riktar sig mot illegal hantering.

De överväganden om *lättnader för starkölet* som utredningen haft att göra sammanhänger med strävandena att främja en övergång inom konsumtionen till svagare drycker. Utredningen har kommit till den uppfattningen att tämligen långtgående åtgärder i denna riktning är påkallade. Förslagen innebär bl. a. att ett starköl av lättare typ — högst 3,6 viktprocent alkohol — och med lägre skatt införes vid sidan av den nuvarande typen. Vidare föreslås en ökning av antalet utminuteringsställen och utskänkningsställen för starköl. Såsom en garanti för att den vidgade utminuteringsverksamheten bedrivs med tillgodoseende av de nykterhetspolitiska synpunkterna förordas att densamma alltjämt skall handhas enbart av Nya systemaktiebolaget. Utredningen har också funnit sig böra bestämt avråda från att tillåta servering av starköl på s. k. ölkaféer.

Intresset av att främja en övergång till svagare drycker har vidare föranlett utredningen att upptaga frågan om alkoholreklamen. Denna fråga synes enligt utredningen ha kommit i ett ändrat läge genom den ökade dominans som de okryddade brännvinsarterna fått under det gångna året, d. v. s. varor för vilka reklam icke bedrivits. Utredningen har kommit till den uppfattningen att samhället inte bör lägga onödiga hinder i vägen för en reklamverksamhet som är ägnad att leda in konsumtionen på svagare drycker eller på drycker som på grund av sitt pris endast förtäres i små kvantiteter.

Utredningens förslag, vilka delvis antytts redan i det föregående, *sammanfattas* i följande punkter.

1. Reglerna om avstängning av missbrukare effektiviseras. Den nuvarande anordningen att nykterhetsnämnd vid bötesansvar förbjuder missbrukaren att köpa hos systembolaget avskaffas. I stället skall nämnden

meddela bolaget att den beslutat föranstalta om att rusdrycker inte skall utlämnas till missbrukaren. På grundval av dessa meddelanden upprättar bolagets distriktsförvaltningar lokala spärllistor. Ett utvidgat samarbete skall äga rum mellan bolaget och nykterhetsnämnderna.

2. Legitimation skall stickprovsvis avkrävas spritkunderna och därutöver alla kunder som kan misstänkas vara avstängda. Samma legitimationshandlingar användes som på posten. Ombud skall på begäran uppvisa skriftlig fullmakt och legitimation för sig själv och uppdragsgivaren.

3. Systempersonalen får befogenhet att i uppenbara fall avvisa kunder, oaktat de inte avstängts, t. ex. interner på vårdanstalter, kunder som »hängar på låset» eller återkommer flera gånger samma dag o. s. v.

4. Ombudsåldern höjes till 21 år.

5. Straffbestämmelserna mot langning skärpes. Det blir straffbart att utbjuda sprit och att såsom ombud skaffa sprit åt ungdomar, missbrukare och berusade. Beslag skall kunna läggas på olovligen inköpt sprit.

6. Fortsatt försöksverksamhet med inskränkta butikstider och borttagande av 1/3-literbuteljer förordas.

7. Vid sidan av det nuvarande starkölet om högst 4,5 viktprocent införes ett lättare starköl om högst 3,6 viktprocent. Detta får lägre skatt och kommer att kosta ca 65 öre flaskan.

8. Systembolaget inrättar vin- och starkölsbutiker på mindre orter, där fullständig utminuteringsbutik inte finnes. I viss utsträckning skall man pröva att sälja vin och starköl från bussar som på varje ort stationeras någon eller några dagar i veckan. Samkörning av vanligt öl och starköl skall få ske efter medgivande från systembolaget.

9. Vinrestauranger skall normalt få servera starköl. Denna dryck skall även kunna serveras på välskötta ölrestauranger som är typiska »matställen».

10. Måltidstvånget för starköl avskaffas, och denna dryck skall få serveras från klockan 11 på vardagar.

11. Personal matsalar med ölservering fritas från de s. k. förtäring- och förvaringsförbuden.

12. Begränsningarna i rusdrycksreklamen skall i huvudsak avskaffas.

Remissyttrandena

I stort sett samtliga remissinstanser har varit överens med utredningen om att skärpta bestämmelser erfordras inom utminuteringsdelen. Remissinstanserna har i huvudsak tillstyrkt utredningens olika förslag i denna del.

I fråga om utredningens förslag till lättnader i försäljningen av starköl m. m. är meningarna delade. Av det 30-tal remissinstanser som yttrat sig i dessa frågor har dock det stora flertalet uttalat sig för att lättnader genomföres. I allmänhet vill man därvid gå något längre än utredningen tänkt sig. Sålunda förordas på många håll, att det föreslagna lättare starkölet skall få säljas i livsmedelsbutikerna eller hänföras till maltdrycker av klass II. Nykterhetsorganisationerna och vissa länsnykterhetsnämnder har emellertid i denna del yttrat sig i avstyrkande riktning.

Av de uttalanden som gjorts rörande förslagens allmänna innebörd torde här få återges följande.

Socialstyrelsen uttalar, att huvudparten av konsumtionsökningen på 15 milj. liter spritdrycker under den nya ordningens första år torde ha fallit

på omkring 1/4 milj. konsumenter, bestående av redan tidigare kända alkoholmissbrukare, ungdomar samt gamla spritdryckskonsumenter med benägenhet för jämförelsevis hög konsumtion. Styrelsen fortsätter.

Denna överslagsberäkning klarlägger, att det angelägnaste behovet är att få till stånd en återgång av denna konsumtionsstegring. En sådan återgång har också i betydande omfattning åvägabringats genom den för våra förhållanden ovanligt kraftiga skattehöjning på spritdrycker, som genomfördes i början av november 1956. Att döma av försäljningsuppgifterna för november och december 1956 medförde nämligen denna åtgärd försäljningsnedgång under dessa två månader med respektive 18 och 13 procent i jämförelse med motsvarande månader under år 1955. Den alltjämt bestående ökningen i förhållande till inköpsfrekvensen under den gamla ordningen har härigenom begränsats till respektive 12 och 14 procent. Under förutsättning att denna nedåtgående tendens blir bestående — varom dock ingen säkerhet kan råda — skulle konsumtionsökningen 15 milj. liter per tolv månader komma att nedgå till omkring 5,5 à 6 milj. liter. Denna nedgång har givetvis icke uteslutande — och måhända icke ens huvudsakligen — vunnits genom en minskning av konsumtionen hos de grupper av konsumenter, som har burit upp den tidigare starka ökningen.

Styrelsen framhåller, att utredningens förslag kan betraktas som ett komplement till den mera allmänt verkande konsumtionsbegränsande åtgärd som skattehöjningen inneburit.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner, att utredningsmännen löst sina uppgifter på ett i stort sett förtjänstfullt sätt, samt tillstyrker i huvudsak de framlagda förslagen. I likhet med utredningen understryker dock länsstyrelsen, att förslagen icke torde mera avsevärt påverka det allmänna nykterhetstillståndet. Härför erfordras mer långsiktiga åtgärder. Länsstyrelsen anför.

Utvecklingen efter 1954 års reform har utan tvivel blivit ogynnsammare än vad flertalet räknat med. Det aktuella läget inger oro. Föga torde emellertid stå att vinna genom ytterligare skärpning av lagstiftningen om utminuter och utskänkning. Man måste, för att nå resultat, satsa på långsiktiga åtgärder och intensifiera arbetet i fråga om upplysning, ungdomsvård, nykterhetsvård och inte minst forskning. Här finns utrymme för väsentligt vidgade insatser för det allmänna samt organisationer av olika slag.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser, att de begränsade ändringar i rusdryckslagstiftningen som utredningen föreslår ej är av den innebörd, att någon mer påtaglig förbättring av nykterhetstillståndet torde kunna förväntas. Förtjänsten med de olika förslagen är enligt länsstyrelsens mening främst, att mera påtagliga brister, som finnes i nuvarande lagstiftning, elimineras och att lagstiftningen erhåller en nykterhetspolitiskt sett mera positiv inriktning.

I fråga om starkölsförsäljningen vill länsstyrelsen gå längre än utredningen samt gör i denna del följande allmänna uttalande.

Länsstyrelsen är icke övertygad om att man, om försäljningsbestämmelserna ändras på sätt föreslagits, skall kunna få till stånd någon större förskjutning inom konsumtionen från spritdrycker till svagare drycker. Skall en varaktig förbättring av nykterhetstillståndet genom ändrade alkoholvanor kunna åstadkommas måste nog mera långtgående reformer övervägas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför liknande synpunkter.

Därest man bestämmer sig för att försöka leda in alkoholkonsumtionen på alkoholsvagare drycker — och länsstyrelsen är av den uppfattningen, att en sådan politik bör tillämpas — bör man för att vinna resultat helhjärtat och konsekvent gå in för denna linje. Det torde vara enda förutsättningen för att konsumtionsvanorna radikalt skall kunna ändras.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län säger bl. a.

Inköp av sprit och missbruk av spritdrycker har förekommit i beklagligt stor omfattning redan före övergången till den fria spriten, och denna övergång har åtminstone hittills medfört ytterligare försämring. En bestående och genomgripande förbättring i fråga om spritvanor och spritmissbruk torde endast kunna åvägabringas på längre sikt genom att bibringa allmänheten och i första hand ungdomen sundare alkoholvanor. En dylik omställning måste ses ur skilda aspekter och kräver åtgärder av olika slag men torde vara fullt genomförbar inom rimlig tid, om intensifierad upplysningsverksamhet och andra nykterhetsfrämjande anstalter bedrivs och utföras på ett omdömesgillt sätt och med tillgång till erforderliga ekonomiska resurser. För dem som hemfallit eller äro på väg att hemfalla åt spritmissbruk är det angeläget att erhålla en god och allsidig såväl social som medicinsk vård, som bättre än hittills varit möjligt kan förhjälpa missbrukare till ett nyktert liv. Den uppräckning och förstärkning av nykterhetsvården som påbörjats måste på allt sätt utvecklas. Det är på dessa vägar som en verklig och påtaglig förbättring av nykterhetstillståndet torde stå att erhålla.

Detta hindrar självfallet inte att de gjorda erfarenheterna av det nya systemets verkningar utnyttjas för vidtagande av lämpliga justeringar beträffande formerna för utminuterung och utskänkning, även om de gynnsamma verkningarna av sådana justeringar icke böra överskattas.

Länsnykterhetsnämnden i Västmanlands län finner sig i allt väsentligt kunna instämma i vad utredningen anført under rubriken Allmänna synpunkter. Sålunda anser nämnden det vara riktigt att åtminstone tills vidare fasthålla vid tidigare antagna huvudprinciper i fråga om nykterhetspolitiken.

Nya systemaktiebolaget uttalar bl. a. följande.

Utredningens inventering av de möjligheter som föreligger att åstadkomma förbättringar i nuvarande förhållanden på rusdrycksförsäljningens område innehåller många goda och från traditionella tänkesätt frigjorda uppslag, som är förtjänta av erkännande. På längre sikt skapas ökade möjligheter för bolaget att i sin verksamhet medverka till en hyfsning av alkoholsederna. Det bör därför hälsas med allmän tillfredsställelse att förslag nu framlagts som visserligen icke på kort sikt kan åstadkomma någon nämnvärd minskning av spritkonsumtionen men däremot omedelbart kan bidra till att motverka de mest stötande och irriterande olägenheterna av den fria utminuterungen.

Landsorganisationen finner, att utredningen på ett sätt som organisationen i princip kan ge sin anslutning till begränsat förslagen till ändringar i försäljningslagstiftningen till att avse motverkande av sådana företeelser i samband med den fria utminuterungen, som från sociala eller ordningsmässiga synpunkter måste anses stötande, men inte åsyftat att använda detaljmässiga regleringar som nykterhetspolitiska medel. Landsorganisatio-

nen har ej heller något att erinra mot de delar av förslaget som sammanhänger med strävandena att främja en övergång inom konsumtionen från starksprit till svagare drycker.

I OGT framhåller att upplysning och skapande av med spriten konkurrerande fritidsintressen måste vara det väsentliga inom svensk nykterhetspolitik. De föreslagna åtgärderna får därför inte hindra en utvidgning av det statliga stödet till nykterhetsupplysning och ungdomsfostran. Å andra sidan, säger orden, behöver upplysningen och den med spriten rivaliserande fritidsverksamheten ett komplement i lagstiftningen och de föreslagna skärpingarna synes vara väl motiverade.

I fråga om utredningens tankegång att söka främja en ökad inriktning av konsumtionen på alkoholdrycker med lägre alkoholhalt säger orden.

I och för sig synes invändningar inte kunna resas mot detta resonemang. Vid en konstant nivå för totalkonsumtionen av ren alkohol, torde skadeverkningsarna bli mindre ju större del av konsumtionen som utgörs av vin och öl. Vi har inte tillgång till undersökningar inriktade på just detta problem. De numera tillgängliga, mycket ingående undersökningarna om alkoholens fysiologiska verkningar gör det emellertid mycket sannolikt — för att inte säga uppenbart — att en utspridning av konsumtionen på ett stort antal förtäringstillfällen medför mindre antal berusningsfall och därmed mindre antal fall av grova alkoholskador.

Utredningens tankegång att den önskade utvecklingen skulle kunna påskyndas genom att underlätta åtkomsten av vin och starköl kan I OGT emellertid inte godtaga. Orden framhåller att utredningen icke presenterat något som helst material till stöd för sin uppfattning samt hänvisar till de av 1944 års nykterhetskommitté gjorda studierna av alkoholvanorna och utländska erfarenheter.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet vänder sig mot förslagen till lättnader beträffande starköl och vin och anför bl. a.

Den omständigheten att missbrukskonsumtionen vid fritt val i regel söker sig till de mest alkoholstarka dryckerna utgör intet bevis för de lättare dryckernas oskadlighet. I samma mån som en åtstramning av inköpsmöjligheterna ifråga om starksprit åvägbringas, kommer missbrukarna att övergå till vin eller öl, därest detta är lättare tillgängligt. Det har visserligen gjorts gällande att de svagare alkoholdryckerna skulle ha en mindre förödande verkan vid missbruk än starkspriten, men även om så är fallet, måste man här väga en blygsam vinning mot de allvarliga riskerna för en fortsatt utbredning av dryckesseden, som de alkoholsvaga dryckerna äro särskilt tjäniliga att stimulera. Icke minst i iakttagelser bland det kvinnliga missbruksklientelet, som sällan börjar missbruket med brännvin men ofta övergår till detta under alkoholismens gradvisa utveckling, tyder på att vindrickandet långt ifrån alltid har den oskyldiga innebörd, som man från vissa håll tillskriver den. Det måste också betecknas som förvånande att man efter nykterheiskommitténs banbrytande undersökningar rörande sociala och ekonomiska förhållanden inom olika alkoholvanegrupper, jämförda med icke-alkoholbrukare, vill förorda en alkoholpolitik som alldeles uppenbart kommer att öka antalet förbrukare och antalet förbrukningstillfällen.

Liknande allmänna synpunkter framföres av *flertalet övriga nykterhetsorganisationer* samt *några länsnykterhetsnämnder*.

Departementschefen

Hösten 1956 påbörjades vissa åtgärder för att utbygga de tidigare beslutade reformerna inom nykterhetspolitiken. Den omedelbara anledningen härtill var att nykterhetstillståndet under det första året av fri spritförsäljning utvecklade sig ogynnsamt; de vid reformbeslutet förutsedda övergångssvårigheterna visade sig långvarigare och delvis mera svårartade än beräknat.

För att omedelbart få till stånd en nedgång i konsumtion och missbruk företogs en höjning av spritskatterna med i genomsnitt fem kronor per liter. Vidare fattades beslut om upprustning av vårdanstalterna för alkoholmissbrukare. Slutligen tillsattes 1956 års rusdrycksförsäljningsutredning med uppgift att i ljuset av vunna erfarenheter överse rusdryckslagstiftningen.

Det kan nu konstateras, att skattehöjningen haft effekt. Konsumtionen av sprit har under november—februari varit 10—15 procent lägre än motsvarande månader ett år tidigare. Även missbruket, sådant det avspeglas i fylleristatistiken, visar en viss minskning. Siffrorna för september och oktober kan, såsom utredningen påpekat, tyda på att en mindre nedgång varit på väg redan under dessa månader och att kulmen på övergångssvårigheterna nåtts under sommaren 1956. Att konsumtionen och fylleriet minskat får emellertid inte bortskymma det faktum att situationen alltjämt är allvarlig och påkallar statsmakternas oavslåtliga uppmärksamhet. Men de positiva krafter, på vilka den nya nykterhetspolitiken i huvudsak vilar, har fått bättre möjligheter att verka.

Rusdrycksförsäljningsutredningens förslag följer två huvudlinjer. Den har sett som sin viktigaste uppgift att undersöka behovet av skärpningar i bestämmelserna om utminutering av sprit och har framlagt åtskilliga förslag i sådan riktning. Härtill ansluter sig förslag att skärpa bestämmelserna mot illegal sprithantering. Men utredningen har också förordat vissa lättnader, främst i fråga om maltdryckerna.

Remissbehandlingen visar en praktiskt taget enhällig uppslutning kring utredningens förslag beträffande utminutering av sprit och illegal sprithantering. Även de föreslagna lättnaderna har fått starkt stöd i yttrandena. Från nykterhetsrörelsens sida har dock härvidlag närmast intagits en avvisande hållning.

Det bör understrykas, att utredningen haft en begränsad uppgift. Lagstiftningen om försäljning av rusdrycker spelar inte längre samma dominerande roll som tidigare. Dess funktion är närmast att utgöra ett stöd för de positiva nykterhetsfrämjande åtgärderna. Vid utredningen har det inte varit fråga om att åstadkomma någon ändring härutinnan, inte heller att eljest ändra de bärande principerna i 1954 års lagstiftning.

Vid min granskning av utredningens olika förslag har jag, såsom framgår av det följande, i huvudsak ansett mig kunna följa dessa. Jag vill i sammanhanget erinra om att 1954 års lagstiftning bygger på grundsatsen om frihet under ansvar. Det uttalades även, att försäljningsrestriktionerna

borde vara klart motiverade och lätta att tillämpa. De föreslagna skärpningarna i lagstiftningen står enligt min mening väl i överensstämmelse med dessa principer. Någon större betydelse för det allmänna nykterhetstillståndet, sådant detta kommer till uttryck i statistiken över konsumtion och fylleri, får väl dessa skärpningar inte. De syftar närmast till att undanröja en del socialt stötande företeelser som framträtt i samband med övergången till fri försäljning av sprit. Att detta sker är emellertid — där- om torde alla vara ense — ett angeläget önskemål.

Jag finner det även följdriktigt att samtidigt bortta eller mildra restriktioner, som i ljuset av vunna erfarenheter inte längre framstår som klart motiverade. De åtgärder med sådan inriktning som nu föreslås tjänar emellertid framför allt det vid 1954 års reformbeslut uttalade syftet att försöka främja en övergång inom konsumtionen till svagare drycker och på denna väg mildra dryckessederna. Samma syfte uppbär åtskilliga av de förslag till ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningslagen som jag denna dag anmäler i en särskild proposition. Endast om lagstiftningen på här antytt sätt allsidigt anpassas efter de vunna erfarenheterna, kan den rätt fylla sin uppgift att vara ett stöd för de positiva nykterhetsfrämjande åtgärderna.

III. Skärpt utminuteringskontroll

Gällande bestämmelser

Genom 1954 års reformer, vilka trädde i kraft den 1 oktober 1955, erhöi i princip varje medborgare möjlighet att utan förprovning göra obegränsade inköp av rusdrycker i vilken butik han önskar. Undantagna är ungdomar under 21 år samt personer som av nykterhetsnämnd förbjudits att inköpa rusdrycker, vidare den som vid inköpstillfället är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel. Inköpsförbud kan meddelas mot alkoholmissbrukare samt mot den som dömts för olovlig försäljning. Föreligger särskild anledning att misstänka att rusdrycker inköpts i och för olovlig överlåtelse kan butikspersonalen vägra utlämning.

De förbud, som nykterhetsnämnderna kan utfärda, riktar sig som nämnts mot missbrukaren, vilken vid straff förbjudes att inköpa rusdrycker. I princip tillkommer det länsnykterhetsnämnd att företa sådan åtgärd, men rätten kan av länsnämnden delegeras till kommunal nykterhetsnämnd.

Lagstiftningen ger möjlighet att inköpa spritdrycker genom ombud, som fyllt 18 år. Butikspersonalen kan kräva att ombudet styrker sin behörighet med fullmakt.

Någon legitimation krävs normalt varken av den som köper för egen räkning eller såsom ombud för annan, men om butikspersonalen misstänker att en köpare ej fyllt 21 år eller att ett ombud ej fyllt 18 år fordras

ålderslegitimation. Fullmakt fordras i regel, om ett ombud gör större inköp.

De gällande reglerna innebär varken någon formelig rätt till inköp eller någon omedelbar skyldighet att sälja till den för vilken hinder av ovan nämnda slag ej föreligger. Av bestämmelsernas formulering framgår emellertid att Nya systemaktiebolaget inte bör tillämpa andra restriktioner än som uttryckligen angivits i lagstiftningen.

Utredningen

Utredningens förslag innebär i första hand att reglerna om avstängning av missbrukare effektiviseras. Den nuvarande anordningen att nykterhetsnämnd vid bötesansvar förbjuder missbrukaren att köpa hos systembolaget avskaffas. I stället skall nämnden meddela bolaget att den beslutat föranstalta om att rusdrycker inte skall utlämnas till missbrukaren. På grundval av dessa meddelanden upprättar bolagets distriktsförvaltningar lokala spärrlistor. Ett utvidgat samarbete skall äga rum mellan bolaget och nykterhetsnämnderna.

För kontroll av att sprit inte säljes till den som är avstängd skall legitimation stickprovsvis avkrävas spritkunderna och därutöver alla kunder som kan misstänkas vara avstängda. Samma legitimationshandlingar användes som på posten. Ombud skall på begäran uppvisa skriftlig fullmakt och legitimation för sig själv och uppdragsgivaren.

Vidare föreslås att systempersonalen skall få befogenhet att i uppenbara fall avvisa kunder, oaktat de inte avstängts, t. ex. interner på vårdanstalter, kunder som »hänger på låset» eller återkommer flera gånger samma dag o. s. v. Åtgärden skall, om vederbörandes identitet är känd, anmälas till bolagets distriktsförvaltning. Härigenom erhålles kontroll över att befogenheten i fråga inte användes i oträngt mål. Anordningen tjänar emellertid också det syftet, att de nykterhetsvårdande myndigheterna skall få kännedom om missbrukaren.

Ombudsåldern, slutligen, föreslås höjd till 21 år.

Utredningen konstaterar, att vissa missförhållanden uppstått efter den nya ordningens införande genom de större möjligheter till inköp av rusdrycker som erbjuder sig för alkoholmissbrukare. Erfarenheterna i sådant hänseende av den fria försäljningen sammanfattas sålunda.

Genom den fria försäljningen utökades utminuteringsställets kundkrets med sådana personer, som under motbokssystemets tid varit avstängda från möjligheterna att på legal väg köpa rusdrycker, såsom alkoholmissbrukare, personer som sakfällts för fylleri, personer som gjort sig skyldiga till brott eller förseelser under påverkan av alkohol samt langare. Särskilt stötande har varit att personer intagna på alkoholistanstalt kunnat göra inköp å utminuteringsställe. Enär vederbörande nykterhetsnämnd icke utfärdat inköpsförbud för å sådan anstalt intagna, har systembolagspersonalen icke haft någon formell rätt att vägra sälja i sådana fall.

Förutom den stora konsumtions- och fylleriökningen har övergången till

den fria försäljningen visat sig medföra åtskilliga olägenheter ur ordnings- synpunkt i systembolagets butiker. Sålunda har det i åtskilliga butiker kommit att tillhöra ordningen för dagen att vissa kunder på morgonen »hängt på låset» för att köpa brännvin så fort butiken öppnats och senare under dagen återkommit både en och två gånger i samma ärende. Åtskilliga av dessa kunder har, utan att dock vara synbart påverkade av alkohol, visat sådana symptom — någon gång t. o. m. utpräglad tremor — att butikspersonalen haft skälig anledning misstänka att vederbörande varit svårt alkoholiserad.

Berusade personer ha ofta sökt göra inköp. Dessa personer har, i den mån personalen lagt märke till deras tillstånd, vägrats handla och avvisats från försäljningslokalerna. I samband därmed har det icke hört till ovanligheterna att vederbörande utfarit i otidigheter och uppträtt grovt kränkande mot personalen.

En iakttagelse som gjorts vid butikerna i olika delar av landet är att personer, som på grund av onykterhet vägrats göra inköp, utanför butikskalken sökt anmoda andra personer att handla för deras räkning.

Utredningen framhåller, att den möjlighet, som lagstiftningen ger länsnykterhetsnämnderna att utfärda inköpsförbud för missbrukare, kommit till användning i synnerligen begränsad omfattning.

Sålunda hade efter något mer än tio månaders fri försäljning Stockholms stads nykterhetsnämnd och icke mindre än nio länsnykterhetsnämnder över huvud taget icke utnyttjat möjligheten att meddela sådana förbud. Övriga länsnykterhetsnämnder har utfärdat sammanlagt drygt ett hundratal förbud.

Den ringa användning som förbudsinstitutet fått tyder på att länsnykterhetsnämnderna betraktar detsamma som en i alkoholistvården tämligen meningslös åtgärd. Härtill torde även bidra den omständigheten att nykterhetsnämnderna i speciellt de större städerna, där en person kan gå från en butik till en annan och där butikspersonalen i regel icke känner sina kunder, anser att det med nuvarande försäljningsbestämmelser icke finns några möjligheter att kontrollera att ett inköpsförbud respekteras.

Mot bakgrunden av de erfarenheter som sålunda gjorts av den fria försäljningen har utredningen kommit till den uppfattningen att reglerna för avstängning bör effektiviseras. Denna effektivisering bör enligt utredningen göras i två avseenden, dels bör de fall då avstängning i praktiken tillgripes utvidgas, dels bör det tekniska förfarandet vid avstängningen konstrueras så att ett avstängningsbeslut blir i möjligaste mån effektivt.

A v s t ä n g n i n g e n — för närvarande såsom tidigare nämnts konstruerad i form av inköpsförbud — bör enligt utredningens mening även i fortsättningen användas med urskillning. Redan en tillämpning av de principer för inköpsförbudet som fastslogs 1954 bör emellertid — framhålls det — leda till att missbrukare avstänges i en helt annan omfattning än nu. Genom en omläggning av det tekniska förfarandet skapas erforderliga förutsättningar härför. I detta sammanhang understrykes emellertid vikten av att de grova missbrukarna, såsom förutsatts 1954, blir avstängda. En riktpunkt bör vara att avstängning sker i fall då det ur ordnings- och sociala synpunkter skulle framstå såsom direkt stötande att utlämna rusdrycker.

Frågor om avstängning från inköp bör enligt utredningen liksom hittills i regel beslutas av länsnykterhetsnämnd. Sådan nämnd skall dock ha möjlighet delegera avstängningsrätten till kommunal nykterhetsnämnd. Den som avstänges från inköp bör, i den mån det är möjligt, erhålla meddelande härom från den nykterhetsnämnd som beslutat åtgärden.

Beträffande formerna för avstängning föreslås att åtgärden inte längre skall vara ett mot missbrukaren riktat förbud. I stället anses det lämpligt att välja samma form som nu användes vid s. k. restaurangförbud, d. v. s. att nykterhetsnämnden underrättar Nya systemaktiebolagets distriktsförvaltning om att nämnden beslutat föranstalta om att rusdrycker inte skall utlämnas till missbrukaren.

Utredningen har emellertid inte funnit det tillräckligt att försöka effektivisera avstängningsförfarandet. Det framhålles sålunda att butikspersonalen, även om de nu föreslagna avstängningsreglerna genomföres, ofta ställes inför fall, i vilka avstängning inte kunnat åvägabringas men där det framstår såsom grovt stötande från ordnings- och sociala synpunkter att försäljning måste ske. Avstängningsförfarandet bör därför kompletteras med en möjlighet för personalen att av eget initiativ avvisa missbrukare. Utredningen föreslår, att butikspersonalen skall få rätt att vägra sälja då det ur social synpunkt skulle framstå som direkt olämpligt att rusdrycker utlämnas. Sålunda bör personalen kunna vägra sälja till personer som de vet intagits på eller nyligen utskrivits från vårdanstalt, till personer som en längre tid dagligen gjort flera inköp av rusdrycker och företett tecken på att vara alkoholiserade, eller till personer som under rusets inflytande är kända för att begå våldshandlingar mot närstående eller andra. Personer som vägrats göra inköp på grund av onykterhet och i samband därmed uppträtt pockande och hofullt mot personalen kan likaledes på goda grunder antagas vara så hemfallna åt alkoholmissbruk att de ej bör få inköpa rusdrycker.

I nu nämnda och liknande fall, då ett utlämnande av rusdrycker skulle stå i uppenbar strid mot det i 7 § rusdrycksförsäljningsförordningen angivna syftet, skall sålunda butikspersonalen enligt förslaget ha rätt att tillfälligt vägra inköp. Underrättelse om sådan åtgärd skall, om vederbörandes identitet är känd, alltid lämnas vederbörande distriktschef eller motsvarande befattningshavare i detaljhandelsbolaget. Denna underrättelse fyller, såsom redan antytts, ett dubbelt syfte. Distriktschefen skall, om han finner att åtgärden varit befogad, hänskjuta ärendet till länsnykterhetsnämnden för prövning huruvida avstängning från inköp skall vidtagas. Att distriktschefen underrättas innebär emellertid, enligt vad utredningen framhåller, också en rättssäkerhetsgaranti. Finner distriktschefen att tillräckliga skäl saknats för åtgärden, skall han lämna butiksföreståndaren meddelande härom och ge denne anvisningar om hur han skall förfara i fortsättningen.

Det understrykes starkt, att butikspersonalen måste begagna den föreslagna befogenheten med omdöme och urskillning. Endast nykterhets- och andra sociala synpunkter bör vara avgörande. Med hänsyn till systembolagets monopolställning i fråga om handeln med rusdrycker får det exempelvis icke

förekomma att personalen vägrar sälja enbart av den anledningen att en kund kommit i motsatsställning till personalen.

Vid sina överväganden rörande den tekniska utformningen av försäljning och avstängning har utredningen sökt komma fram till ett system som ger en någorlunda effektiv möjlighet att avstänga missbrukare men icke betager den skötsamma delen av allmänheten möjlighet att köpa rusdrycker utan onödiga formaliteter. Härvidlag har i första hand prövats de förslag rörande inköpskort som på senare tid framförts i den nykterhetspolitiska debatten. Dessutom har närmare övervägts de förslag till lösning av hithörande frågor som framlades av 1944 års nykterhetskommitté och i propositionen nr 151/1954 angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken.

För att ett inköpskort skall bli effektivt — d. v. s. endast medge inköpsmöjlighet för den å vilken det är utställt, kunna i förekommande fall indragas och dessutom ge någorlunda betryggande säkerhet för förfalskningar — måste, framhåller utredningen, förfarandet i samband med utställandet och kontrollen av detsamma bli tämligen omständligt. I Finland har frågan lösts på så sätt att inköpsbevisen försetts med fotografi, kunderna bundits till viss butik och interna register upplagts över utfärdade bevis. Vidare nödgas kunderna en gång årligen förnya bevisen genom att uppvisa desamma för kontroll. I samband därmed får vederbörande erlägga en mindre avgift.

Självfallet kan, säger utredningen, olika lösningar i fråga om det tekniska förfarandet med inköpskort konstrueras. Med iakttagande av de krav som angivits i fråga om inköpskortens effektivitet skulle förfarandet enligt utredningen kunna konstrueras på följande sätt.

Den som önskar inköpa spritdrycker får göra skriftlig anmälan här om hos Nya systemaktiebolaget. I anmälan lämnade personuppgifter kontrolleras mot register som finns hos länsbyrån för folkbokföringen. Hos länsnykterhetsnämnden kontrolleras att hinder ej föreligger för försäljning till personen i fråga. Inköpskort gällande för inköp i viss butik eller visst begränsat antal butiker tillställs sökanden. Kundregister upplägges länsvis. Vid avstängning på grund av alkoholmissbruk eller av annan anledning, exempelvis vid flyttning till annat län eller vid dödsfall, upptages det aktuella kundnumret på en spärrlista, uppställd länsvis. Göres försök till inköp, omhändertages inköpskortet. Önskar kund göra inköp i annan butik, utställs särskilt medgivande härtill. Sådant medgivande, begränsat till viss tid, stämplas på kortet.

Utredningen finner emellertid att ett sådant system är förbundet med allvarliga olägenheter. Dessa anges i korthet så, att man återinför motbokssystemet under ändrade former utan att likväl uppnå den inköpsbegränsande effekt som spritransoneringen visat sig ha, i varje fall för vissa grupper. De skötsammare konsumenterna, d. v. s. det stora flertalet, skulle få underkasta sig ett för deras vidkommande meningslöst ansökningsförfarande och åter få känslan av att vara ställda under förmynderskap av en spritbyråkrati. För att administrera formaliteterna kring dessas inköp skulle omfattande personalökningar bli erforderliga både hos Nya systemaktiebolaget och

hos länsnykterhetsnämnderna. Systemet skulle ändå inte bli fullt effektivt. Det skulle bli svårt att hindra att inköpskortet — liksom förut motböckerna — utnyttjades av andra än dem för vilka de utställts och att de blev föremål för olovliga överlåtelser.

Av här angivna skäl har utredningen inte ansett sig kunna föreslå att inköpskort införes.

För egen del har utredningen funnit sig i huvudsak böra anknyta till den tekniska lösning som förordades av 1954 års nykterhetskommitté och i propositionen nr 151/1954, dock med beaktande av den kritik häremot som förekom vid riksdagsbehandlingen. Utredningen säger härom.

Den av nykterhetskommitténs majoritet föreslagna tekniska formen för avstängning byggde på den folkbokföringsregistrering med födelsenummer som införts under senare år. Länsnykterhetsnämnderna skulle lämna uppgift till detaljhandelsbolaget om de personer som avstängts från inköpsrätt. Den avstängdes födelsetid, födelsenummer och första bokstaven i efternamnet skulle upptagas av bolaget på en för hela riket gemensam spärrlista, som skulle tillställas samtliga utminuteringsställen; listan skulle förnyas var eller varannan månad. Spärrlistan beräknades komma att innehålla ca 50 000 personer, fördelade på 100—150 sidor. Den som önskade köpa rusdrycker måste legitimera sig med handling av vilken födelsetiden och födelsenumret framgick. Medelst spärrlistan skulle kontrolleras att köparen ej var avstängd.

Finansministern anslöt sig i stort sett till det avstängningsförfarande som skisserades av nykterhetskommittén men med det tillägget att riksspärrlistan skulle kompletteras med en lokal spärrlista. Riksdagen godtog emellertid inte finansministerns förslag i denna del. Härvid synes man främst ha reagerat mot den föreslagna riksspärrlistan. Av motiveringen framgår emellertid också, att man ansett sig böra eftersträva, att rusdrycksinköpen för de skötsamma konsumenterna inte skulle bli förbundna med formaliteter.

I de genom 1954 års proposition framlagda förslagen bör enligt utredningen ändringar ske i två avseenden. I propositionen föreslogs som förut nämnts att köparna skulle legitimera sig med handling som innehöll födelsenummer. Spärrlistan skulle uppställas efter sådan numrering. Emellertid har allmänheten för närvarande, påpekar utredningen, endast två handlingar, som innehåller födelsenummer, nämligen sjukkassekort och skattekvitto. Dylika handlingar saknas hos en del i och för sig inköpsberättigade. Med tanke härpå anser utredningen det mer praktiskt att avstängningslistan uppställas efter namn och födelsetid. Härigenom utökas antalet handlingar som kan användas för legitimation. Det påpekas, att denna anordning förutsätter att butikspersonalen ålägges tystnadsplikt. Vidare anser utredningen att någon riksspärrlista ej bör upprättas. Spärrlistan bör i stället göras lokal. Den bör i allmänhet upprättas för varje kommun eller kommungrupp, där utminuteringsbutik finnes. För Stockholm och dess förorter torde det bli nödvändigt att upprätta en gemensam lista. Motsvarande torde gälla Göteborg och Malmö med förorter.

Försäljningsförfarandet och avstängningen är i sina detaljer i huvudsak tänkt på följande sätt.

Den som önskar köpa rusdrycker skall vara skyldig att på begäran styrka sin identitet och ålder med handling som innehåller uppgift om vederbörandes namn och födelsetid. Legitimationshandling som därvid kan komma i fråga är exempelvis körkort, postens identitetskort, skattekort, sjukkassekort, pass eller åldersbetyg, alltså samma handlingar som kan användas vid legitimation på posten eller i bank. När det gäller för butikspersonalen kända personer bör legitimation inte krävas. Rör det sig om personer, vilkas uppträdande och beteende ger vid handen att inköpen är av fullt legal karaktär, bör legitimation endast krävas stickprovsvis. För de skötsamma köparnas vidkommande bör man sålunda allttjämt eftersträva att rusdrycksinköpen kan ske utan egentliga formaliteter. Kunder, som inte köper sprit, bör endast i undantagsfall avfordras legitimation. Å andra sidan bör legitimation regelmässigt krävas av personer, vilkas uppträdande tyder på att de inköpta varorna skall användas för missbruk, såsom exempelvis kunder, som gör onormalt stora inköp av brännvin eller eau-de-vie eller som gör flera inköp på samma dag. Om förhållandena är sådana att köparen kan antagas vara grov missbrukare, bör, oavsett om inköp vägrats eller ej, uppgifter om vederbörande genom förmedling av distriktschefen eller motsvarande befattningshavare lämnas till nykterhetsnämnd.

Ytterligare föreslås, som redan nämnts, att ombudsåldern skall höjas till 21 år. Möjligheten att utnyttja ombud som är under 21 år synes nämligen enligt utredningen ha missbrukats i betydande omfattning och ha lett till att butikspersonalen haft svårt att upprätthålla den för köpare stadgade 21-årsgränsen.

Det bör vidare enligt förslaget uttryckligen stadgas, att den som handlar som ombud på begäran skall styrka sin identitet samt uppvisa fullmakt från uppdragsgivaren och handling som utvisar dennes identitet. Utredningen framhåller dock att kontrollen härvidlag — liksom vid försändning — av praktiska skäl måste begränsas.

Genom att uttrycklig legitimationsskyldighet införes erhåller man — påpekar utredningen — vissa möjligheter att studera allmänhetens inköpsvanor. I samband med försäljningen kan sålunda butikspersonalen för speciella undersökningar stickprovsvis anteckna köparnas ålder, kön och inköp. Härigenom kan man tillgodose de önskemål i fråga om underlag för statistiska undersökningar rörande inköpsvanor m. m. som på sin tid uppställdes av bl. a. 1944 års nykterhetskommitté.

För att legitimationskravet skall ingå i allmänhetens medvetande synes det utredningen angeläget att systembolaget exempelvis genom annonser, anslag och lättillgängliga broschyrer klargör för allmänheten de nya bestämmelsernas innebörd. Vidare anses det lämpligt att bolaget under den första tiden låter särskilda befattningshavare speciellt ägna sig åt legitimationsskontroll.

Förslagets genomförande kommer att innebära vissa kostnadsökningar för Nya systemaktiebolaget, främst i form av utökningar bland butikspersonalen. Kostnadsökningarna synes dock enligt utredningen inte behöva bli alltför betydande. Även för länsnykterhetsnämnderna kan ett visst merarbete uppstå. Det har emellertid legat utanför utredningens uppdrag att pröva i vad mån härav kan påkallas anslagsökningar för dessa nämnder.

Avslutningsvis gör utredningen följande uttalande.

Hur man än försöker anordna ett avstängningsförfarande, kan detta inte bli effektivt i den meningen att man kan hindra missbrukare från att komma åt rusdrycker. Detta gäller det här framlagda förslaget likaväl som motboks-systemet och de förslag som diskuterats i den allmänna debatten. Vårt förslag gör det emellertid möjligt att i stort sett undvika att systembutikerna säljer rusdrycker till grova missbrukare. Förslaget förutsätter en intim samverkan mellan systembolaget och länsnykterhetsnämnderna. Genom sådan samverkan kan det uppnås, att grova missbrukare upptäckes i tid och kan bli föremål för behandling och avstängningsåtgärd. Det är emellertid också av vikt — i varje fall i storstäderna — att man inom ramen för ett sådant samarbete tillser att avstängningsåtgärderna begränsas till angelägna fall. Att så sker är en förutsättning för att systemet med spärllistor skall kunna fungera tillfredsställande.

Remissyttrandena

I likhet med utredningen framhåller åtskilliga remissinstanser — bl. a. kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, överståthållarämbetet och länsstyrelserna i Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län, Handelstjänstemannaförbundet, Landsorganisationen och Riksförbundet Landsbygdens folk — att de föreslagna åtgärderna icke kan väntas nämnvärt påverka totalkonsumtionen och det allmänna nykterhetstillståndet men att förslaget ger möjligheter att hindrande ingripa i sådana fall då det är direkt stötande ur nykterhets- och ordningssynpunkt att utminutera rusdrycker.

Såsom förut omtalats har i stort sett samtliga remissinstanser tillstyrkt utredningens förslag om skärpningar i utminuteringskontrollen.

Förslaget om en särskild befogenhet för butikspersonalen att avvisa kunder i vissa uppenbara fall är dock föremål för delade meningar. Det övervägande antalet remissinstanser ansluter sig till utredningens förslag i denna del. Härvid uttalas från flera håll, att förslaget avhjälpes en uppenbar brist i den nuvarande lagstiftningen. Andra remissinstanser hyser emellertid tvekan inför tanken att ge butikspersonalen de föreslagna vidgade befogenheterna.

Det föreslagna legitimationsförfarandet tillstyrkes av flertalet remissinstanser. På några håll föreslås jämkningar i skärpande riktning, medan det i andra yttranden uttalas att förslaget i denna del är alltför ingripande i fråga om den skötsamma delen av systembolagets kundkrets.

Det framlagda förslaget till avstängning innebär enligt *socialstyrelsen* en väsentlig förbättring. Det föreslagna avstängningsinstitutet kan därför a priori antagas komma att bli anlitat av länsnykterhetsnämnderna i väsentligt större omfattning än det hittillsvarande. En av socialstyrelsen utförd undersökning om länsnykterhetsnämndernas uppfattning härom bekräftar detta antagande. Samtliga länsnykterhetsnämnder utom tre — länsnykterhetsnämnderna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus län samt, något mindre bestämt avvisande, länsnykterhetsnämnden i Älvsborgs län — tillstyrker nämligen förslaget till omläggning av avstängningsförfarandet, un-

der mer eller mindre uttrycklig hänvisning till den härigenom vunna avgjort större praktikabiliteten hos detta. Den sålunda ådagalagda mera positiva inställningen till inköpsavstängningsåtgärder hos länsnykterhetsnämnderna innefattar emellertid betydelsefulla skillnader i fråga om uppfattningen om i vilken utsträckning avstängningsåtgärder bör genomföras.

Socialstyrelsen anför härom följande.

En mera återhållsam linje härvid kan sammanfattas så, att avstängningsförfarande på länsnykterhetsnämndens initiativ bör genomföras endast beträffande sådana alkoholmissbrukare, som är föremål för aktuellt tvångsintagningsbeslut och i följd härav är inskrivna å allmän vårdanstalt eller villkorsutskrivna från sådan anstalt eller åtnjuter anstånd med intagningsbeslut och är underkastade kvalificerad övervakning. Utöver dessa avstängningsfall kommer härjämte de fall, där anspråk på avstängning framföres beträffande sådana av utredningen omnämnda kunder i systembutikerna, som för försäljningspersonalen framstår såsom missbrukare och om vilka anmälan om avstängningsåtgärd ingår till länsnykterhetsnämnden genom systembolagets distriktschefer. En annan mera avstängningsbenägen uppfattning vill åvägabringa inköpsavstängning för en betydligt vidare krets än enbart aktuella anstaltsklienter och personer under villkorligt anstånd med intagningsförelördande. Ordalagen i utredningens författningsförslag ger otvivelaktigt utrymme för denna uppfattning. Förutsättningarna för åtgärden beskrives nämligen vara, att den som åtgärden avser missbrukar alkoholhaltiga drycker — han förutsättes sålunda icke vara hemfallen åt alkoholmissbruk i den bemärkelse som angives i 15 § nykterhetsvårdslagen — samt att avstängningen anses vara till gagn för honom. För denna uppfattning kommer det alltså i fråga att använda avstängningsförfarandet såsom en förebyggande åtgärd i för densamma lämpliga fall, oavsett om dessa är föremål för tvångsåtgärd eller icke. En tredje förmedlande uppfattning är slutligen den som finner det vara klokast att till en början begränsa omfattningen av avstängningsförfarandet för att därunder vinna erfarenheter om hur detta slår ut i praktiken och, om dessa visar sig vara övervägande gynnsamma, är beredd att utsträcka användningen av avstängningsåtgärden.

Socialstyrelsens uppfattning om det föreslagna ändrade avstängningsinstitutet sammanfattas så, att det icke gärna kan komma i fråga för nykterhetsvården att motsätta sig förslaget i denna del. Såsom nykterhetsvårdande åtgärd äger emellertid enligt styrelsens uppfattning avstängningen enligt den nya ordningen så mycket mindre något företräde framför de vårduppgifter som redan tillkommer och handlägges av länsnykterhetsnämnderna, att detta förfarande mera är att betrakta såsom en subsidiär åtgärd. Det kan därför enligt socialstyrelsens mening icke komma i fråga, att länsnykterhetsnämnderna skall ersätta någon del av sina nuvarande arbetsuppgifter för att ägna sig åt avstängningsåtgärder. Genomförande av det nya avstängningsförfarandet bör, hävdar styrelsen, ovillkorligen vara förbundet med samtidigt beslut om länsnykterhetsnämndernas försörjning med den här för erforderliga arbetskraften.

Vid en till en början bestämt restriktiv tillämpning av avstängningsinstitutet bedömer styrelsen för sin del att handhavandet av avstängningsförfarandet enligt den föreslagna nya ordningen erfordrar femton nya biträdes-

tjänster hos länsnämnderna samt därjämte extra avlöningsmedel med 45 000 kronor till extra biträdespersonal (med begränsad tjänstgöringsskyldighet) hos sådana länsnämnder, som icke kommer i åtnjutande av ytterligare ett skrivbiträde. Behovet av denna förstärkning av länsnämndernas personalutrustning gör sig enligt styrelsen gällande samtidigt med ikraftträdandet av den nya ordningen. Det påkallar därför, framhåller styrelsen, en betydande justering av de för riksdagen redan framlagda beräkningarna rörande detta behov för budgetåret 1957/58.

Länsnykterhetsnämnden i Stockholms län anför bl. a.

De nya reglerna i förslaget ha utformats så, att tekniska förutsättningar skapas för en utvidgad köparkontroll och att försäljningsförbudet nu riktas till systembolaget, vilket även ur behandlingspsykologisk synpunkt är att föredra. Nämnden anser sig på grund härav — om än med viss tvekan — icke böra motsätta sig införandet av ett effektivare avstängningsförfarande. Resultaten av avstängningsåtgärderna kommer självfallet att stå i relation dels till nykterhetsvårdsorganens och systembolagets gemensamma insatser, dels och inte minst till den förståelse och lojalitet, som kan mobiliseras hos de inköpsberättigade kunderna. Det är av utomordentlig vikt att lämplig information om syftet med åtgärderna sprides genom bolagets utminuteringsbutiker och försändningsavdelningar, exempelvis genom en folder, vari bland annat även begreppen alkoholmissbruk i social mening och alkoholism i medicinsk mening bör klarläggas. Information på detta eller på annat sätt torde bättre än straffhot kunna bidra till uppnåendet av ökat stöd från de inköpsberättigades sida, ett stöd varförutan avstängningsåtgärderna i stort sett bara skulle bli en gest.

Den kraftiga konsumtionsökningen, med ty åtföljande starkt ökade statsinkomster av rusdrycksförsäljningen, understryker lämpligheten både av att statsverket helt svarar för de kostnader, som följa av förslagets genomförande i denna del, och av att nu klart fastslå systembolagets skyldighet att på ett bättre sätt än vad hittills författningsenligt åvilat detta, ordna och handhava all försäljning av rusdrycker så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt. Den i förslaget intagna bestämmelsen rörande butikspersonalens möjlighet att av eget initiativ i vissa fall provisoriskt vägra försäljning, är ett led i ett önskvärt återupplivande — om och i begränsad utsträckning — av bolagets sociala förpliktelser, men bolaget bör därutöver genom sina distriktschefer inleda ett samarbete med nykterhetsvårdsorganen även i andra frågor av social innebörd, som framdeles kunna aktualiseras. Att av detta även följer behov av central rådgivning och samordning i hithörande avseenden till gagn för samarbetet mellan bolaget och nykterhetsvården finner nämnden angeläget betona.

För *länsnykterhetsnämnden i Västmanlands län* synes det vara en vinning att man genom den föreslagna effektiviseringen försvårar åtkomsten av rusdrycker för de grövsta missbrukarna. Länsnämnden säger vidare.

Effekten av åtgärderna kommer att bero på den lojalitet, som kan uppnås hos den skötsamma delen av konsumenterna. Det är därför av stor betydelse att en väl genomförd information om syftet med åtgärderna kommer till stånd. Genom ökat stöd från de inköpsberättigades sida kan man möjligen hoppas att åtgärderna få någon verkan. En väsentlig fördel torde vara, att systembolagspersonalen återfår något av det sociala ansvar, som förlorades med nuvarande ordnings införande, liksom även stödet av samhällets ökade

inflytande i detta hänseende. Det vidgade samarbetet mellan bolaget och nykterhetsvården samt införandet av vissa sociala förpliktelser även för försäljningsorganet genom personalens möjlighet att provisoriskt vägra köp hälsas med tillfredsställelse.

Länsnykterhetsnämnden i Västernorrlands län förordar obligatorisk legitimation för såväl kunder som ombud. Nämnden föreslår vidare införande av ett inköpsbevis, liknande det finska men modifierat med hänsyn till svenska förhållanden. Sålunda bör bevisen icke beläggas med stämpelavgift.

Utredningens förslag att *butikspersonalen* skall få rätt att vägra sälja till personer, som är eller nyligen varit intagna på vårdanstalt m. fl. tillstyrkes livligt av *länsstyrelsen i Kopparbergs län*. Personalen bör enligt länsstyrelsen få rätt att avvisa sådana personer, som på grund av vad personalen vet om dem eller på grund av sitt uppträdande i lokalen icke bör få inköpa rusdrycker. Underrättelseplikten för butikspersonalen till distriktschefen bör enligt länsstyrelsens uppfattning ej begränsas till att endast avse personer som avvisas. Det bör åligga personalen att till chefen anmäla varje förhållande, som synes böra medföra ingripande av nykterhetsnämnd i fråga om person, som personalen misstänker för spritmissbruk eller för langning eller bulvanköp.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser, att den föreslagna befogenheten för systembolagets personal att i vissa fall på eget initiativ provisoriskt vägra inköp blir, rätt brukad, en nykterhetsvårdande faktor av betydelse. Stora krav måste dock ställas på personalens omdöme och lämplighet.

Länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län framhåller, att frånvaron av befogenhet för systembolagspersonalen att i uppenbara fall tillfälligt vägra försäljning utan tvivel vållat avsevärda olägenheter ur ordnings- och nykterhetsynpunkt och medfört otillfredsställande arbetsförhållanden för de i utminuteringshandeln anställda.

Bland de remissinstanser som behandlat samma fråga anföres liknande synpunkter av bl. a. *länsnykterhetsnämnderna i Värmlands och Västernorrlands län* samt *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT och Svenska nykterhetsfrämjandet*.

Några remissinstanser ställer sig som förut antytts tveksamma till utredningens förslag om utvidgade befogenheter för systembolagspersonalen att avvisa kunder. *Länsstyrelsen i Stockholms län* uttalar sålunda.

Syftet med bestämmelsen är gott men den förutsätter självfallet att butikspersonalen besitter den mognad i omdömet, som erfordras för att den skall vara i stånd att på ett objektiva tillfredsställande sätt göra de delvis ganska känsliga antaganden som avses. Trots vissa betänkligheter rörande den praktiska tillämpningen anser sig länsstyrelsen böra tillstyrka förslaget i denna del.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller.

I och för sig är det föga tilltalande att ge systempersonalen befogenhet att avvisa kunder. För både kunderna och systempersonalen torde dessa befogenheter vara ägnade att väcka irritation och olust. Eftersom befogen-

heten inskränks till att gälla sådana fall då inköp uppenbarligen inte bör få ske, hyser riksförbundet den förhoppningen, att denna möjlighet att inskrida restriktivt mot missbrukare ändå skall vara av positivt värde.

Överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt länsnykterhetsnämnden i Jönköpings län ställer sig tveksamma till förslaget i denna del.

Länsstyrelsen i Kronobergs län är närmast benägen att avstyrka förslaget om vidgade befogenheter för systembolagspersonalen.

Om befogenheter skall tilläggas personalen att vägra sälja, då försäljning framstår såsom stötande från ordnings- eller sociala synpunkter, måste enligt länsstyrelsens mening kretsen av dem, som böra drabbas av ett dylikt inköpsförbud, klart angivas, vilket torde möta svårigheter. Den föreslagna avstängningsrätten kan komma att ställa personalen inför uppgifter, som den knappast torde kunna bemästra. Vidare torde denna rätt vid tillämpningen kunna befaras leda till irritationer av olika slag i förhållandet mellan personal och kunder. Länsstyrelsen är på grund härav närmast benägen att avstyrka förslaget i denna del. Rätten att vägra inköp synes böra begränsas, förutom till berusade personer, till dem, som genom nykterhetsnämnd avstängts från inköp. Om de föreslagna bestämmelserna om rätt för nykterhetsnämnd att föranstalta om sådan avstängning i erforderlig omfattning tillämpas och kontroll över missbrukares inköp införes, torde någon annan avstängningsrätt utöver nu gällande icke erfordras. Härigenom och genom ett aktivt samarbete mellan nykterhetsnämnder och distriktschefer bör de av utredningen påtalade olägenheter ur ordnings- och sociala synpunkter, som den fria inköpsrätten medför, kunna elimineras.

Utredningens förslag att personalen skall ha rätt kräva *l e g i t i m a t i o n* av kunderna tillstyrkes av flertalet remissinstanser. På några håll anser man dock att legitimation obligatoriskt bör krävas av samtliga köpare. I några yttranden hävdas å andra sidan den uppfattningen att personalen endast bör kräva legitimation då den misstänker att kunden är avstängd.

Nya systemaktiebolaget anför följande.

Bolaget vill kraftigt understryka att svårigheter måste uppkomma vid den praktiska tillämpningen av utredningens förslag om legitimation och spärrlistor. Dessa svårigheter, som främst kommer att göra sig gällande i de större städerna, är dels av psykologisk och dels av expeditionsteknisk art. Även om det på alla tänkbara sätt klargöres för allmänheten att butikspersonalen har rätt att begära legitimation, kan det, med hänsyn till att legitimationskravet icke gjorts och icke bör göras obligatoriskt, med säkerhet förutses att butikspersonalen, även om man utgår från att den uppträder med takt och omdöme, råkar i konfliktsituationer med kunderna. Detta kan särskilt bli fallet vid de tillfällen då personalen med stöd av den vidgade avstängningsrätten vägrar sälja till kund som icke finnes upptagen på spärrlistan.

Vidare måste framhållas, att kravet på legitimation — vare sig den sker stickprovsvis, i full utsträckning å vissa ej förutbestämda dagar eller efter någon annan grund — knappast går att upprätthålla å tider med stor kundtillströmning, d. v. s. å fredagseftermiddagar och lördagar samt före helger. Den nuvarande försäljningsorganisationen är uppbyggd efter principen att sprida kunderna utefter hela butiksdiskens med försäljningspunkter vid de med jämna mellanrum utplacerade kassaapparaterna. Detta försäljnings-

system innebär ur expeditionssynpunkt en avsevärd fördel för såväl kunder som personal, men det är icke lämpat för kontrollåtgärder å rusningsdagar. Vid sådana tillfällen kan kontrollen av de avstängda endast tillämpas mot dem som är kända av butikspersonalen och mot kunder som genom sitt uppträdande klart ger anledning till antagandet att de är avstängda. Såväl legitimationen som spärllistan kommer därför att medföra de största olägenheterna å rusningsdagar, eftersom varje legitimation, om denna kontroll skall fylla sitt syfte, måste åtföljas av en kollationering mot spärllistan. Det är emellertid utan tvekan en stor fördel att kunna påfordra legitimation, då därigenom i varje fall under veckans fyra å fem första dagar bättre förhållanden kan ernås i butikerna.

Liknande synpunkter framföres av *Handelstjänstemannaförbundet*.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet finner det mycket tvivelaktigt huruvida det är möjligt att med en stickprovsvis avkrävd legitimation ge erforderlig effekt åt avstängningsbeslut. Särskilt i större städer, där behovet av effektiva avstängningsåtgärder måhända är allra störst, torde det vara ogörligt att genom sporadiska inskridanden kontrollera kundkretsen. Man måste också räkna med att kravet på legitimation kommer att mötas med ogillande och protester, så länge det inte är en allmän rutin. En sådan reaktion mot enstaka individuella kontrollåtgärder är ägnad att minska butikspersonalens benägenhet att begära legitimation och sålunda ytterligare nedsätta effekten av anordningen. Enligt förbundets mening kan ett avstängningsbeslut icke upprätthållas med mindre än att varje kunds inköp bindes till viss butik och legitimation erfordras för alla inköp.

Länsstyrelsen i Södermanlands län skulle föredraga ett generellt inköpskort utan kvantitetsbegränsningar. Om det emellertid skulle anses icke vara praktisk politik att framlägga förslag om ett dylikt system och man alltså måste nöja sig med partiella förbättringar av nuvarande ordning tillstyrker länsstyrelsen i stort sett förslaget. I fråga om legitimationsförfarandet säger länsstyrelsen.

Bestämmelserna om att legitimation skulle stickprovsvis avkrävas »spritkunderna» och därutöver alla kunder, som »kan misstänkas vara avstängda», torde, om de verkligen skulle komma att tillämpas efter utredningens avsikt — vilket väl dock knappast är antagligt — vara ägnade att väcka större irritation och ovilja än om legitimation skulle avkrävas alla köpare. Anses detta olämpligt eller alltför omständligt, kunde man måhända tänka sig att ett visst procenttal, t. ex. $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{5}$, av alla köpare per dag eller av alla kunder, som ej vore kända av personalen, skulle avkrävas legitimation.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att förslaget beträffande legitimation ger personalen för vida befogenheter. Krav på legitimation bör enligt länsstyrelsens uppfattning icke få framställas i andra fall än då omständigheterna vid det aktuella tillfället motiverar en misstanke att kunden är upptagen i spärllistan. Därjämte bör legitimation kunna krävas av den, som skäligen kan misstänkas vara underårig. Länsstyrelsen anser således att stickprovundersökningar icke bör få förekomma i syfte att undersöka om en eller annan kund, beträffande vilken befogad anmärkning icke kan framställas vid det aktuella besöket i butiken, till äventyrs kan vara upptagen i avstängningslistan.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län ifrågasätter likaledes om legitimation skall krävas utan att särskild anledning därtill föreligger. Länsstyrelsen fortsätter.

Syftet med legitimationen bör vara att identifiera dem som avvisas eller som eljest göra spritinköp, vilkas storlek eller beskaffenhet påkallar personalens uppmärksamhet. Legitimation bör även krävas då eljest anledning föreligger att misstänka missbruk av ena eller andra slaget. Möjligheterna att endast genom stickprovskontroll finna person som uppförts å spärlista måste bedömas vara så små, att de olägenheter systemet medför för alla skötsamma kunder helt överväga. En oförvitlig kund bör kunna påräkna att få göra sitt inköp utan legitimation. I vart fall bör det icke komma i fråga, att legitimation avkräves en oförvitlig person för att på så sätt studera hans alkoholvänor.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län uttalar sig i liknande riktning beträffande den föreslagna stickprovskontrollen.

Förslaget om höjning av ombudsåldern till 21 år har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser.

Departementschefen

Den nuvarande ordningen för utminutering av sprit innebär i princip, att varje medborgare, som fyllt 21 år, får göra inköp i systembolagets butiker. Bestämmelser har emellertid meddelats i syfte att förhindra, att den fria utminuteringen skulle leda till konsekvenser, som är stötande från sociala och ordningsmässiga synpunkter.

Vid lagstiftningens tillkomst var man sålunda överens om att det var angeläget att hindra, »avstänga», grova missbrukare från inköp. Det skulle vara stötande, om det allmänna skulle vara skyldigt att genom utminuteringsbutikerna tillhandahålla rusdrycker åt grova alkoholinissbrukare och langare. Avstängningen konstruerades så, att länsnykterhetsnämnderna fick rätt att vid straffansvar förbjuda missbrukare och langare att göra inköp av rusdrycker. Det förutsattes att nämnderna skulle lämna uppgift om utfärdade förbud till systembutikerna i den avstängdes hemort. Personalen skulle då, om de kände igen denne, kunna vägra sälja till honom.

Erfarenheterna har givit vid handen att den sålunda beslutade ordningen för avstängning praktiskt taget inte alls kommit till användning. Härigenom har, såsom utredningen närmare belyst, åtskilliga grova alkoholmissbrukare fått möjlighet att göra inköp i systembolagets butiker.

De här antydda olägenheterna har framträtt mot bakgrunden av en betydande ökning av konsumtion och fylleri, och de får härigenom en särskilt allvarlig karaktär. Jag finner därför angeläget att samhället vidtar åtgärder för att begränsa dessa olägenheter.

Utredningens förslag innebär, att avstängningsförfarandet omlägges och effektiviseras. Avstängningen skall få den formen att länsnykterhetsnäm-

den beslutar föranstalta om att rusdrycker inte utlämnas till den avstängde. Med hjälp av lokala spärrlistor och legitimationsskyldighet för kunderna tillses att avstängningen blir någorlunda effektiv.

Omläggningen av förfarandet vid avstängning har tillstyrkts i nära nog samtliga avgivna yttranden, och jag finner mig kunna biträda förslaget. Härav påkallas ändringar i lagen om nykterhetsvård. Till den närmare utformningen av författningsförslagen i denna del skall jag återkomma i specialmotiveringen.

Redan i detta sammanhang vill jag emellertid, närmast med anledning av vad socialstyrelsen anfört, ingå på frågan om i vilken utsträckning avstängning bör ske. Utredningen har i denna del hänvisat till de uttalanden som gjordes i anslutning till 1954 års lagstiftning och har ansett, att dessa allttjämt bör vara vägledande. Till denna mening kan jag i huvudsak ansluta mig. Med anledning av vad socialstyrelsen anfört vill jag tillägga följande.

I första hand synes avstängning i mån av behov böra tillgripas beträffande sådana alkoholmissbrukare som är föremål för aktuellt tvångsintagningsbeslut och i följd härav är inskrivna å allmän vårdanstalt eller villkorsutskrivna från sådan anstalt eller åtnjuter anstånd med intagningsbeslut. Missbrukare, som är underkastade kvalificerad övervakning, bör också i allmänhet avstängas. Härjämte synes avstängning böra övervägas beträffande andra grova alkoholmissbrukare, om det skulle framstå som stötande att vederbörande får köpa rusdrycker. Detta gäller t. ex. dem, som dagligen besöker utminuteringsbutikerna i mer eller mindre nyktert tillstånd för att köpa brännvin. I enstaka fall bör slutligen avstängning, såsom framhölls redan i samband med 1954 års lagstiftning, kunna användas såsom en hjälpåtgärd i samförstånd med alkoholmissbrukaren.

Utredningen har påpekat, att de tekniska anordningarna för att effektuera avstängningsbesluten kräver att viss återhållsamhet iakttages. Detta gäller särskilt storstadsområdena. Denna synpunkt bör starkt understrykas. Det är enligt min uppfattning viktigare att en någorlunda effektiv avstängning kan upprätthållas gentemot de grövsta missbrukarna än att avstängningsåtgärder vidtas i alla de fall då detta i och för sig kan framstå som önskvärt.

För att avstängningen skall bli i möjligaste mån effektiv har utredningen övervägt möjligheten att införa inköpskort. Olägenheterna med sådana kort har dock utredningen funnit så väsentliga att den icke ansett sig kunna föreslå att dylika kort införes. Praktiskt taget samtliga remissinstanser biträder utredningens ståndpunkt härutinnan. För egen del har jag kommit till samma uppfattning. I fråga om de tekniska anordningarna synes man i stället böra följa den av utredningen anvisade vägen.

Utredningens förslag i denna del innebär, att den som köper rusdrycker på begäran skall visa handling varav namn och födelsetid framgår, d. v. s. samma slags handlingar som vid legitimation på posten. Några formella krav på handlingarnas beskaffenhet anses emellertid icke böra uppställas.

Legitimation skall enligt förslaget krävas då butikspersonalen misstänker att köparen är avstängd, men därutöver skall stickprovskontroller kunna äga rum. Legitimationsförfarandet skall även i viss omfattning tillämpas beträffande ombud.

Remissinstanserna har i allmänhet godtagit utredningens förslag. I några yttranden har dock förordats att legitimation generellt skall krävas, i andra åter att legitimation inte skall begäras i andra fall än då personalen misstänker att kunden är avstängd.

För egen del finner jag mig kunna tillstyrka utredningsförslaget. Detta möjliggör — utan att därför framträda med anspråk på fullständig effektivitet — att de avstängda har att räkna med en påtaglig risk att bli avvisade, om de försöker göra inköp. Detta kan knappast bli fallet om legitimation endast skulle krävas i fall då misstanke föreligger att kunden är avstängd. Därjämte vinnes, att en begäran om legitimation framstår såsom en rutinmässig åtgärd och inte såsom ett uttryck för att butikspersonalen funnit anledning antaga att kunden är alkoholmissbrukare. Mot bakgrunden av de olägenheter som den fria försäljningen fört med sig torde man kunna räkna med att det föreslagna legitimationsförfarandet kommer att vinna förståelse hos den skötsamma delen av kundkretsen. Å andra sidan synes det vara att gå längre än nödvändigt att kräva legitimation vid varje inköp.

Det torde få ankomma på Nya systemaktiebolaget att med ledning av vunna erfarenheter utforma närmare riktlinjer för personalens uppträdande. Hänsyn får självfallet tagas till att förhållandena växlar olika orter emellan. På mindre orter, där personalen känner kundkretsen, synes legitimation och kontroll i spärllista endast behöva ske i undantagsfall. På större orter, där det finns flera butiker, synes däremot legitimation behöva krävas i vidare utsträckning. Jag förutsätter i likhet med utredningen att Nya systemaktiebolaget på lämpligt sätt bekantgör de nya reglerna för allmänheten.

Ytterligare bör understrykas, att rätten att kräva legitimation bör utnyttjas med urskillning och omdöme. Det bör så långt möjligt tillses, att kontrollåtgärderna inte leder till att motboksköerna från tiden före den 1 oktober 1955 återuppstår. Jag vill i detta sammanhang understryka utredningens uttalande, att kunder som endast köper vin och starköl i regel icke torde behöva avkrävas legitimation.

Jag vill tillägga följande. Utredningens av mig tillstyrkta förslag till omläggning och effektivisering av avstängningsförfarandet innebär i stort sett en anslutning till de förslag som framlades från regeringens sida år 1954. Modifikationer har skett i några hänseenden, främst på det sätt att den år 1954 föreslagna riksspärllistan ersatts med lokala listor samt att förfarandet för allmänheten blir lättare därigenom att kunderna kan använda alla de legitimationshandlingar som brukas t. ex. på posten. Trots dessa förenklingar torde det vara ofrånkomligt att visst besvär åsamkas allmänheten. Läget på nykterhetsområdet har emellertid, såsom tidigare påpekats,

utvecklat sig ogynnsammare än man på många håll räknade med år 1954. Även om de föreslagna åtgärdernas betydelse inte får övervärderas, är de samma dock enligt min mening ofrånkomliga.

Om butikspersonalen i enlighet med vad här förordats får uttrycklig befoget att kräva legitimation, synes de av utredningen påtalade missförhållandena i butikerna i huvudsak kunna bemästras. Utredningens förslag om rätt för personalen att i särskilda fall tillfälligtvis vägra utminuterings- och legitimationsreglerna. Vissa skäl talar utan tvivel även för detta förslag, och remissinstansernas reaktion har i huvudsak varit gynnsam. Av yttrandena framgår emellertid också, att förslaget skulle bli förenat med svårigheter. Kontroverser mellan butikspersonalen och kunderna skulle inte kunna undvikas. Härtill kommer, att den nuvarande butiksförorganisationen inte är och enligt min mening inte heller bör vara uppbyggd för nykterhetsvårdande uppgifter och därmed sammanhängande utredningar och bedömningar. Även om ett vidgat samarbete mellan systembolaget och nykterhetsnämnderna är önskvärt, bör det helt ankomma på de senare att handlägga egentliga nykterhetsvårdande uppgifter. Av dessa skäl kan jag inte biträda utredningens förslag i nu nämnd del.

Med den ståndpunkt som här intagits torde de erforderliga personalökningarna hos Nya systemaktiebolaget bli mindre än utredningen förutsatt. En viss utökning torde dock vara ofrånkomlig.

Socialstyrelsen och länsnykterhetsnämnderna har framhållit att ett genomförande av utredningens förslag kommer att kräva viss personalökning även vid länsnykterhetsnämndernas kanslier. I anledning härav får jag erinra om att denna personal från början utmätts med tanke på att avstängningsfrågor i ungefär här avsedd utsträckning skulle komma att handläggas av nämnderna. Detta utesluter självfallet inte att den nuvarande personaluppsättningen kan visa sig otillräcklig. Det synes mig emellertid lämpligt att avvakta någon tids erfarenheter och att framdeles pröva frågan vid behandlingen av länsnykterhetsnämndernas årliga statförslag.

Utredningen har slutligen föreslagit, att ombudsåldern skall höjas till 21 år. Förslaget har genomgående tillstyrkts i yttrandena och kan av mig förordas.

IV. Butikstider och 1/3-litrar

Gällande ordning

Beträffande butikstiderna stadgas för närvarande i 16 § rusdrycksförsäljningsförordningen, att utminuteringsrum må äga rum å söckendagar från kl. 9 till kl. 18. På dag före sön- eller helgdag må utminuteringsrum dock ej fortgå längre än till kl. 16. Utan hinder av vad sålunda stadgats må utminuteringsrum ske till den som befinner sig i försäljningslokalen, då utminuteringsrummet skall upphöra.

Enligt 56 § samma förordning gäller bl. a., att länsstyrelse ävensom polismyndigheten — för visst tillfälle, då så anses erforderligt för ordningens upprätthållande — äger förbjuda detaljhandel med rusdrycker eller föreskriva inskränkningar däri.

Nya systemaktiebolagets butiker hålles för närvarande öppna från kl. 9 till kl. 18 på vardagar utom lördagar och dagar före helgdag, dock att å orter, där den allmänna handeln tillämpar tidigare stängningstid än kl. 18, stängningstiden i bolagets butiker anslutes till den för orten normala. På lördagar och dagar före helgdag hålles butikerna öppna från kl. 9 till kl. 15; butikerna hålles dock stängda påsk-, pingst-, midsommar-, jul- och nyårsaftnar. Beträffande butiker på vissa mindre orter ifrågakommer, att de öppnar vid en senare tidpunkt på morgonen än kl. 9. Under tiden 30 juni—25 augusti 1956 har bolagets butiker stängts kl. 14 på lördagar.

De butikstider som föreskrives i förordningen är i och för sig endast maximitider men bör enligt motiven vara de normala. Nya systemaktiebolaget kan emellertid, när skäl därför finnes, tillämpa kortare tider. I enlighet med uttalanden i motiven till bestämmelserna har bolaget brukat eftersträva att följa de å resp. orter tillämpade allmänna butikstiderna.

Någon reglering av frågor rörande buteljstorlekar och dylikt förekommer icke i förordningen.

Utredningen

Några författningsändringar berörande butikstider och buteljstorlekar föreslås icke av utredningen. I samråd med utredningen har emellertid Nya systemaktiebolaget påbörjat vissa försök i syfte att utröna i vad mån butikstiderna och spritförsäljningen i flaskor om 1/3 liter inverkar på alkoholkonsumtionen och nykterhetstillståndet.

Den hittills gångna försökstiden har — framhålles det — varit alltför kort för att ge underlag för några egentliga slutsatser. Enligt vad utredningen inhämtat kommer emellertid försöksverksamheten att fortsättas av Nya systemaktiebolaget. Utredningen inskränker sig till att framhålla önskvärdheten av att så sker då bolaget härigenom får bättre underlag för frågornas bedömning. I fråga om butikstiderna tillfogar utredningen, att den åtgärd, som av de hittillsvarande erfarenheterna att döma eventuellt synes kunna ge något resultat är att tillämpa en tidigare stängningstid på den eller de dagar, då veckoavlöningen i allmänhet utbetalas på respektive orter.

Försöken med 1/3-litrar har enligt utredningens uppfattning hittills inte gett stöd för uppfattningen att restriktioner av detta slag skulle ha något värde. Det torde få ankomma på spritcentralen och systemaktiebolaget att med ledning av de erfarenheter som vinnes under den fortsatta försöksverksamheten, ta ställning till huruvida några ytterligare åtgärder på förvarande område är påkallade. Utredningen vill dock som sin åsikt framhålla, att redan ett ganska obetydligt utslag till förmån för ett borttagande

av 1/3-literbuteljerna bör leda till att en sådan åtgärd generellt vidtages, i vart fall beträffande okryddat brännvin. I sådant fall synes man emellertid även böra överväga om 1/2-literflaskorna bör bibehållas.

Beträffande försöken med olika butikstider lämnas följande redogörelse.

Försöken har upplagts så, att systembutikerna på vissa orter tillämpat andra tider än normalt. Sälunda har butikerna i Norrköping, Uddevalla och Skellefteå öppnat först kl. 11, butikerna i Borås, Eskilstuna och Hudiksvall stängt kl. 16 på torsdagar och fredagar, varjämte butikerna i Karlskrona och Sundsvall stängt kl. 12 på lördagar.

Urvalet av de städer där försöken pågår har skett med beaktande av att antalet fylleriförseelser — vilka trots allvarliga felkällor synes vara den bästa tillgängliga måttstocken på nykterhetstillståndet — skall vara ganska stort mätt i absoluta tal samt att den procentuella ökningen under tredje kvartalet 1956 i förhållande till fylleriförseelserna under tredje kvartalet 1955 skall vara relativt stor. Dessutom har valet av »provorter» påverkats av från vilka områden krav på tidigare butiksstängning framförts till Nya systemaktiebolaget.

För att få möjlighet att avgöra, huruvida eventuella ändringar i alkoholkonsumtion och nykterhetstillstånd kan vara orsakade av de ändrade öppethållandetiderna, har samtidigt »kontrollorter» utvalts, varvid man sökt finna städer, vilkas allmänna struktur samt utveckling beträffande alkoholkonsumtion och nykterhetstillstånd är likartad med provorternas.

I samband med försöksverksamhetens igångsättande vände vi oss till polischeferna på prov- och kontrollorter samt till nykterhetsnämnder, fackliga centralorganisationer och några större industrier inom provorterna med hemställan om uppgifter rörande antalet fyllerifall under tiderna 6—15 och 16—30 november 1956 samt rörande övriga erfarenheter, som kunde vara av intresse i sammanhanget. Undersökningar har även företagits rörande omfattningen av spritförsäljningen i »provorter» och »kontrollorter».

Av inkomna uppgifter framgår enligt utredningen, att antalet för fylleri omhändertagna i allmänhet varit lägre under november 1956 än i november 1955 såväl inom provorterna som kontrollorterna. Någon klar tendens att nykterhetstillståndet förbättrats under den tid som försöken pågått, d. v. s. under månadens senare del, kan emellertid inte utläsas vare sig ur fyllerisiffrorna eller i de yttranden som avgivits av de tillfrågade instanserna. En jämförelse mellan försäljningssiffrorna i provorter och kontrollorter ger samma resultat.

Beträffande det nykterhetspolitiska värdet av ändrade butikstider har i de av utredningen inhämtade yttrandena olika åsikter framförts. Härom anföres följande.

Nykterhetsnämnderna i Hudiksvall och Karlskrona har ansett åtgärden vara av värde, men från flertalet tillfrågade nykterhetsnämnder, de i Borås, Eskilstuna, Norrköping och Uddevalla, har anförts att det torde vara tveksamt, huruvida åtgärden medverkat till den förbättring i nykterhetstillståndet som kunnat observeras. Nykterhetsnämnderna i Skellefteå och Uddevalla, där butikerna öppnat först kl. 11, har bl. a. påpekat att åtgärden i stort sett endast medfört, att landsortsbefolkningen, som haft bestämda

busstider att passa, tvingats till köande utanför systembutikerna för att kunna hinna göra sina inköp. Enligt nykterhetsnämnden i Eskilstuna, där butikerna stängt kl. 16 på torsdagar och fredagar, synes langningen ha ökat på kvällarna dessa dagar.

I några yttranden, bl. a. från nykterhetsnämnden i Sundsvall, har framhållits att tiden varit för kort för att medge några säkra slutsatser. Någon synbar förbättring av nykterhetstillståndet under den tid försöken pågått har nämnden dock ej kunnat förmärka. Enligt nämndens mening finns anledning misstänka, att langarna genom den tidigare lördagsstängning, som genomförts i Sundsvall, får större marknad.

De tillfrågade polismyndigheterna har i allmänhet inte gjort några uttalanden. Dock har från polismästarna i Borås, Eskilstuna och Karlskrona uttalats, att inskränkningarna i butikstiderna hittills inte avspeglat sig i ökad langning.

Polismästaren i Norrköping har emellertid framhållit att det vill synas, som om langarna i större utsträckning än tidigare tillhandahåller rusdrycker under morgontimmarna. Polismästaren i Sundsvall har påtalat att risk föreligger att langningen ökar i samma mån som det blir obekvämt att på lagligt sätt inköpa rusdrycker.

Av de uppgifter som företag samt fackliga centralorganisationer lämnat framgår, att nykterhetstillståndet i stort tycks vara mycket gott på de industrier som avsetts med våra förfrågningar. Det har här rört sig om ganska stora företagsenheter, oftast med flera hundra anställda. Enligt deras mening synes de vidtagna ändringarna i öppethållandet ej ha haft vare sig positiv eller negativ effekt på nykterhetstillståndet. I de fall där någon förbättring i det redan tidigare goda nykterhetstillståndet inträtt tillskrives förbättringen dels svårigheten för närvarande att efter avskedande för fylleri erhålla annat arbete, dels den kalla årstiden.

Utredningen framhåller sammanfattningsvis, att tiden hittills har varit för kort för att ge underlag för några egentliga slutsatser. Så mycket anses emellertid kunna konstateras, att mera framträdande nykterhetspolitiska vinster inte torde vara att vänta av förkortade butikstider. Ett visst intresse har dock påpekat i de förut återgivna uppgifterna om ökad langning på vissa provorter. Dessa uppgifter kan, framhåller utredningen, tyda på att de inskränkta butikstiderna i någon mån hindrat missbrukare från legala spritinköp. Uppgifterna i fråga ger emellertid också enligt utredningen en antydning om vad som kan vara avigsidan av sådana åtgärder.

I avseende på 1/3-literna erinras om att det från olika håll hävdats, att tillhandahållandet av sprit i förpackningar om 1/3 liter skulle ha medfört olägenheter för nykterhetstillståndet på arbetsplatserna och bland ungdomen. Utredningen påpekar vidare att man i denna fråga vunnit vissa praktiska erfarenheter redan i januari 1956.

Under nämnda månad fanns nämligen 1/3-litrar inte att tillgå i vissa delar av landet. Nya systemaktiebolaget igångsatte med anledning härav vissa undersökningar. Genom dessa avsåg man att utröna huruvida de systembolagsbutiker som ej förde 1/3-litrar visade någon förändring i omsättningsutvecklingen i jämförelse med butikerna i de områden, som under samma tid sålde sådana förpackningar. Utredningen visade, att försäljningssiffrorna uttryckta i volymliter sålda på 1/3- och 1/2-literbuteljer, var nästan exakt desamma i butiksgupper med och utan 1/3-litrar i jämförelse med fjärde kvartalet 1955. För de butiker, som erhållit 1/3-literbuteljer, utgjorde för-

säljningen under januari månad 28 % av försäljningen under fjärde kvar-
talet 1955, under det att de butiker, som ej erhållit leveranser av 1/3-liter-
buteljer hade en försäljning av 27,7 % i jämförelse med samma kvartal
1955. Dessa siffror tydde närmast på att man inte kunde räkna med någon
minskning av totalförsäljningen, därest 1/3-literbuteljerna slopas. Från de
butiker, där 1/3-litrar saknats, rapporterades också allmänt att de kunder,
som velat ha denna förpackning, i allmänhet köpte 1/2-literbuteljer i stället.

För att få frågan ytterligare belyst har Nya systemaktiebolaget i samråd
med utredningen från och med den 16 november 1956 på försök inställt för-
säljningen av svenskt brännvin, härtappad eau-de-vie och gin i flaskor om
1/3 liter i Stockholm, Solna och Sundbyberg. Såsom »kontrollorter» har
valts Göteborg och Mölndal. De hittills vunna erfarenheterna redovisas så-
lunda.

Vid jämförelse med försäljningsutvecklingen i sistnämnda båda städer vi-
sar det sig, att försäljningen, uttryckt i volymliter, under perioden 6—15
november i Stockholm var 3 gånger så stor som i Göteborg och under perio-
den 16—30 november 2,8 gånger så stor. Dessa siffror bör jämföras med
relationstalet för försäljningen under de första 12 »fria» månaderna, vilket
visar att försäljningen av spritdrycker i genomsnitt varit 2,5 gånger så stor
i Stockholm som i Göteborg. I oktober 1956 var motsvarande relationstal
2,56.

När det gäller att bedöma dessa siffror, får man, liksom i fråga om bu-
tikstiderna, hålla i minne, att försökstiden varit mycket kort. Några egent-
liga hållpunkter för en bedömning av den föreliggande frågan synes de inte
ge. Skattehöjningen per den 6 november 1956 synes de första dagarna ha
haft starkare verkan i Göteborg än i Stockholm. Att relationen mellan för-
säljningssiffrorna i de båda städerna under försöksperioden något ändrats
till Stockholms favör, synes därför knappast kunna uppfattas som en ver-
kan av att 1/3-litrarna där bortfallit. Ändringen torde endast innebära att
relationen mellan försäljningssiffrorna i de båda städerna under månadens
senare del varit på väg att återgå till den normala.

Fylleriets utveckling har i stort sett förlöpt parallellt i Stockholm och
Göteborg. Någon skillnad till Stockholms förmån under försöksperioden kan
inte konstateras. Anmärkningsvärt är, att Stockholm efter höjningen av
spritkatterna visar sämre utveckling än landet i övrigt.

Vi har även gjort förfrågningar hos nykterhetsnämnden i Stockholm om
man kunnat iaktta några verkningar av 1/3-literbuteljernas borttagande.
Svaret har blivit, att man ännu inte kunnat göra några säkra iakttagelser.
Beträffande enskilda missbrukare hade dock gynnsamma verkningar iaktta-
gits. Dessa missbrukare hade svårt att få ihop pengar till en halv liter bränn-
vin. Ofta köpte emellertid flera missbrukare gemensamt en halv liter. Tjåns-
temännen hos nykterhetsnämnden ansåg det därför värdefullt om även halv-
literbuteljerna försvann.

Nykterhetsnämnden i Solna har på förfrågan meddelat, att enligt nämndens
uppfattning har halvliterbuteljer inköpts i stället för 1/3-litrar, varför
även halvliterbuteljerna borde indragas. Nykterhetsnämnden i Sundbyberg
är av den uppfattningen att borttagandet av 1/3-litrarna inte haft någon
egentlig inverkan på de svårare missbrukarnas konsumtion. Nämnden har
även påtalat nackdelen av att lojala köpare, som endast önskar inköpa en
mindre spritkvantitet, icke längre har möjlighet därtill.

Förfrågningar hos butikshefer har i stort sett givit samma resultat som
i januari 1956.

Remissyttrandena

Utredningens ståndpunkt i fråga om butikstiderna godtages av samtliga remissinstanser. I ett par yttranden manas dock till viss försiktighet i fråga om inskränkningar i de nuvarande butikstiderna.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller, att systembolagets försäljningssiffror alltid kommer att röna inverkan av hur systembolagets försäljning är anordnad, samt fortsätter.

Ju fler försäljningsställen det finns, ju längre butikerna hållas öppna och ju mer allmänhetens önskemål angående olika förpackningar tillgodoses, desto större måste också försäljningen komma att bli. Detta förhållande bör emellertid utnyttjas med urskillning som nykterhetspolitiskt vapen. En mycket stor del av allmänheten torde för alla sina inköp vara hänvisade till någon eller några timmar om dagen och ha berättigade önskemål att öppethållningstiderna anpassas därefter. Behörig hänsyn måste tagas härtill vid bedömningen av dessa frågor.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län uttalar att det är angeläget att försöksverksamheten fortsätter. Skrivbordsspekulationer i dessa förhållanden tjänar till föga. Endast ett noggrant studium av folks inköpsvanor under olika betingelser kan ge vägledning för den politik som bör komma i tillämpning.

Länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län är av den uppfattningen att de väsentligaste fördelarna torde vinnas genom tidigare stängning av löningsdagar. Av samma uppfattning är *länsnykterhetsnämnden i Blekinge län*.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser, att lördagsstängning säkerligen skulle medföra minskad konsumtion och därmed påverka nykterhetstillståndet i positiv riktning.

De kristna samfundens nykterhetsrörelse anser, att experiment med butikernas öppnande vid senare tidpunkt på dagen bör ske icke endast genom att öppna kl. 11 utan även genom att börja försäljningen kl. 12, alltså samma tid som utskänkningslokalerna. Detta har enligt *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* förordats både från nykterhetsnämndshåll och av medlemmar inom länkrörelsen.

Nya systemaktiebolaget ansluter sig till vad utredningen anfört i fråga om butikstiderna. Skulle försöksverksamheten framdeles visa, att fördelar ur nykterhetssynpunkt kan vinnas genom ändring i tiderna för butikernas öppethållande, är bolaget berett att vidtaga sådana ändringar.

Svenska handelstjänstemannaförbundet förordar tidigare stängningstid på den eller de dagar, då veckoavlöningen i allmänhet utbetalas, d. v. s. torsdagar och fredagar. Förbundet anför bl. a. följande.

Den försöksverksamhet, som företagits med förkortade butikstider, har dels varit av alldeles för liten omfattning och dels förekommit under alltför kort tid för att ur nykterhetssynpunkt kunna ge något utslag. Däremot har vi erfarit, att det ur ordningsmässiga aspekter skett en avsevärd förbättring på de butiker, där man tillämpar en tidigare stängning. Man har också i stort sett sluppit det klientel, som avlöningskvällarna uppträdde utanför

butikerna för att tigga ihop pengar till sprit, vilken sedan omgående tömdes i närmaste portgång. Det förtjänar omnämnas, att klagomål från kundkretsens sida över den tidigare stängningen förekommit i ytterst ringa utsträckning.

Det har uttalats gissningar om en ökad langning i händelse av förkortade butikstider. Här om vet man emellertid ingenting. Den enda erfarenhet, man hittills har av ett förkortat öppethållande, är från föregående sommar, då systembutikerna stängdes tidigare under lördagarna. Under den tiden kunde inte, såvitt vi vet, någonstades konstateras, att den olaga spritförsäljningen ökade i omfattning. Vad man däremot säkert vet är, att möjligheten för en missbrukare att skaffa sig sprit är avsevärt mindre, för det mesta helt utsluten, på de tider, då systembolagets butiker är stängda.

Riksförbundet Landsbygdens folk liksom Svenska arbetsgivareföreningen manar till viss försiktighet i fråga om inskränkningarna i butikstiderna.

Riksförbundet Landsbygdens folk anför.

De av utredningen redovisade erfarenheterna av inskränkta butikstider synes motivera att dessa försök bedrivs med en viss försiktighet. Eftersom någon positiv effekt av ändringarna i butikstiderna knappast tycks ha uppnåtts men anledning finns att räkna med svårigheter för kunder från landsbygden att göra sina inköp i de fall då sådana ändringar införts, bör enligt förbundets mening dessa försök i fortsättningen läggas så att de i minsta möjliga mån hindrar de sköttsamma kunderna att göra inköp. Helt allmänt anser dock förbundet, att all försöksverksamhet som kan leda till minskat alkoholmissbruk bör ifrågakomma.

Svenska arbetsgivareföreningen säger.

Föreningen anser liksom utredningen, att förkortade butikstider för systembutikerna sannolikt icke skulle leda till någon mera betydande förbättring av nykterhetstillståndet. Åtgärden skulle visserligen i någon mån försvåra inköpen, men detta kan å andra sidan befaras medföra att den s. k. langningen, även om straffbestämmelserna häremot skärpas, ökar i omfattning. Erfarenheterna av de butikstider, som tillämpades före den 1 oktober 1955, tyda också på att en återgång till kortare butikstider kan leda till olovlig frånvaro från arbetet genom att arbetstagarna föranledas inköpa rusdrycker under arbetstid. Föreningen vill ej motsätta sig att de pågående försöken med kortare butikstider fullföljas; om försöken emellertid skulle giva vid handen, att endast relativt obetydliga nykterhetspolitiska fördelar kunna nås genom en ändring av butikstiderna, synas emellertid enligt föreningens mening utminuteringsbutikerna, i vart fall under de flesta veckodagarna, böra hållas öppna i den för detaljhandeln på orten normala omfattningen med hänsyn till de olägenheter en ändring skulle medföra.

Remissinstanserna har icke heller något att erinra mot utredningens ståndpunkt i fråga om 1/3-literbuteljerna.

Länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasätter emellertid om icke värdet av den pågående experimentverksamheten skulle förhöjas, om den utsträcktes till att omfatta även 1/2-literbuteljerna, i varje fall beträffande okryddat brännvin. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* är av samma uppfattning. *Godtemplarorden* förordar likaledes, att man under den fortsatta försöksverksamheten prövar inte bara att ta bort 1/3-litrar utan även 1/2-litrar.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har ej något att erinra mot att försöken fortsätter. Länsstyrelsen anser dock att denna fråga icke torde vara av större betydelse ur nykterhetssynpunkt.

Nya systemaktiebolaget anför följande.

Verkställda undersökningar rörande verkningarna ur nykterhetssynpunkt av den i Stockholmsområdet inställda försäljningen av svenskt brännvin, härtappad gin och eau-de-vie på 1/3-literflaskor har hittills icke givit belägg för att denna inskränkning skulle ha någon nykterhetsfrämjande effekt. Det måste även anses mindre tilltalande att i nykterhetsavseende anmärkningsfria kunder, som icke önskar köpa större kvantitet än 1/3-liter, skall tvingas att antingen inköpa 1/2-liter eller avstå från inköp. Än mer otillfredsställande ur sistnämnda synpunkt vore det, därest — som av utredningen tillfrågade nykterhetsnämndsrepresentanter föreslagit — även 1/2-literflaskor av de ifrågavarande varuslagen slopades. Det finns enligt bolagets mening ingen logik i en åtgärd, som innebär att man animerar kunden att köpa en större kvantitet när målet är att han skall konsumera mindre. Man kan även se på denna fråga på det sättet, att en stor del av de nuvarande missbrukarna — vilka företrädesvis köper 1/3-litrar eller 1/2-litrar — kommer att försvinna som kunder efter införandet av legitimation och spärrlistor. Härigenom får problemet mindre proportioner än tidigare.

Då försöksverksamheten på detta område emellertid kommer att fortsättas får bolaget efter ytterligare någon tid möjlighet att med större säkerhet bedöma, huruvida indragningen av 1/3-litrarna har någon inverkan på spritkonsumtion och nykterhetstillstånd. Det bör dock redan nu förutskickas, att en sådan bedömning kan bli både svår och osäker, eftersom igångsättandet av försöksverksamheten i tidsavseende sammanfallit med den i november 1956 genomförda höjningen av spritskatterna, vilken åtgärd i fråga om spritdrycker över huvud taget — åtminstone hittills — medfört såväl en försäljningsminskning som en nedgång i antalet fylleriförseelser. Att ur ett statistiskt material som påverkas av flera samtidigt verkande faktorer söka utrona vad som kan hänföras till de skilda faktorerna torde bereda vissa svårigheter. Skulle emellertid med någorlunda säkerhet kunna fastställas, att slopandet av 1/3-litrarna medför fördelaktiga verkningar i nykterhetsavseende, är bolaget — trots de betänkligheter ur andra synpunkter som förut anförts mot en sådan åtgärd — berett att över hela landet upphöra med försäljningen av spritdrycker på ifrågavarande buteljstorlek i den omfattning som utredningen förordar. Däremot vill bolaget icke för närvarande göra något uttalande till förmån för slopandet även av 1/2-literbuteljer.

I anslutning till synpunkterna om 1/3-litrarna tar bolaget upp frågan om **brännvinets alkoholhalt** och anför.

Okryddat brännvin har sedan den 1 oktober 1955 endast tillhandahållits med en alkoholhalt av högst 40 %, medan däremot kryddat brännvin är några procent starkare. Av okryddat brännvin har hittills saluförts dels renat brännvin å 40 %, tillverkat av potatis, dels taffelbrännvin å 40 %, tillverkat av cellulosasoacker, och dels slutligen brännvin special å 34 %, tillverkat av potatis. Sedan det renade brännvinet å 40 % i augusti 1956 på grund av råvarubrist icke längre fanns att tillgå, övergick försäljningen dels till taffelbrännvin, dels till brännvin special. I oktober 1956 såldes utminuteringsvis ungefär lika mycket taffelbrännvin som brännvin special, eller

omkring 1,15 milj. liter av vardera slaget. Efter skattehöjningen på spritdrycker den 5 november 1956 skedde en markant förskjutning av försäljningen från taffelbrännvin till brännvin special, vilka varuslag då såldes i en myckenhet av 0,68 resp. 1,27 milj. liter. Försäljningen av okryddat brännvin utgjordes i oktober till lika delar av taffelbrännvin och brännvin special. Proportionen mellan dessa varuslag försköts i november till 1/3 taffelbrännvin och 2/3 brännvin special. Denna utveckling pekar på, att allmänheten vid den i november 1956 inträdda höjningen av realprinsnivån för spritdrycker på ett helt annat sätt än tidigare accepterade det alkoholsvagare och prisbilligare brännvinet. Detta ger bolaget anledning föreslå, att man begagnar dagens gynnsamma situation för det alkoholsvagare brännvinet till att i fortsättningen endast tillhandahålla okryddat brännvin med en alkoholhalt av högst 34 procent. I fråga om det kryddade brännvinet kan någon mera betydande sänkning av alkoholhalten av tillverkningstekniska skäl däremot icke komma till stånd. Någon större olägenhet ur nykterhetssynpunkt torde detta dock icke innebära, enär av rent fysiologiska skäl kryddat brännvin icke kan konsumeras i lika stora kvantiteter som okryddat brännvin.

Departementschefen

Under den nykterhetspolitiska debatten efter ikraftträdandet av den nya rusdryckslagstiftningen har från olika håll framförts förslag om att systembolagets butikstider skall inskränkas och att okryddat brännvin o. likn. inte skall tillhandahållas i flaskor om 1/3 liter.

Såsom framgår av den nyss lämnade redogörelsen har bolaget i samråd med utredningen igångsatt en försöksverksamhet på dessa områden. Tiden har varit för kort för att några slutsatser skall kunna dragas av försöken. Jag biträder emellertid den av utredningen och samtliga remissinstanser uttalade uppfattningen att försöksverksamheten bör fortsätta. Det torde vara att förvänta, att om verksamheten ger utslag till förmån för åtgärder i här avsedda riktningar, sådana åtgärder kommer att beslutas av Nya systemaktiebolaget. Jag vill dock såsom min mening framhålla, att mera betydande ingrepp i allmänhetens inköpsvanor inte bör företas. Sålunda synes det inte kunna förordas att försöksverksamheten utvidgas till att avse indragning av halvliterbuteljerna. Man bör vidare fasthålla vid den år 1954 intagna ståndpunkten, att kunderna åtminstone någon eller några dagar i veckan bör äga möjlighet att göra inköp efter den vanliga arbetstidens slut.

Nya systemaktiebolaget har i förevarande sammanhang föreslagit att alkoholhalten i okryddat brännvin, som år 1954 begränsades till 40 volymprocent, skulle ytterligare sänkas. Mot förslaget talar, att det skulle innebära ett betydande ingrepp i allmänhetens vanor. Därav föranledda olägenheter skulle enligt min mening inte uppvägas av de nykterhetspolitiska fördelar som kunde stå att vinna. Jag kan därför inte biträda bolagets förslag i denna del.

V. Starkölsfrågan m. m.

Åtgärder för att främja en övergång till svagare drycker

Utredningen

Utredningen erinrar om att den enligt direktiven hade att överväga lättnader i fråga om starkölet. Utredningen säger härom.

Sådana lättnader är att se som ett led i statsmakternas strävanden att försöka uppnå en förskjutning inom konsumtionen från spritdrycker till svagare drycker. Dessa strävanden är enligt vår mening naturliga. Man måste räkna med att befolkningens stora flertal är alkoholkonsumenter. Konsumtionen i vårt land har sedan länge främst varit inriktad på spritdrycker — en tendens som snarast förstärkts efter den 1 oktober 1955. I detta läge synes åtskilligt vara att vinna, om man kan mildra dryckessederna genom att i större utsträckning inrikta konsumtionen på svagare drycker. När det gäller att konkurrera med den dominerande spritdrycken, brännvinet, torde maltdryckerna, såsom påpekats i särskilda utskottets utlåtande till 1954 års riksdag, äga de största förutsättningarna. Härvid synes främst starkölet kunna få betydelse. Vi får i detta sammanhang även erinra om att maltdryckerna, enligt vad numera är känt, i förhållande till alkoholhalten har en mindre stark berusningseffekt än spritdryckerna.

Förbrukningen av starköl håller sig för närvarande på en oväntat låg nivå. Denna dryck har alltså inte spelat den roll som man räknade med i samband med 1954 års nykterhetsreform.

Att efterfrågan på starköl kommit att bli ringa torde bero på att priset på starköl är relativt högt och att antalet försäljningsställen — inom såväl utminuterung som utskänkning — är ganska begränsat. Vi har funnit oss böra föreslå tämligen långtgående åtgärder i båda dessa hänseenden.

Remissyttrandena

Såsom redan antytts delar flertalet remissinstanser utredningens uppfattning att det vore av värde att genom lättnader i fråga om bl. a. starkölet söka få till stånd en övergång av konsumtionen från spritdrycker till alkoholsvagare drycker. Nykterhetsrörelsernas organisationer samt vissa länsnykterhetsnämnder ställer sig dock i huvudsak avvisande till denna tanke.

Socialstyrelsen uttalar bl. a. följande.

Socialstyrelsen hyser stor förståelse för strävandena att skapa en konkurrent till brännvinet såsom det svenska folkets utan jämförelse viktigaste rusdryck. Den enda tänkbara konkurrenten härtill utgör maltdryckerna. Styrelsen tillstyrker med hänsyn härtill förslaget om införande av ett lättare starköl än det nuvarande. Att såsom resultat enbart härav vänta sig någon nämnvärd övergång från brännvinskonsumtion till ölkonsumtion är dock icke realistiskt. En sådan utveckling är en fråga på lång sikt, vilken innefattar en omprövning av sådana ömtåliga spörsmål som beredande av friare tillgång till alla slag av starköl för allmänheten samt ändring till ölets fördel av relationen mellan konsumentpriset för olika slag av alkoholdrycker.

Länsstyrelsen i Stockholms län erinrar om att en ledande tanke bakom 1954 års nykterhetsreform var att man skulle söka inrikta konsumtionen på svagare drycker än brännvinet. Åtgärder av olika slag har också vidtagits i detta syfte, säger länsstyrelsen, som fortsätter.

En av de viktigaste men samtidigt mest omstridda av dessa var frisläpandet av starkölet. Emellertid kom starkölet, i fråga om både utminuteringen och utskänkning, att av olika skäl omgärdas av föreskrifter, som skulle visa sig ägnade att motverka det angivna syftemålet. Med insikt här- om har utredningen föreslagit vissa åtgärder som kan förväntas i viss utsträckning bidra till den önskade förskjutningen av konsumtionens inriktning. Ehuru länsstyrelsen finner sig beredd att på väsentliga punkter ansluta sig till dessa förslag, nödgas länsstyrelsen anmäla invändningar i vissa fall, där utredningen enligt länsstyrelsens uppfattning antingen gått längre än som ur nykterhetspolitisk synpunkt kan anses tillrådligt eller omvänt icke tagit det ytterligare steg, som med hänsyn till bland annat önskemålet om ändrad konsumtionsinriktning framstått såsom motiverat.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund erinrar om de överväganden som gjordes av 1944 års nykterhetskommitté och säger bl. a. följande.

Landsförbundet finner det anmärkningsvärt att utredningen framlagt sina förslag utan varje försök till en diskussion av det material till belysning av dessa frågor, som framlagts bl. a. av 1944 års nykterhetskommitté. En noggrann avvägning av dessa ställningstaganden gjordes i samband med övergången till den nya försäljningslagstiftningen. Landsförbundet konstaterar, att 1956 års rusdrycksförsäljningsutredning icke tillfört diskussionen något nytt, relevant stoff, som kan tjäna till vägledning för en på sakliga grunder gjord förändring av nykterhetspolitiken. Utredningens resonemang i dessa stycken har helt karaktären av en serie förmodanden utan verklig förankring i ett sakligt material. Det är oundgängligt att en förändring av nykterhetspolitiken, som gör vin och starköl väsentligt lättillgängligare, måste föregås av en grundlig utredning, som överväger hur risken för en breddning t. ex. av ungdomens och kvinnornas alkoholbruk balanseras av möjligheterna att överföra en del av spritkonsumtionen till ur social synpunkt mer oskadliga drycker. Med särskild styrka framträder detta krav i ljuset av tillgängliga intervjuundersökningar, vilka synes visa, att bruket av vin för närvarande mycket snabbt utbreder sig i ungdomsgrupperna och där bereder väg för alkoholvanor, som kan befaras få synnerligen ogynnsamma verkningar ur såväl den enskildes som samhällets synpunkt. Landsförbundet vill med skärpa framhålla att de fakta, som hittills synes tillgängliga för bedömning av detta spörsmål, klart synes peka på, att vinet är en tillvänjningsdryck, som tämligen snabbt för över till bruk av sprit samt att en stor vinkonsumtion på intet sätt utesluter en hög förbrukning av sprit. Det synes vara desto mindre befogat att ta risker i detta avseende som man redan till förfogande har medel att effektivt skära ned spritdryckskonsumtionen utan att vinkonsumtionen eller ölförbrukningen därmed samtidigt stegras i den grad att nya missförhållanden uppkommer. Landsförbundet vill i detta sammanhang erinra om, att den höjning av spritdrycksbeskattningen, som infördes i november 1956, redan under den första månaden jämsides med en avsevärd reduktion av försäljningen av spritdrycker gav till resultat en ökning av vinförsäljningen med ca 40 %.

Liknande synpunkter anföres av *Nationaltemplarorden* och *De kristna samfundens nykterhetsrörelse*. Att även *Svenska nykterhetsvårdsförbundet*

och, med vissa modifikationer, *IOGT* intagit i stort sett samma ståndpunkt har redan nämnts i samband med redovisningen av utredningens allmänna synpunkter.

Starkölets alkoholhalt och beskattning

Gällande ordning

Vid tillkomsten av 1954 års nykterhetslagstiftning visade det sig att frågan om maltdryckernas alkoholhalt hörde till de spörsmål, om vilka meningarna var i särskilt hög grad delade. Enighet rådde visserligen om att starkare maltdrycker i någon form borde få tillhandahållas, men uppfattningarna gick isär om hur man därvid borde förfara. Diskussionen rörde sig framför allt om två alternativ: antingen skulle man tillåta både ett vanligt öl med högst 2,8 viktprocent och ett starköl med högst 4,5 viktprocent, eller också borde man medge enbart ett starkare vanligt öl om högst ca 3,4 viktprocent alkohol men låta starkölsförbudet bestå. Det ansågs uteslutet att både höja halten i det vanliga ölet och återinföra starkölet.

Statsmakterna beslöt i enlighet med det först angivna alternativet, att ett vanligt öl med högst 2,8 viktprocent och ett starköl med högst 4,5 viktprocent skulle få tillhandahållas.

Enligt gällande bestämmelser indelas maltdryckerna i tre klasser. Den första klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt icke överstiger 1,8 viktprocent, *lättöl*, andra klassen maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger 1,8 men icke 2,8 viktprocent, *öl*, och tredje klassen maltdrycker med en alkoholhalt överstigande 2,8 viktprocent, *starköl*.

I försäljningshänseende hänföres starkölet till rusdryckerna och får således endast säljas genom systembolagets butiker. För vanligt öl gäller en skattesats av 42 öre för liter och för starköl 1 krona 35 öre för liter. Skattesatserna har beräknats efter den högsta tillåtna alkoholhalten för vardera varuslaget.

Utredningen

Utredningens förslag innebär att starkölsskatten differentieras så att tillverkning av en lättare typ starköl med en alkoholhalt på högst 3,6 viktprocent — benämnt klass III grupp A — möjliggöres. För detta starköl föreslås att skatt uttages med 84 öre för liter.

I fråga om starköl med över 3,6 viktprocent (benämnt klass III grupp B) skall därvid den nuvarande skattesatsen, eller 1 krona 35 öre för liter, bibehållas.

I samband härmed förutsättes — som ett provisorium i avbidan på statsmakternas ställningstagande rörande föreliggande förslag till ny tulltaxa — att ändring sker av tulltaxans bestämmelser rörande starköl. Tullsatsen för starköl är för närvarande 1 krona 86 öre för liter; detta belopp inkluderar

skatt med 1 krona 35 öre och tullskydd med 51 öre för liter, motsvarande 45 resp. 17 öre per butelj. Ifrågavarande tullsats bör enligt förslaget bibehållas oförändrad i fråga om starköl med över 3,6 viktprocent alkohol. Beträffande starköl med högst 3,6 viktprocent bör tullskyddet beräknas med utgångspunkt från att tullskydden för öl, starköl av lättare typ och starköl av nuvarande typ skall stå i samma proportion till varandra som partipriserna på dessa varor exklusive skatt. Härvid har räknats med ett antaget partipris för det föreslagna starkölet av lättare typ om 26 öre per butelj om 1/3 liter. Kalkylen resulterar i ett tullskydd för denna vara av exakt 15,57 öre eller, efter avrundning nedåt, 15 öre per butelj. Räknat per liter skulle alltså tullen för det föreslagna starkölet av lättare typ bli 1 krona 29 öre.

Utredningen gör följande överväganden.

Det nuvarande relativt höga priset på starköl sammanhänger självfallet med beskattningens höjd. Att föreslå någon sänkning av skattesatsen torde emellertid i dagens nykterhetspolitiska läge inte vara tillrådligt. Frågan har dessutom nyligen prövats av statsmakterna. Då spritskatterna höjdes i november 1956, lämnades skatten på starköl oförändrad. Härigenom kom beskattningen, mätt i ren alkohol, att bli betydligt lägre för starköl än för brännvin. För en så stark alkoholdryck som ett 4,5 procentigt öl torde den nuvarande skattesatsen i och för sig vara väl motiverad. Detta framgår bl. a. vid en jämförelse med det danska priset på starköl, vilket är väl så högt som det svenska. Vi får även erinra om att den nuvarande skattesatsen för starköl avvägs i förhållande till omsättningsskatten på lättvin.

Betänkligheterna mot en sänkning av den nuvarande starkölsskatten sammanhänger emellertid främst med att denna anpassats för en dryck med relativt hög alkoholstyrka. Vi vill i detta sammanhang erinra om att de starkölstillverkande bryggerierna i allmänhet håller starkölets alkoholhalt tämligen nära maximigränsen 4,5 viktprocent, d. v. s. i regel vid 4,3—4,4 viktprocent. Att så sker torde i och för sig vara naturligt med hänsyn till det förhållandevis höga pris som måste uttagas för starkölet (i Stockholm 85 öre per butelj mot 44 öre för vanligt öl). Det kan emellertid från nykterhetspolitisk synpunkt icke anses vara en i allo önskvärd konsekvens av beskattningens utformning.

Med hänsyn till de nu berörda förhållandena har utredningen ansett sig böra pröva möjligheterna att införa ett starköl av svagare typ med lägre beskattning och som följd härav även prisbilligare. Härom anföres följande.

Om sortimentet av maldrycker kunde utökas på detta sätt, skulle detta innebära att maldryckerna fick större möjligheter att konkurrera med spritdryckerna.

Ett starköl med så pass hög alkoholhalt som 4,3—4,4 viktprocent kan visserligen tjäna såsom sällskapsdryck, exempelvis som ersättning för grogg o. d. Såsom måltidsdryck är dock ett sådant öl enligt många uppfattning onödigt fylligt och alkoholstarkt. Denna bedömning synes bekräftas av det förhållandet, att det öl som i åtskilliga länder, bl. a. Danmark, utgör huvudartikeln inom maldryckskonsumtionen inte innehåller mer än ca 3,5 viktprocent alkohol. Sistnämnda alkoholhalt anses även tillräcklig för att erhålla en verkligt god och ur teknisk synpunkt tillfredsställande maldryck.

Våra överväganden har närmast tagit sikte på ett starköl av denna typ. Om man sålunda önskar erhålla ett starköl med alkoholhalten 3,5 viktpro-

cent, torde det med hänsyn till behovet av marginal vid tillverkningen vara erforderligt att sätta maximigränsen vid 3,6 viktprocent. Skattesatsen för ett starköl om högst 3,6 viktprocent, beräknad i proportion till skattetarifferna för maltdrycker med resp. 2,8 och 4,5 viktprocent, skulle bli exakt 85,76 för liter eller, avrundat till närmast lägre med 3 delbara öretal, 84 öre för liter. Utminuteringspriset kan under denna förutsättning beräknas till omkring 65 öre per butelj.

Förslaget om införande av en särskild skattesats för starköl om högst 3,6 viktprocent avses i och för sig inte föranleda ändrade försäljningsbestäm- melser. Båda slagen av starköl skall alltså hänföras till rusdrycker och få säljas endast genom systembolaget till allmänheten och till restauratörerna. En annan ordning skulle närmast innebära, påpekar utredningen, att den nya drycken blev att hänföra till vanligt öl och att 1954 års beslut om malt- dryckernas alkoholhalt skulle upprivas. Att framlägga förslag med sådan innebörd anser dock utredningen ligga utanför dess uppdrag.

Utredningens förslag beräknas inte komma att föranleda minskning i in- täkterna av starkölsbeskattningen. Dessa intäkter — vilka av kontrollstyrel- sen för såväl innevarande som nästkommande budgetår beräknats till ca 10 milj. kronor, motsvarande en försäljning av 7 milj. liter — antas liksom maltdrycksskattens totalbelopp till följd av ökad skattepliktig omsättning överstiga nu beräknade belopp (totalt 95 milj. kronor).

Remissyttrandena

Av det 30-tal remissinstanser som yttrat sig beträffande det föreslagna lättare starkölet, tillstyrker det helt övervägande flertalet att en sådan maltdryck införes. De flesta av dessa remissinstanser förbinder emellertid sitt tillstyrkande med att det lättare starkölet skall få säljas i livsmedels- butikerna. Från något håll uttalas även att skatten på det nuvarande stark- ölet bör sänkas. Några av de tillfrågade instanserna föreslår, att den före- liggande frågan löses genom att höja alkoholhalten i öl klass II. Åtskilliga remissinstanser, främst nykterhetsorganisationer, avstyrker dock ändringar i den nuvarande ordningen beträffande starkölet och övriga maltdrycker.

Kontrollstyrelsen, två länsnykterhetsnämnder, Landsorganisationen och Riksförbundet Landsbygdens folk ansluter sig i stort sett till utredningens förslag.

Kontrollstyrelsen yttrar.

Ehuru skäl kan anföras för en höjning av alkoholgränsen för det vanliga ölet, föreligger icke anledning att i förevarande sammanhang, då 1954 års bryggeriutrednings arbete alljämt pågår, upptaga detta spörsmål. Vidare är att märka, att den liberalisering av handeln med vanligt öl, som be- slöts år 1954, ansågs kunna genomföras med utgångspunkt från att alko- holhalten i öl icke fick överstiga 2,8 viktprocent. Tillräckliga erfarenheter av ölförsäljningen under dessa premisser kan ännu icke anses ha vunnits, varför en eventuell omprövning av ifrågavarande alkoholgräns bör anstå. Det synes emellertid styrelsen angeläget, att åtgärder vidtages för att göra

maltdryckerna konkurrensdugliga i förhållande till starkare drycker. Det av utredningen framlagda förslaget innebär bl. a. att ett starkare öl — 3,6 viktprocent — än det nu i öppna handeln tillgängliga skall tillhandahållas till väsentligt lägre pris än det nuvarande starkölet. Även om det varit önskvärt att en begränsad försäljning av ett dylikt starköl av lättare typ fått äga rum utanför systembolagets butiker, varigenom man fått tillfälle att i praktiken pröva en sådan försäljningsform, anser sig styrelsen likväl böra tillstyrka det föreliggande förslaget.

Riksförbundet Landsbygdens folk tillstyrker utredningens förslag men framhåller samtidigt att åtgärden icke torde fylla någon praktisk uppgift, eftersom ölet skall säljas på samma sätt som det nu föreliggande starkölet. Förbundet anser därför att det nya ölet icke torde komma att få någon större betydelse för en övergång till alkoholsvagare drycker.

Överståthållarämbetet ställer sig tveksamt till värdet av att införa ett alkoholsvagare starköl men synes icke motsätta sig detsamma. Ämbetet anför följande.

Ur nykterhetspolitisk synpunkt torde icke kunna framföras några allvarigare erinringar mot införande av ett alkoholsvagare starköl, särskilt som detta i försäljningshänseende skulle följa samma bestämmelser som gälla för det nu tillhandahållna starkölet. Därest emellertid framdeles försäljningen av starköl skulle kunna ske efter de för öl gällande bestämmelserna — en ändring, för vilken goda skäl synas kunna åberopas — skulle frågan komma i ett helt annat läge.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län är tveksam om det kan vara lämpligt med ett 3,6 procentigt öl men vill icke motsätta sig att försök göres med ett sådant öl.

Socialstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs och Malmöhus län tillstyrker det 3,6 procentiga ölet men anser att det bör få säljas i livsmedelsbutikerna.

Länsstyrelsen i Stockholms län yttrar bl. a. följande.

Mot förslaget att införa en ny typ av starköl med svagare alkoholhalt än det nuvarande kan vissa invändningar riktas men åtskilliga skäl, som närmare utvecklats av utredningen, talar för förslaget. Det är vanskligt att i förväg bedöma, huruvida och i vilken utsträckning negativa verkningar kan uppträda. Att ett sådant öl genom sitt billigare pris kan få större konkurrenskraft gentemot spritdryckerna än det starköl, som för närvarande finnes att tillgå, synes å andra sidan sannolikt. Men för att en sådan effekt skall kunna uppnås fordras enligt länsstyrelsens uppfattning, att allmänheten har möjlighet att i livsmedelsbutikerna tillhandla sig detta öl. Om så ej blir fallet kan länsstyrelsen svårigen tänka sig annat än att det nya ölets roll såsom konkurrendryck till starkspriten blir mycket obetydlig. Trots vissa betänkligheter vill länsstyrelsen förorda förslaget om den nya öltypen men länsstyrelsen anser att ölet bör tillhandahållas enligt bestämmelserna i ölförsäljningsförordningen.

Nya systemaktiebolaget tillstyrker att ett nytt öl med en alkoholhalt av högst 3,6 viktprocent införes. Bolaget anser emellertid att detta öl — med alkoholhalten sänkt en eller annan tiondels procent — bör få säljas även i

den allmänna handeln och icke hänföras till rusdrycker. Bolaget framhåller vidare, att om saluförandet av det nya ölet begränsas till bolagets butiker och denna försäljning — mot förmodan — skulle få någon större omfattning, mycket stora svårigheter uppkommer för bolaget genom att butiks- och lagerutrymmena icke är tillräckliga för ytterligare ett ölsortiment.

Om statsmakterna icke finner skäl föreligga att införa det föreslagna nya ölet, anser bolaget att det nuvarande starkölet bör göras billigare genom sänkta tull- och skattesatser. Härigenom kommer detta öl att ges ökade möjligheter att ersätta starkare drycker.

Svenska bryggareföreningen diskuterar bl. a. proportionen mellan skatten på lättvin och starköl.

Skulle man med utgångspunkt från skatten på lättvin bestämma skatten på starköl efter resp. dryckers alkoholinnehåll, torde starkölsskatten böra fastställas till ett väsentligt lägre belopp än 135 öre per liter. Skatten på de billigaste lättvinerna, vilka innehåller väl dubbelt så mycket alkohol som starköl, utgör nämligen f. n. 130 å 141 öre per liter. Skatten på starköl borde då icke uppgå till mer än hälften eller 65 å 70 öre per liter. Utgår man från gällande skatt på maltdrycker av klass II (42 öre per liter), där alkoholinnehållet f. n. uppgår till högst 2,8 viktprocent, borde skatten på ett 4,5 procentigt starköl bli ungefär densamma som ovan angivits eller 67,5 öre per liter. Med tillämpning av motsvarande bedömningsprinciper borde skatten på en 3,6 procentig maltdryck utgöra 51 öre per liter och icke, såsom utredningen föreslagit, 84 öre. Det kan emellertid allvarligt ifrågasättas, om man vid bestämmandet av skatten på maltdrycker icke borde taga hänsyn också till att alkoholen i dessa drycker som bekant har en väsentligt lägre påverknings effekt än samma mängd alkohol i övriga drycker.

I fråga om utredningens förslag om införande av ett 3,6 procentigt starköl uttrycker föreningen sin förvåning över att utredningen ansett sig böra hänföra en dylik dryck av internationellt gängse normaltyp till rusdrycker. Föreningen avstyrker därför bestämt att en 3,6 procentig maltdryck, om den införes, hänföres till klass III och tillhandahålles endast genom Nya systemaktiebolaget.

Föreningen framför härefter förslag om förbättrat klass II och anför bl. a. följande.

Genom 1954 års maltdryckslagstiftning, som baserades på principen om ett lätt, relativt fritt tillhandahållet klass II såsom den övervägande konsumtionsvaran kompletterat med ett i försäljningsavseende mer restriktivt behandlat starköl, har statsmakterna tagit ställning till frågan om maltdryckernas alkoholhalt. Föreningen anser sig dock med stöd av de erfarenheter, som nu vunnits, böra sätta i fråga, om ej det mest verksamma medlet att länka konsumtionen från brännvinet till de alkoholsvaga maltdryckerna vore en kvalitetsförbättring av vårt nuvarande öl av klass II.

Ett förbättrat klass II medför emellertid en tillverkningstekniskt betingad obetydligt högre halt av alkohol i den färdiga drycken, och det måste sättas i fråga, om ej den snäva gränsdragningen av alkoholhalten i klass II till 2,8 % varit ägnad att motverka den eftersträfvade förändringen av konsumtionsvanorna.

Att alkoholstyrkan i vårt nuvarande öl av klass II kom att begränsas till endast 2,8 viktprocent motiverades bl. a. av de undersökningar, som docen-

ten Leonard Goldberg på 1944 års nykterhetskommittés uppdrag hade utfört. Av undersökningarna framgick, att ett 2,6 procentigt öl genom sitt extraktinnehåll och en därmed förenad okänd faktor hade så liten alkoholverkan, att drycken i regel icke i nämnvärd grad minskade vare sig arbetsförmågan eller den allmänna självkontrollen, medan ett då tillgängligt 3,2 procentigt försöksöl hade något större verkan. Det 3,2 procentiga öl, som användes vid undersökningarna, var emellertid icke ett normalt bryggerimässigt framställt öl av denna styrka utan ett genom blandning åstadkommet öl med bl. a. hög förjäsningsgrad och en låg halt av extraktämnen.

Omfattande undersökningar av ett större antal såväl svenska som utländska maltdrycker utförda av Goldberg på senare tid har enligt vad föreningen erfarit ådagalagt, att ett bryggerimässigt framställt 3,2 procentigt öl av normal typ ger en relativt låg blodalkoholhalt och har en effekt, som endast obetydligt överstiger effekten av det nu i handeln förekommande 2,8 procentiga ölet. Dessa nya undersökningar har enligt Goldberg klart visat, att ett normalt tillverkat öl, vars alkoholhalt något överstiger 2,6 eller 2,8 viktprocent fortfarande har kvar de ur »effektsynpunkt» eller »påverkningsgrad» intressanta egenskaperna att ge en låg blodalkoholhalt och ett minimum av alkoholverkan. Från nykterhetssynpunkt bör således icke föreligga några risker med en maltdryck av något högre alkoholstyrka än det nuvarande 2,8 procentiga ölet.

Sveriges hotell- och restaurangförbund liksom *Svensk industriförening* har ej heller något att erinra mot ett 3,6 procentigt starköl under förutsättning att det icke klassificeras som rusdryck utan hänföres till vanligt öl.

Nykterhetsfrämjandet uttalar stark tveksamhet beträffande införandet av det föreslagna ölet och vill i stället förorda en utredning om en rationell skatteskala för olika slag av alkoholhaltiga drycker.

Utredningens förslag avstyrkes av länsstyrelsen i Skaraborgs län, fem länsnykterhetsnämnder, flertalet nykterhetsorganisationer och Sveriges centrala restaurangaktiebolag.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län hävdar den uppfattningen att införandet av ett lättare starköl enbart skulle få den konsekvensen att det lättare starkölet tar överhanden över vanligt pilsnerdricka.

Länsnykterhetsnämnden i Jönköpings län anser att 1954 års reform av ölförsäljningen bör ytterligare prövas innan nya ölsorter införes.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag uttalar, att då statsmakterna år 1954 icke accepterade att ett vanligt öl skulle få säljas med en styrka av 3,2 eventuellt 3,4 viktprocent alkohol, finns det icke nu anledning att införa ett mellanstarkt öl. Ett sådant öl skulle med all sannolikhet visa sig ha än mindre förmåga än starkölet att slå ut spritdryckskonsumtionen. En ny öltyp skulle också medföra kontrollsvårigheter i utskänknings- och behov av ökade lagringsutrymmen.

Nationaltemplarorden ansluter sig till utredningens uppfattning att starköl icke bör bli föremål för enskild företagsamhet samt fortsätter.

Erfarenheten under det gångna året ger vid handen att den av statsmakterna år 1954 valda linjen med ett vanligt, i speceributiker sålt öl med en alkoholhalt av högst 2,8 viktprocent och ett starköl, sålt uteslutande av systembolaget inneburit en lycklig avvägning. Det allmänna ölet har uppen-

barligen icke varit särskilt användbart som rusdryck, utan stöd av en pådrivande enskild försäljningsorganisation har inte heller starkölet vunnit sådan användning. Tidigare svensk erfarenhet — särskilt höjningen av alkoholhalten i pilsnerdrickat i samband med införandet av starkölsförbudet 1923 — visar att man icke utan påtagliga nackdelar ur nykterhetssynpunkt kan åt enskilda företagare anförtro försäljningen av öl med en alkoholhalt av 3,2 viktprocent eller mera.

Sveriges storloge av IOGT erinrar bl. a. om 1944 års nykterhetskommittés undersökningar av alkoholvanorna samt framhåller att en minskning av brännvinskonsumtionen icke kan åstadkommas genom ökat utbud av vin och öl. Orden erinrar också om den pågående utredningen om bryggeriernas företagsformer och framhåller att en ändring i den nuvarande ordningen beträffande maltdryckerna skulle föregripa utredningen. Mot denna bakgrund avstyrker Godtemplarorden att det föreslagna starkölet införes.

Utminuterings av starköl m. m.

Gällande ordning

Enligt rusdrycksförsäljningsförordningen får utminuteringsställe ej finnas annorstädes än i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5 000 invånare. En möjlighet till undantag från denna huvudregel har dock givits. Kungl. Maj:t äger sålunda medge undantag om särskilda skäl föreligger. Dylika skäl kan enligt motiven föreligga, när fråga är om städer, köpingar eller municipalsamhällen, som utgör naturliga handelscentrum för en folkrik bygd och ligger på betydande avstånd från ort där utminuteringsställe finns.

Å ort där det icke finns butik äger Nya systemaktiebolaget inrätta särskilt s. k. utlämningsställe. Sådant ställe är en fast expeditionslokal, där avhämtning kan ske av förut rekvirerade rusdrycker, vilka översänts dit från ett utminuteringsställe. Utlämningsställe förfogar icke över eget rusdrycks-lager och skiljer sig från utminuteringsställe även i andra avseenden såsom i fråga om tiden för öppethållande, vilken är kortare än den för butik gällande.

Köpare, som är bosatt där utminuteringsställe eller utlämningsställe ej finns inrättat, kan, i den omfattning bolaget bestämmer, få rekvirerade varor fraktfritt sända till närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation. Förskottsbetalning skall dock erläggas i samband med rekvisitionen.

Vid 1956 års utgång bedrev bolaget utminuteringsställen från 253 butiker, fördelade på 123 städer, 17 köpingar, 5 municipalsamhällen samt 9 andra tätorter.

Antalet utlämningsställen var vid samma tidpunkt närmare 700. Det övervägande flertalet av dessa var inrättade vid järnvägs- och busstationer. Un-

gefär 150 var s. k. egna utlämningsställen, d. v. s. bolaget hade träffat överenskommelse med enskild person om att denne skulle i egen lokal ta emot rekvisitioner och betalning samt utlämna varan sedan den försänts dit från butiksorten. Föreståndarna för ungefär 100 av dessa utlämningsställen hade i regel egen rörelse vid sidan av sitt uppdrag för bolaget.

Till systembolaget har till och med utgången av år 1956 från kommunala myndigheter m. fl. inkommit framställningar om inrättande av butiker på 46 orter. På 11 av dessa orter har bolaget beslutat inrätta butiker och har i samband därmed av Kungl. Maj:t erhållit dispens för 8 orter där sådan erfordrats. Övriga 35 framställningar har bordlagts tills vidare.

Utredningen

Utredningens förslag innebär en differentiering i systembolagets försäljningsverksamhet i syfte att främja konsumtionen av svagare rusdrycker — särskilt starköl — på spritens bekostnad. Sålunda föreslås, att möjligheterna att inköpa vin och starköl vidgas genom inrättande av särskilda butiker för dessa varor på orter utan systembutiker. Var sådana butiker skall inrättas bör få avgöras av systembolaget efter eget bedömande och efter hörande av vederbörande rådgivande nämnd. Bestämmelsen att butik endast efter tillstånd av Kungl. Maj:t får inrättas på ort med mindre än 5 000 invånare föreslås alltså avskaffad i fråga om butiker som endast tillhandahåller vin och starköl. Däremot anses de nuvarande bestämmelserna böra bibehållas i fråga om butiker, i vilka spritdrycker säljes.

En differentiering av bestämmelserna i nu antydd riktning skulle, framhåller utredningen, ge systembolaget möjlighet att inrätta vin- och starkölsbutiker på orter, t. ex. förortssamhällen till storstäderna, där bolaget eljest — med hänsyn till ortens storlek och allmänhetens berättigade krav på service — så småningom måhända skulle nödgas inrätta butiker som skulle tillhandahålla samtliga slag av rusdrycker; det skulle kunna vara en rimlig kompromiss om allmänheten finge en butik med enbart vin och starköl.

Enligt utredningens uppfattning bör emellertid härutöver vissa av bolagets s. k. egna utlämningsställen med fördel kunna ändras till vin- och starkölsbutiker eller enbart starkölsbutiker. I den mån så sker bör de givetvis liksom hittills därjämte användas såsom utlämningsställen. I sådana kombinerade butiker och utlämningsställen skulle allmänheten direkt kunna göra inköp av vin och starköl. Spritdrycker skulle däremot endast kunna erhållas efter rekvisition till den butik som furnerar vinbutiken-utlämningsstället.

Vidare bör bolaget, så långt det är förenligt med sociala och företagsekonomiska synpunkter, inrätta nya butiker för vin och starköl, eventuellt i förening med försäljning av vanligt öl och alkoholfria drycker. I förekommande fall kan därvid prövas att begränsa vinförsäljningen till lättvin.

Förslaget innebär också att en ny distributionsform införes genom an-

vändande av bussar, som någon eller några dagar i veckan uppställs på centrala platser i vissa tätorter.

Slutligen bör bolaget enligt utredningens förslag göra en omprövning huruvida inte vissa butiker i det nuvarande butiksbeståndet bör ändras till att föra endast alkoholsvaga rusdrycker.

I anslutning till de nu berörda förslagen förordar utredningen en jämkning i fråga om bryggeriernas medverkan vid hemsändning av starköl som inköpts i systembutikerna. Sådan hemsändning skall med systembolagets medgivande kunna ske i samband med detaljdistribution av vanligt öl.

I sin motivering till förslagen erinrar utredningen inledningsvis om att man i fråga om möjligheterna att inköpa rusdrycker inom utminuteringen hittills icke gjort någon skillnad mellan alkoholstarkare och alkoholsvagare drycker. En sådan skillnad har däremot genomförts inom beskattningen och utskänkningen av rusdrycker, där de alkoholsvagare dryckerna intar en mer gynnad ställning än de alkoholstarkare.

Utredningen erinrar vidare om att alkoholbolagen i våra grannländer Finland och Norge i vissa butiker säljer enbart vin eller — i Finland — vin och starköl. I Finland har för övrigt försäljningsformens betydelse belysts genom en särskild vetenskaplig sociologisk undersökning. Av undersökningen, vars utgångspunkt var frågan huruvida försäljning av vin och starköl borde tillåtas på landsbygden, synes framgå, att öppnandet av särskilda butiker för vin och starköl kan bidra till att minska konsumtionen av starkare drycker. Här om lämnas följande redogörelse.

Undersökningen har tillgått så, att butiker för försäljning av öl och vin öppnats på vissa orter (experimentorter), varvid jämförelse skett med orter utan alkoholbutik (kontrollorter), som till sin sociala och ekonomiska struktur liknade experimentorterna. Noggranna mätningar av alkoholkonsumtionen och dryckesvanorna gjordes på både experiment- och kontrollorterna före det butikerna hade öppnats samt ett och två år därefter. Undersökningen refereras i den finska tidskriften Alkoholpolitik nr 3/1956. Där säges bl. a. följande i fråga om undersökningens resultat.

Det visade sig, att efter införandet av butiker för försäljning av öl och vin ökade frekvensen av konsumtionstillfällen. Denna ökning innefattade emellertid knappast alls de personer, som sällan eller aldrig konsumerar alkohol. I huvudsak inskränkte sig ökningen till manliga personer, som även tidigare hade brukat dricka alkohol. Konsumtionen mätt i absolut alkohol ökade på experimentorterna, men samtidigt skedde en påfallande förändring i konsumtionens natur. Sålunda kan man säga, att öppnandet av butiker för försäljning av vin och öl minskade konsumtionen av vissa illegala drycker, samt drycker av typen ädelbrännvin, då däremot konsumtionen av öl och vin betydligt ökade.

Utredningen framhåller, att formerna för utminuteringen synes vara av stor vikt om man vill främja konsumtionen av svagare rusdrycker på spritens bekostnad. Med den angivna målsättningen finner utredningen uppenbart, att man även inom utminuteringen bör göra skillnad mellan sprit och svagare drycker. Härvidlag har olika möjligheter diskuterats. En av de sålunda diskuterade möjligheterna har varit att tillåta försäljning av stark-

öl i livsmedelsbutiker i samma ordning som vanligt öl, en annan att systembolaget skulle få antaga vissa livsmedelshandlare som försäljare i egenskap av föreståndare hos bolaget. Bägge dessa vägar avvisas emellertid. Utredningen anför följande.

En metod, som haft flera förespråkare i den offentliga diskussionen, är att så till vida jämställa starköl med vanligt öl, att livsmedelshandlare skulle kunna förvärva rättighet att sälja starköl. Denna metod vore utan tvivel den effektivaste och praktiseras exempelvis i Norge. På längre sikt, om de nu föreslagna åtgärderna ger gott resultat, kan måhända en sådan väg beträdas. Den är emellertid förbunden med risker, så avsevärda att de inte bör tagas i dagens ömtåliga nykterhetsläge. Dessutom skulle den i realiteten innebära att 1954 års riksdagsbeslut om maltdryckernas alkoholhalt frångicks. Vi har därför inte ansett oss kunna förorda denna metod.

Ett annat alternativ, som i och för sig skulle möta mindre betänkligheter från nykterhetssynpunkt, är att Nya systemaktiebolaget säljer starköl genom livsmedelshandlare, som av bolaget antages som föreståndare. Man skulle med andra ord införa ett system, likartat med det som av vissa s. k. allmännyttiga kafébolag prövats i fråga om vanligt öl. Även detta alternativ möter emellertid invändningar. I första hand skulle det erbjuda svårbevästrade problem att utvälja de handlande som skulle anlitas. Man fick vidare uppställa det kravet att avstängda missbrukare inte skulle få köpa starköl. Att utföra härmed sammanhängande kontroll torde bli svårt att förena med rutinen i en livsmedelsbutik. Härtill skulle komma risken för att spärrlistornas innehåll skulle bli känt för obehöriga. Slutligen skulle man möta samma svårigheter som för de allmännyttiga kafébolagen att avväga handlandens ersättning så att verksamheten inte för honom skulle skapa ett vinstintresse. Av dessa skäl har vi sett oss nödsakade att frånga även det nu nämnda alternativet.

Vid nu angivna förhållanden förordar utredningen en utvidgning av systembolagets egen försäljningsverksamhet. En fördel härmed skulle vara att spridningen av försäljningen även kan komma vinerna till godo och att sålunda en markerad skillnad kan göras mellan spriten och de svagare dryckerna.

Vad beträffar förslaget om införandet av särskilda distributionsbussar för försäljning av vin och starköl erinrar utredningen om de nya distributionsformer, som på andra områden vuxit fram under senare år. Sålunda användes numera inom bank- och biblioteksväsendet bussar som någon eller några dagar i veckan uppställs på centrala platser i vissa tätorter och där ger allmänheten service på sina speciella områden. Utredningen anser att en sådan serviceform med fördel skulle kunna prövas även vid distributionen av vin och starköl. En försäljning i denna form får, framhåller utredningen, självfallet inte förväxlas med den ambulerande försäljning som förekommer från bryggarbilar och varubussar. Här är det närmast fråga om en temporär butik, som hålles öppen någon eller några dagar i veckan. En sådan butiksform torde i vissa fall vara att föredraga från nykterhetssynpunkt framför en permanent butik. Försäljningen kan nämligen, framhålles det, när som helst avbrytas, om densamma skulle visa sig vara förenad med några sociala olägenheter.

Beträffande förslaget att ändra vissa av de nuvarande systembutikerna med spritförsäljning till vin- och starkölsbutiker anföres följande.

Enligt vad vi erfarit har denna fråga redan varit föremål för övervägande inom systembolaget. Bolaget har sålunda fattat beslut att vid två av sina butiker i Stockholm slopa försäljningen av spritdrycker och där endast tillhandahålla vin och starköl. Med ledning av de erfarenheter bolaget gör av detta försök synes det oss önskvärt att bolaget tar under omprövning att göra liknande ändringar på orter där det nu finns ett flertal butiker.

Vid sin omprövning av det nuvarande butiksbeståndet bör systembolaget även överväga huruvida icke spritbutikerna på vissa orter — som enligt särskilda övergångsbestämmelser har butik trots att invånarantalet är betydligt lägre än 5 000 — bör indragas eller ändras till vin- och starkölsbutiker eller huruvida icke affärstiderna i desamma bör avsevärt inskränkas. Härvid bör systembolaget kunna tillämpa samma bedömningsgrunder som andra affärs- och servicebetonade organ gör i liknande fall. Således är det numera icke ovanligt att exempelvis banker och andra företag, som har filialkontor på mindre orter, håller dessa öppna endast någon eller några dagar i veckan. Som exempel på orter där en sådan omprövning skulle kunna ske kan nämnas vissa mindre butiksorter i Skåne såsom Skanör under vintermånaderna.

Remissyttrandena

Utredningens förslag att systembolaget skulle få rätt att efter eget bedömmande öppna vin- och starkölsbutiker har tillstyrkts av det stora flertalet remissinstanser. I åtskilliga yttranden, främst från nykterhetsorganisationer, avstyrkes emellertid detta förslag.

Socialstyrelsen understryker att utredningens förslag om inrättande av särskilda vin- och starkölsbutiker på sådana orter där fullständiga utminuteringsbutiker saknas utgör ett steg i rätt riktning att stärka dessa dryckers konkurrensförmåga gentemot brännvinet, detta dock endast under förutsättning att uppkommande krav på omvandling av dessa butiker till fullständiga utminuteringsbutiker avvisas.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller bl. a.

Utredningens förslag om att vidga systembolagets försäljningsverksamhet genom att låta utlämningsställena sälja vin och starköl och inrättande av vin- och starkölsbutiker å orter, där utminuterings- eller utlämningsställe icke finnes, innebär en förhållandevis markant ändring av formerna för utminuteringen och borde, om det genomföres, kunna främja en övergång inom konsumtionen till alkoholsvagare drycker. Länsstyrelsen anser sig därför kunna förorda förslaget i denna del.

Kontrollstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län tillstyrker likaledes utredningens förslag i denna del, varvid från de båda nu nämnda länsstyrelsernas sida understrykes, att tillämpningen bör vara restriktiv. *Länsnykterhetsnämnderna i Västmanlands samt Västernorrlands län* har ej heller något att erinra mot utredningens förslag. Den se-

nare länsnykterhetsnämnden betonar dock att frågan om inrättande av nu nämnda butiker bör underställas de kommunala myndigheterna.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag anser sig ej ha anledning avstyrka förslaget. Det förefaller emellertid bolaget sannolikt, att åtgärden — med de ökade tillfällena till impulsköp som den medför — kommer att resultera i en ökning av den totala alkoholkonsumtionen.

Nya systemaktiebolaget anför bl. a.

Utredningens förslag att bolaget i förortssamhällen till storstäderna samt i vissa tätorter, där bolaget nu har egna utlämningsställen, skulle inrätta butiker som tillhandahåller vin och starköl samt även vanligt öl och alkoholfria drycker men ej spritdrycker, kan av bolaget i princip tillstyrkas i vad det avser vin och starköl. Vad nu sagts gäller även förslaget att vid inrättandet av nya butiker — vare sig detta sker å ort som förut har butik eller icke — anordna dessa som vin- och starkölsbutiker. Erinran göres ej heller mot förslaget att ändra vissa av de nuvarande butikerna till butiker för vin och starköl. De nuvarande svårigheterna att anskaffa nya lokaler begränsa emellertid möjligheterna att inom överskådlig tid i någon större omfattning realisera utredningens förslag om inrättandet av nya vin- och starkölsbutiker eller omändring av egna utlämningsställen till dylika butiker. Då bolaget ändock icke räknar med att omedelbart utvidga butiksorganisationen till att omfatta ett större antal vin- och starkölsbutiker utan avser att pröva sig fram, är de praktiska svårigheterna icke av avgörande betydelse. Vid en successiv omläggning — dels genom öppnandet av nya vin- och starkölsbutiker, dels genom att slopa spritförsäljningen i en del av de nuvarande butikerna — kan bolaget med beaktande av olika lokala förhållanden utnyttja den erfarenhet som undan för undan kommer att vinnas.

I fråga om utredningens tanke att i vin- och starkölsbutikerna eventuellt även sälja alkoholfria drycker säger bolaget.

Mot förslaget att i bolagets butiker sälja även vanligt öl och alkoholfria drycker kan vissa invändningar göras. Utrymmena i butikerna är som förut nämnts i många fall otillräckliga. En ytterligare utökning av varusortimentet med vanligt öl och alkoholfria drycker kan därför för närvarande knappast ske annat än i undantagsfall. Undantaget skulle i så fall i första hand gälla de s. k. alkoholfria festdryckerna. Vidare måste beaktas, att bolagets ställning som monopolföretag kan medföra en ömtålig situation. Frågan är nämligen huruvida bolaget bör konkurrera med den allmänna handeln när det gäller icke monopoliserade varor. De i allmänhet stora butiksensheterna medför ett gynnsamt kostnadsläge, som bolaget på grund av sin monopolställning icke bör utnyttja i priskonkurrenssyfte. Vid försäljning av varor som tillhandahålles även i den allmänna handeln måste bolaget således — om sådan försäljning skall upptagas — tillämpa gängse priser på dessa varor. Slutligen bör framhållas att — även om möjligheten att köpa vanligt öl och alkoholfria drycker i livsmedelsbutikerna kvarstår i samma omfattning som tidigare — försäljning i bolagets butiker av dessa varor också skulle kunna ske till minderåriga. Lämpligheten av att minderåriga överhuvudtaget skall kunna uppträda som kunder i bolagets butiker torde kunna ifrågasättas, även om inköpen icke avser rusdrycker.

Nykterhetsfrämjandet framhåller bl. a., att idén med speciella öl- och vinbutiker borde kombineras med service och rådgivning av sådan natur,

att också större kännedom kunde spridas om alla slags alkoholfria alternativ till alkoholdryckerna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, som avstyrker utredningens förslag, framhåller bl. a. följande.

De kommunala myndigheterna på de mindre orter här i länet, där sådan butiksförsäljning möjligen kunde tänkas förekomma, torde bli missnöjda, därest vin- och starkölsförsäljning ordnas inom kommunen utan deras hörande. Inrättande av nya försäljningsställen mot en kommuns vilja bör i varje fall icke ske.

Länsnykterhetsnämnderna i Stockholms och Blekinge län motsätter sig bestämt att det i rådande läge införes ökade möjligheter till inköp.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund avstyrker likaledes förslaget och anför bl. a. följande.

Landsförbundet finner det uppenbart att inrättandet av vin- och starkölsbutiker på mindre orter i vårt land liksom i Finland kommer att innebära en ökning av den totala alkoholkonsumtionen, och det är angeläget att i detta sammanhang erinra om att man i Finland icke med sådana åtgärder lyckats åstadkomma en minskning av fylleriet. Vinsten ur samhällets synpunkt av den obetydliga och kanske tillfälliga minskning av brännvinsförsäljningen, som möjligen på detta sätt kan åstadkommas, förefaller under sådana förhållanden tämligen ringa. Om därjämte utlämningsställena skall ombildas till sådana vin- och starkölsbutiker med möjligheter att därjämte på rekvisition erhålla spritdrycker, torde en väsentlig ökning av alkoholkonsumtionen på landsbygden icke kunna undvikas. Åtgärden får nämligen i så fall helt och hållet karaktären av ett ökat utbud av alkoholdrycker, som icke motverkas av några samtidigt insatta återhållande faktorer.

Utredningens tanke att vin och starköl skulle få säljas från buss har icke vunnit anslutning bland remissinstanserna. *Kontrollstyrelsen* vill ej motsätta sig förslaget, men förutsätter att sådan försäljning endast anordnas försöksvis och att försöket avbrytes, om försäljning i denna form skulle medföra olägenheter. Övriga remissinstanser avstyrker förslaget eller uttrycker stark tveksamhet beträffande detsamma.

Utredningens förslag att starköl under vissa förutsättningar skall få sändas med bilar som användes för detaljdistribution av vanligt öl har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser med undantag för länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län och De kristna samfundens nykterhetsrörelse.

Utskänkning av starköl

Gällande ordning

Utskänkningen av starköl är reglerad genom bl. a. föreskrifter angående tillstånd till utskänkning samt bestämmelser om måltidstvång och utskänkningstider.

I fråga om utskänkningstillstånd gäller följande.

Utskänkningstillstånd må — utom alla slag av rusdrycker — avse enbart vin eller, om särskilda skäl föreligger, vin och starköl. Tillståndsgivningen i fråga om starköl skall alltså vara ganska restriktiv. I praktiken torde emellertid tillstånd ha givits i något större utsträckning än som förutsatts av utskottet. Av samtliga f. n. gällande årsrättigheter för vin innefattar sålunda 40 procent även rätt att servera starköl, medan återstoden avser servering av enbart vin.

Rörande tillkomsten av de nu gällande bestämmelserna lämnar utredningen följande redogörelse.

Enligt nykterhetskommitténs förslag (SOU 1952: 55 s. 99 f.) skulle starköl i utskänkningshänseende i princip jämföras med vin. Detta innebar beträffande antalet utskänkingsställen, att starköl skulle få tillhandahållas, utom på alla spritrestauranger, normalt även på vinrestaurangerna. I fråga om de sistnämnda borde emellertid prövas vilka utskänkingsställen som utan risk för ordning och nykterhet kunde betros med uppgiften att servera starköl. Åtskilliga konditorier med vinrättigheter skulle sålunda enligt nykterhetskommitténs uppfattning lätt kunna få karaktär av ölstugor, om starköl finge serveras där. Enligt förslaget skulle utskänkningstillstånden för vinrestauranger meddelas att gälla vin och starköl eller enbart vin. Starkölsutskänkningen borde alltså reserveras för egentliga restauranger med sprit eller vinrättigheter. Några utskänkingsställen som serverade enbart starköl borde inte få förekomma.

Föredragande departementschefen (prop. 1954: 151 s. 491) ansåg emellertid särskild försiktighet påkallad i fråga om starkölsutskänkningen. Man kunde, enligt vad som framhölls i propositionen, inte bortse från risken för att det nuvarande ölkaféklientelet i betydande utsträckning flyttar över till bl. a. vinrestauranger och att förhållandena på dessa därigenom skulle försämrats. Ätminstone till en början borde man därför inta en restriktiv hållning. Starkölet borde i utskänkningshänseende helt jämföras med spritdryckerna. Detta innebar i första hand, att antalet utskänkingsställen begränsades, så att endast spritrestauranger skulle få rätt att servera starköl.

Riksdagen (särsk. utsk. 1954: 1 s. 149 f.) intog här en förmedlande ståndpunkt. Principen att helt jämföra starkölet med spritdryckerna syntes vara väl restriktiv. Vissa vinrestauranger ägde sålunda en så hög standard att utskänkning av starköl inte skulle behöva medföra risk ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt. Sådana restauranger, ofta av särpräglad karaktär, syntes vara fullt jämförbara med flertalet spritrestauranger i fråga om allmän standard. I särskilda fall borde därför vinrättigheter få förenas med rätt att servera starköl. Denna möjlighet borde dock begagnas med varsamhet. Vin-konditorier borde ej komma i fråga. Även i övrigt borde rättigheter av detta slag meddelas endast när så fanns påkallat av särskilda skäl och alltså i mindre utsträckning än nykterhetskommittén förordat. I synnerhet vid trafikutskänkning syntes försiktighet böra iakttas.

Enligt rusdrycksförsäljningsförordningen gäller måltidstvång inte bara för spritdrycker utan också för starköl. Förordningens bestämmelser har kompletterats med föreskrifter av kontrollstyrelsen om lägsta pris för måltid vid utskänkningen. Dessa föreskrifter innebär, såvitt gäller starköl, ett minimipris för måltiden om 1 krona på folkrestaurang och vinrestaurang samt 1 krona 50 öre på annan restaurang.

I fråga om utskänkningstiden för starköl gäller att rusdrycker inte får serveras på restaurangerna före klockan 12 på vardagar och ej före klockan 13 på sön- och helgdagar. Dessa bestämmelser gäller alla slags rusdrycker, således också starköl.

Utredningen

Rättighet till annan utskänkning än trafikutskänkning föreslås skola kunna avse alla slag av rusdrycker, vin och starköl eller, om särskilda skäl föreligger, enbart vin eller enbart starköl.

Tillstånd till trafikutskänkning i inhemsk trafik skall kunna omfatta vin och starköl eller, om särskilda skäl är för handen, endast vin.

Några olägenheter av den relativt liberala tillståndspraxis som hittills tillämpats har, såvitt utredningen erfarit, inte försports. Ej heller i övrigt har utredningen funnit att starkölsutskänkningen på restaurangerna berett några nämnvärda svårigheter ur ordnings- och nykterhetssynpunkt. Konsumtionen av starköl på restaurangerna har också varit av relativt obetydlig omfattning.

Om man önskar göra starkölet till ett i möjligaste mån slagkraftigt alternativ till spritdryckerna, är det enligt utredningens mening icke tillfyllest att tillskapa ett billigare starköl av lättare typ och att utöka antalet utminuteringsställen. Även inom utskänkningen bör liberaliseringar vidtas i detta syfte. De hittills gjorda erfarenheterna av starkölsutskänkningen synes ge vid handen att dylika lättnader kan genomföras utan risk för ogynnsamma verkningar ur ordnings- och nykterhetssynpunkt. Utredningen erinrar även om att samhället genom intendenterna för utskänkningens ärenden fått en effektiv organisation för utskänkningsskontrollen. Vid eventuella missförhållanden kan ingripande ske snabbt.

Utredningen förordar i första hand, att kretsen av utskänkingsställen för starköl utvidgas i överensstämmelse med nykterhetskommitténs förslag. En rättighet att utskänka vin bör således normalt kombineras med en starkölsrättighet. Endast då särskilda förhållanden föreligger bör enligt förslaget rättighet meddelas att enbart utskänka vin. Sådana särskilda förhållanden kan vara för handen — utom i fall då kommunens fullmäktige använt sin vetorätt och då restauratören själv begärt att få enbart vinrättighet — när det är fråga om vinkonditorier där lagad mat ej finns att tillgå eller när det är fråga om vinrestauranger, som med hänsyn till standard och skötsel ger anledning till tvekan om vinrättigheten bör bibehållas. Viss försiktighet anses även vara motiverad beträffande fartyg i inhemsk trafik, såsom skärgårds- och insjötrafik. I sådana fall synes stundom kunna finnas risk för att en servering av starköl skulle medföra olägenheter ur ordnings- och nykterhetssynpunkt och otrevnad för medpassagerare.

Bortsett från vissa specialfall bör sålunda enligt utredningens förslag gälla, att alla vinrestauranger i överensstämmelse med nykterhetskommitténs ståndpunkt bör kunna få rätt att utskänka starköl. Utredningen är

emellertid med hänsyn till målsättningen för utredningsarbetet och de hit-tillsvarande gynnsamma erfarenheterna av starkölsutskänknigen, beredd att gå ett steg längre än nykterhetskommittén. Sålunda anser utredningen att även vissa välskötta ölrestauranger av god allmän standard bör kunna betros med rätt att servera starköl. Enligt vad utredningen erfarit finns nämligen ej så få ölrestauranger — både i privat regi och drivna av s. k. allmännyttiga kafébolag — som har lika god allmän standard som många vinrestauranger. Då det här är fråga om restauranger, som huvudsakligen är inrättade för matservering, torde intresse för vinrättigheter — vilka ju medför ökade kostnader för vinlager och eventuell vinkassa — för deras del ofta saknas. Däremot kunde de tänkas vilja tillhandahålla starköl. Om de uppfyller skäligen krav i fråga om allmän standard samt beträffande ordning, nykterhet och trevnad, bör de enligt utredningens åsikt kunna erhålla rättighet att utskänka enbart starköl.

Utredningen understryker att möjligheten att meddela rena starkölsrättigheter, åtminstone tills vidare i avvaktan på närmare erfarenheter, bör tillämpas tämligen restriktivt. De krav som normalt ställes på vinrestauranger synes utredningen härvidlag kunna bli normgivande. Självfallet bör det, framhåller utredningen, under inga förhållanden förekomma att rena ölkaféer eller utskänkningsställen, som står på gränsen till eller löper risk att utvecklas i riktning mot sådana kaféer, tilldelas rättighet att utskänka starköl. Likaså bör enligt utredningens mening järnvägarnas kafévagnar vara uteslutna.

Utredningen föreslår vidare att måltidstvånget helt slopas vid utskänkning av starköl.

Enligt utredningens mening förefaller det nykterhetspolitiska värdet av måltidstvånget för starköl vara ringa. Även ur principiella synpunkter anföres invändningar mot detsamma. Utredningen yttrar.

Måltidstvånget har alltsedan dess tillkomst varit föremål för stark kritik i den offentliga debatten. En livlig presspolemik mot den s. k. ölgåsen har sålunda förekommit. Sett i ljuset av det gångna årets erfarenheter torde man kunna konstatera att det nykterhetspolitiska värdet av måltidstvånget för starköl förefaller att vara ringa. De som besökt en restaurang för att äta har i allmänhet icke nöjt sig med en »ölgås» utan förtärt mat och därvid ofta utom starköl druckit andra rusdrycker. Å andra sidan kan det självfallet finnas tillfällen då gästen, utan att vilja ernå berusningseffekt, önskar förtära starköl utan samband med måltid, t. ex. som tillfällig förfriskning, som ersättning för grogg e. d. Detta har emellertid enligt gällande bestämmelser inte varit möjligt utan att gästen beställt eller i varje fall betalt föreskriven minimimåltid. Priset för enbart en flaska starköl har härigenom blivit förhållandevis högt (t. ex. i Stockholm för det billigaste märket normalt 1: 60 + 1: 50 för minimimåltid, summa 3: 10 kronor). Även ur principiella synpunkter kan enligt vårt förmenande vägande invändningar riktas mot måltidstvånget för starköl; det kan sägas vara inkonsekvent med ett sådant tvång när man inte fordrar måltid i samband med förtäring av starkviner, vilkas alkoholhalt avsevärt överstiger starkölets. Att man år 1954 likväl belade starkölet med måltidstvång sammanhängande med att man, i

brist på närmare erfarenhet, ansåg sig böra iaktta särskild försiktighet beträffande denna dryck. Det förutsågs att vissa lättnader, bl. a. i det nu aktuella hänseendet, skulle kunna visa sig möjliga framdeles.

I detta sammanhang får vi vidare hänvisa till resultaten av den med stöd av Rff:s bestämmelser alltsedan den 1 juli 1956 bedrivna försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning av spritdrycker och starköl. Kontrollstyrelsen har nyligen till finansdepartementet inkommit med en preliminär redogörelse för erfarenheterna av denna försöksverksamhet.

Av kontrollstyrelsens rapport framgår bl. a., att försöken bedrivits på 50 restauranger inom olika försöksområden. Den måltidsfria utskänkningen har enligt vad kontrollstyrelsen kunnat utröna föga utnyttjats och över huvud spelat en mycket obetydlig roll. Det framhålles särskilt att den måltidsfria utskänkningen av starköl haft ringa omfattning. Några nämnvärda olägenheter i ordnings- och nykterhetshänseende synes inte ha förekommit. Enligt kontrollstyrelsens uppfattning kan de hittills vunna erfarenheterna av den måltidsfria utskänkningen i stort sett betecknas såsom gynnsamma. Styrelsen ifrågasätter om inte tiden nu är mogen för att generellt upphäva måltidstvånget, i varje fall för starköl.

Utredningen framhåller att det torde ligga utom dess uppdrag att pröva om måltidstvånget för spritdrycker redan nu kan slopas. Däremot anser man, att måltidstvånget nu bör kunna upphävas för starkölets del. Utredningen har för övrigt den uppfattningen att, även om detta förslag bifalles, huvuddelen av starkölförtäringen på restaurangerna alltjämt kommer att äga rum i samband med måltid. Dessutom understrykes, att bestämmelsen att lagad mat skall finnas att tillgå vid utskänkningen bör äga fortsatt giltighet i fråga om starkölet.

I fråga om utskänkningstiden föreslår utredningen att starköl skall få serveras från klockan 11 på vardagar eller en timme innan servering av andra rusdrycker får ske.

Utredningen anför följande.

Vi har funnit oss böra överväga om inte en lättnad i fråga om starkölsutskänkningen skulle kunna vara motiverad även i vad avser tidpunkten för utskänkningens början. Vad som lett oss in på denna tanke är följande. Det förekommer inte så sällan att affärsluncher och liknande börjar före klockan 12. I många fall skulle man i och för sig föredra en så tidig lunch men inväntar 12-slaget för att kunna få starkare drycker än vanligt öl och därmed ge lunchen en festligare prägel. Ofta förtäres då också brännvin.

Om man vill gynna konsumtionen av starköl såsom måltidsdryck — och särskilt då det såsom måltidsdryck speciellt lämpade, av oss föreslagna starkölet av lättare typ — samt motverka förekomsten av affärsluncher med en ur arbetseffektivitetens synpunkt icke önskvärd spritförtäring, synes det kunna vara en ändamålsenlig åtgärd att förskjuta tidpunkten för starkölsutskänkningens början på vardagar till klockan 11, alltså en timme tidigare än nu.

I och för sig skulle vissa skäl kunna andragas för att den sålunda ifrågasatta förskjutningen av tidpunkten för utskänkningens början skulle få gälla även vin eller i varje fall lättvin. En dylik åtgärd torde emellertid komma att föranleda svårigheter att kontrollera att 12-slaget iakttages i fråga om spritdrycker. Sådana kontrollsvårigheter kan däremot knappast vän-

tas uppkomma om den tidigare tidpunkten för utskänkning endast får avse starköl.

Någon motsvarande ändring av utskänkningstiden på sön- och helgdagar anser vi inte böra ifrågakomma med hänsyn till att servering av starköl då skulle kunna ske under sedvanlig gudstjänsttid.

Remissyttrandena

Utredningens förslag till lättnader i möjligheterna att erhålla utskänkningstillstånd för starköl har behandlats av ett 20-tal remissinstanser. Det övervägande antalet tillstyrker utredningens förslag. En del av de tillstyrkande instanserna förordar dock vissa jämkningar i förslaget. Sålunda framhålles i en del yttranden, att med utskänkningstillstånd för vin automatiskt bör följa rätt att utskänka starköl. En del av remissinstanserna avstyrker emellertid eller är tveksamma i fråga om servering av starköl på ölrestauranger av »matställetyp».

Länsstyrelsen i Stockholms län yttrar.

Det torde numera ha blivit uppenbart för de flesta, att den hittills praktiserade restriktiviteten i fråga om utskänkning av starköl icke varit till nytta för de strävanden, som inriktats på att främja en övergång till lättare drycker. I varje fall har utredningen klart insett, att tiden nu är mogen för liberalisering på detta område. Utredningen upptager i detta syfte det förslag, som redan nykterhetskommittén på sin tid framlade och som går ut på att alla vinrestauranger i princip bör kunna få rätt att utskänka starköl. Utredningen nöjer sig emellertid icke härmed utan föreslår därjämte, att rena starkölsrättigheter skall kunna meddelas, då fråga är om välskötta ölrestauranger som är typiska matställen. Utredningen förutsätter att möjligheten att meddela dylika starkölsrättigheter skall tillämpas restriktivt. Utvecklingen på dessa ställen måste också följas med uppmärksamhet. Länsstyrelsen finner för sin del nyssnämnda båda förslag ägnade att tjäna det syfte, för vilka de tillkommit, och kan således biträda desamma.

Kontrollstyrelsen, länsstyrelserna i Malmöhus och Västerbottens län samt *länsnykterhetsnämnden i Värmlands län* ansluter sig likaledes till utredningens förslag, den sistnämnda dock med viss tvekan.

Överståthållarämbetet framhåller, att utredningens förslag om utvidgning av kretsen för utskänkingsställen med starköl i enlighet med vad nykterhetskommittén på sin tid förordade lär vara tillfredsställande grundat på hittills gjorda erfarenheter.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län samt *länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Jönköpings, Göteborgs och Bohus och Västmanlands län* samt *Sveriges centrala restaurangaktiebolag* har ej något att erinra mot att välskötta vinrestauranger normalt bör få rätt servera starköl. Däremot avstyrkes, att ölrestauranger skall kunna få sådan rätt.

Nya systemaktiebolaget tillstyrker att utskänkning av starköl i princip skall tillåtas på samtliga vinrestauranger men anser att någon differentiering bland vinrestaurangerna över huvud taget inte bör förekomma. Bolaget säger härom.

Det synes i stället naturligt att anpassa bestämmelserna till tidigare vedertagen praxis, när det gäller tillstånd till utskänkning av alkoholhaltiga drycker, vilket innebär att den som erhållit tillstånd att utskänka viss alkoholdryck utan särskild prövning även får utskänka en svagare sådan dryck. Bolaget hyser den uppfattningen, att om en vinrestaurang icke kan betros med att utskänka även starköl, bör något utskänkningstillstånd över huvud taget icke beviljas. Genom den sålunda föreslagna automatiskt verkande regeln skulle även de s. k. vinkonditorierna få möjlighet att utskänka starköl. Några vådor ur nykterhetssynpunkt kan en sådan utvidgning icke medföra. Dessa företag har som regel en sådan standard och publik, att man kan förvänta att de icke skall frekventeras av ett försämrat gästskikt, därest utskänkning av starköl även tillåtes. Om rörelsen misskötes bör tillståndet indragas, vartill kommer, att det står varje vinrestaurang fritt att efter eget bedömande underlåta att använda sig av rätten till utskänkning av starköl.

Bolaget är däremot tveksamt beträffande starkölsutskänkning på ölrestauranger.

I fråga om starkölsutskänkning å ölrestauranger finner bolaget det i och för sig rimligt att välskötta restauranger av denna typ — företrädesvis drivna av allmännyttiga kafébolag — med tonvikten lagd på matservering skall få utskänka starköl. Mot detta förslag talar emellertid erfarenheterna från den hittillsvarande tillståndsgivningen rörande starköl när det gäller vinrestaurangerna. Enligt rusdrycksförsäljningsförordningen skall därvid viss återhållsamhet iakttas av länsstyrelserna, vilket medfört att vinrestauranger som ej erhållit starkölstillstånd ansett sig diskriminerade och kommit i ett sämre läge ur konkurrenssynpunkt i förhållande till övriga vinrestauranger. Denna olägenhet försvinner om alla vinrestauranger får utskänka starköl.

Olägenheten överflyttas emellertid till ett nytt område, när myndigheterna skall pröva vilka ölrestauranger som skall få utskänkningstillstånd för starköl. Bolaget vill icke direkt avstyrka utredningens förslag i denna del men anser sig böra uttrycka stor tveksamhet med hänsyn till de praktiska svårigheterna vid tillämpningen. Därest statsmakterna godtar bolagets förslag om fri försäljning av ett alkoholstarkare vanligt öl föreligger enligt bolagets mening icke tillräckliga skäl att medgiva utskänkning av starköl på ölrestauranger. Härigenom befrias myndigheterna från en besvärlig prövningsprocedur.

Nykterhetsorganisationerna har såsom förut nämnts i sina allmänna kommentarer mer eller mindre givit uttryck för en avvisande hållning mot utredningens förslag i denna del.

Utredningens förslag om slopande av mattvånget för starköl har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i samtliga remissvar.

Utredningens förslag att starköl på vardagar skall få serveras redan fr. o. m. klockan 11 tillstyrkes eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Förslaget avstyrkes emellertid av kontrollstyrelsen, länsstyrelserna i Skaraborgs län och Västerbottens län samt länsnykterhetsnämnden i Värmlands län samt mer eller mindre direkt av nykterhetsorganisationerna.

Departementschefen

Redan i samband med mina allmänna överväganden rörande här föreliggande frågor har jag givit uttryck för den uppfattningen att den gångna tidens erfarenheter inte bara bör leda till skärpningar i lagstiftningen. För att denna på avsett sätt skall kunna fullgöra sin uppgift att vara ett stöd åt de positiva nykterhetsfrämjande åtgärderna erfordras en allsidig anpassning till de vunna erfarenheterna.

I de av 1954 års riksdag antagna principerna för nykterhetspolitiken ingår att försäljningslagstiftningen bör vara jämförelsevis fri och att de restriktioner som föreskrives skall vara klart motiverade. Det var också en genomgående strävan att försöka främja en övergång inom konsumtionen till svagare drycker. Den sistnämnda grundsatsen kom bl. a. till uttryck på maltdryckernas område. Starkölet infördes för att skapa ett alternativ till spritdryckerna, särskilt brännvinet. Bestämmelserna om starkölet gjordes emellertid medvetet restriktiva i avbidan på närmare erfarenheter och det förutskickades, att lättnader kunde få övervägas senare.

Den gångna tidens erfarenheter visar, att spritdryckerna i samband med motbokens avskaffande kommit att ytterligare dominera inom konsumtionen. Starkölet har däremot spelat en långt mindre roll än väntat.

På hösten 1956 stod det klart, att åtgärder måste vidtas för att tränga spritdryckerna tillbaka. En kraftig höjning av spritskatterna genomfördes. De skatter som uttas på vin och maltdrycker lämnades därvid oförändrade. Men det var tydligt, att ytterligare åtgärder borde vidtas, om man ville vinna syftet att åstadkomma en förskjutning inom konsumtionen mot de svagare dryckerna. Det syntes även framgå, att åtgärder i denna riktning kunde vidtas utan risk. Åt rusdrycksförsäljningsutredningen uppdrogs därför att framlägga förslag till sådana åtgärder.

Utredningens förslag innebär, att lagstiftningen mera konsekvent än hittills utformas så, att alkoholsvagare drycker blir lättillgängligare än spritdryckerna. Vid remissbehandlingen har utredningens olika förslag fått starkt stöd. Remissinstanser, som företräder nykterhetsrörelsen, har dock varnat för att vidta sådana åtgärder. Därvid har bl. a. hävdats, att belägg skulle saknas för att man genom de föreslagna åtgärderna skulle kunna vinna fördelar som motsvarar de därmed förbundna riskerna.

I anledning av dessa uttalanden får jag erinra om att statsmakternas beslut år 1954 att försöka inrikta konsumtionen på svagare drycker grundades på en bedömning av det omfattande utredningsmaterial som förebragtes av 1944 års nykterhetskommitté. Att denna bedömning i viss mån måste präglas av osäkerhet sammanhänger med att materialet avser mänskliga vanor och beteendemönster, på vilka en mångfald faktorer inverkar. Inte heller i huvudfrågan, motbokssystemets vara eller icke vara, kunde nykterhetskommitténs omfattande utredningar ge något entydigt resultat.

Det kan vidare konstateras, att i fråga om strävandena att inrikta kon-

sumtionen på svagare drycker erfarenheterna inte ger vid handen att den år 1954 gjorda bedömningen i principfrågan skulle vara felaktig. Vad som inträffat efter den 1 oktober 1955 tyder, som jag redan nämnt, fastmera på att de tidigare åtgärderna varit otillräckliga och att de därmed förbundna riskerna är mindre än som befarats.

Jag finner därför i likhet med utredningen och det långt övervägande flertalet remissinstanser att man bör gå vidare på den inslagna vägen och genom lättnader i restriktionerna för svagare drycker åstadkomma en mera markerad skillnad mellan dessa drycker och spritdryckerna. Den ogynnsamma utvecklingen av nykterhetstillståndet utgör enligt min mening inte skäl för att vänta med sådana åtgärder. Tvärtom bör man i dagens läge inte underlåta att pröva någon rimlig åtgärd som kan medverka till ett förbättrat nykterhetstillstånd.

Såsom utredningen föreslagit bör de nu aktuella åtgärderna i främsta rummet avse maltdryckerna. Särskilda utskottet vid 1954 års riksdag konstaterade, att när det gäller att konkurrera med spritdryckerna, särskilt brännvin, maltdryckerna äger de bästa förutsättningarna. De goda erfarenheterna från exempelvis Danmark pekar också i denna riktning. Jag vill vidare erinra om de vetenskapliga rön från senare år, som visar att berusningseffekten av alkoholen i öl är mindre stark och försvinner fortare än berusningseffekten av alkoholen i spritdrycker.

I utredningens olika förslag ingår bl. a. att genom en differentiering av skatten på stark öl införa ett sådant öl av lättare typ, innehållande högst 3,6 viktprocent och med ett konsumentpris av omkring 65 öre flaskan, d. v. s. 20 öre lägre än det nuvarande starkölets.

Utredningens förslag är att se mot bakgrunden av att ett öl av denna typ i exempelvis Danmark visat sig vara en god ersättare för starkspriten samt att konsumtionen i vårt land av det nuvarande starkölet blivit betydligt lägre än väntat.

Vilken effekt en sådan åtgärd kan få för den avsedda förskjutningen inom konsumtionen och vilka risker som därmed kan vara förbundna torde till mycket stor del bli beroende av under vilka former det nya ölet tillhandahålles. Såsom framhållits under remissbehandlingen kan nämligen inte prisfrågan i och för sig vara enbart avgörande. Jag delar utredningens uppfattning såtillvida, att man inte bör utan vidare jämställa det nya ölet med vanligt öl. Å andra sidan torde värdet av åtgärden bli begränsat, om utminuteringsen på sätt utredningen förordat skall omhänderhas enbart av Nya systemaktiebolaget.

Betänkligheterna mot att tillhandahålla ett starkare öl än 2,8 viktprocent i den jämförelsevis fria ordning som föreskrives i ölförsäljningsförordningen sammanhänger främst med de speciella problem som föreligger beträffande de s. k. ölkaféerna. Åtskilliga skäl, om än inte av samma styrka, talar också emot att sälja ett sådant öl genom kringföring. Jag får härvidlag hänvisa till vad som i samband med 1954 års reformbeslut anfördes om denna försäljningsforms aktiva karaktär.

Däremot föreligger det enligt min mening inte något avgörande hinder emot att tillåta försäljning av det ifrågasatta lättare starkölet i livsmedelsbutikerna. De talrika yrkanden om friare bestämmelser för detta öl som framförts vid remissbehandlingen tar också i allmänhet sikte på att möjliggöra sådan försäljning. Jag vill i sammanhanget erinra om att statsmakterna vid 1954 års reformbeslut i fråga om det vanliga ölet gjorde bestämda uttalanden till förmån för avhämtningsförsäljning i livsmedelsbutiker. Erfarenheterna ger icke vid handen att den därvid gjorda bedömningen skulle vara oriktig. Tvärtom har det visat sig, att denna försäljningsform, som tidigare endast förekommit inom mindre områden, kunnat införas över praktiskt taget hela landet utan att såvitt känt föranleda nämnvärda olägenheter.

Intages den ståndpunkten att det nya ölet skall få säljas i livsmedelsbutikerna, kan man självfallet ifrågasätta, om alkoholhalten bör sättas så högt som utredningen föreslagit. Enligt min uppfattning talar emellertid goda skäl för att i denna del godtaga utredningens ståndpunkt. Avsikten är inte att det nya ölet skall ersätta ölet av klass II. Företages de nyss antydda begränsningarna med avseende på utskänkning och kringföring torde så inte heller bli fallet. Meningen är i stället att tillföra marknaden en ny typ av maltdryck, motsvarande den i Danmark gängse, och på så sätt ge maltdryckerna bättre möjligheter att konkurrera med brännvinet. Om detta syfte skall kunna förverkligas, är det enligt min mening nödvändigt att den nya drycken blir av god kvalitet. Motsvarande danska ölsort innehåller 3,4 å 3,5 viktprocent. För att ölet skall kunna hålla denna styrka bör gränsen av tillverknings tekniska skäl sättas vid 3,6 viktprocent.

Vad jag i enlighet med det nu sagda föreslår innebär följande. Vid sidan av det nuvarande starkölet, i skattehänseende fortsättningsvis benämnd klass III B, införes en ny maltdryck, benämnd klass III A med skatt av 84 öre per liter och med en tull av en krona 29 öre per liter. Det nya ölet får i tillverknings- och försäljningshänseende karaktär av starköl. Detta innebär bl. a., att ölet inte får utskänkas annat än på restaurang med rätt att servera starköl och att kringföringsförsäljning inte får äga rum. I fråga om utminuterings skiljer sig emellertid det nya ölet från det nuvarande starkölet på det sättet, att avhämtningsförsäljning får bedrivas enligt reglerna i ölförsäljningsförordningen. En rättighet att sälja öl till avhämtning bör normalt även inbegripa rätt att sälja det nya ölet. Länsstyrelsen bör dock äga befogenhet att, när så finnes påkallat av särskilda omständigheter, vid beviljande av avhämtningsrättighet eller ock sedermera vid uppkomna missförhållanden eller på andra i 49 § ölförsäljningsförordningen angivna grunder föreskriva att innehavare av sådan rättighet inte skall få sälja det nya ölet. En sådan inskränkning kan — med tanke på att kringföringsförsäljning inte skall äga rum — få särskild aktualitet beträffande bryggeriernas avhämtningsrättigheter. Under en övergångstid, förslagsvis till den 1 januari 1958, bör länsstyrelsen vidare äga möjlighet att meddela sådan föreskrift beträffande redan förefintliga rättigheter. I den mån länsstyrelserna inte bevägrar denna möjlighet kommer de nuvarande innehavarna av avhämtnings-

rättigheter att genom de nya bestämmelsernas ikraftträdande automatiskt erhålla rätt att sälja det lättare starkölet till avhämtning.

Godtages vad jag här förordat, behöver Nya systemaktiebolaget endast i begränsad omfattning upptaga försäljning av det nya ölet. Vad härvidlag skulle kunna ifrågakomma är närmast att sälja öl till försändning inom sådana områden, där tillräckligt antal avhämtningsrättigheter inte finnes.

Författningstekniskt erfordras bl. a. tillägg till 9 § 3 mom. och 10 § rusdrycksförsäljningsförordningen, varjämte en ny paragraf, benämnd 13 a §, bör införas i samma förordning. Förslag till erforderliga ändringar i maltdryckstillverkningsförordningen och tulltaxan har framlagts i propositionen angående ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkingen.

Utredningens olika förslag i syfte att vin och starköl skall utminuterats från ett ökat antal försäljningsställen sammanhänger åtminstone delvis med dess ståndpunkt att det föreslagna lättare starkölet enbart borde säljas genom Nya systemaktiebolaget. Då jag i det föregående uttalat mig för att det nya ölet skall få utminuterats i livsmedelsbutikerna, torde den nu föreliggande frågan i viss mån ha kommit i ett ändrat läge. Jag finner visserligen i likhet med utredningen, att goda skäl talar för att inom utminutereringen upprätthålla en skillnad mellan spriten, å ena, samt de svagare rusdryckerna, å den andra sidan. Enligt min mening är det emellertid inte anledning att härvidlag gå så långt som utredningen tänkt sig.

Jag kan sålunda inte tillstyrka utredningens förslag att i större skala införa vin- och starkölsbutiker på mindre orter. Inte heller kan jag förorda, att försök göres att sälja dessa varor från bussar.

Däremot finner jag naturligt, att återhållsamhet i dagens läge iakttages, när det gäller att inrätta nya butiker, i vilka spritdrycker tillhandahålles. Jag har inte heller någon erinran emot att frågan om bibehållande av enstaka spritutminuteringsbutiker med ringa omsättning tages till omprövning. När tvekan föreligger, om en ny fullständig systembutik skall inrättas, bör det såsom utredningen framhåller mången gång kunna vara en lämplig lösning att en butik för enbart vin och starköl, ev. tillika utlämningsställe för spritdrycker, tillskapas.

Systembolaget bör i större städer, vilket redan i något fall skett, vara oförhindrat att ändra några av sina hittillsvarande butiker till specialaffärer för vin och starköl.

Såsom framgår av det nyss anförda har jag inte ansett mig böra förorda att vin- och starkölsbutiker i större skala inrättas på mindre orter. Däremot torde en försöksverksamhet i mindre skala vara motiverad och följaktligen böra tillåtas. Härigenom skulle värdefullt material kunna erhållas till belysning av frågan i vilken utsträckning åtgärder bör vidtas i syfte att inrikta konsumtionen på svagare drycker. Det sagda innebär, att jag finner mig böra godta den av utredningen föreslagna ändringen i 14 § rusdrycksförsäljningsförordningen.

Det är ett gammalt önskemål, att tillgången på alkoholfria festdrycker av god kvalitet ökas genom att Nya systemaktiebolaget tillhandahåller sådana

drycker. Tillskapandet av särskilda vin- och starkölsbutiker ger nya förutsättningar för att tillgodose detta önskemål. Ehuru jag är medveten om föreliggande svårigheter, vilka närmare utvecklats i bolagets yttrande, vill jag förorda, att försök nu göres på detta område. Det torde få ankomma på Nya systemaktiebolaget att utforma försöksverksamheten och att med ledning av vunna erfarenheter taga ställning till frågan om fortsatt försäljning av alkoholfria festdrycker.

Slutligen vill jag i detta sammanhang nämna, att jag biträder utredningens ståndpunkt, att Nya systemaktiebolaget bör äga medge bryggeri att hem-sända starköl med fordon, som samtidigt användes för detaljdistribution av vanligt öl.

Utredningens förslag beträffande **u t s k ä n k n i n g a v s t a r k ö l** har i allmänhet godtagits vid remissbehandlingen och jag kan med vissa jämkningar biträda desamma.

Den nuvarande skillnaden mellan vinrestaurangerna i fråga om rätten att servera starköl bör, såsom utredningen förordat, avskaffas. Jag anser mig emellertid härvidlag böra gå något längre än utredningen. Enligt min mening bör det över huvud taget inte längre göras någon skillnad mellan olika vinrestauranger. Ståndpunkten bör i stället vara den, att om en restaurang inte anses böra få servera starköl, bör den inte heller ha rättighet att utskänka vin. Rätt att servera starköl bör med andra ord automatiskt följa en vinrättighet. Vad de s. k. vinkonditorierna angår får jag framhålla, att regeln om att lagad mat skall vara att tillgå självfallet alltjämt bör upprätthållas beträffande utskänkning av starköl. Vinkonditorier, där lagad mat inte finnes, bortfaller sålunda automatiskt. Beträffande vinkonditorier med servering av lagad mat bör det enligt min mening inte möta betänkligheter att tillåta servering av starköl. Det här sagda bör även gälla trafikutskänkning.

Jag vill tillfoga, att det liksom hittills självfallet bör ankomma på vederbörande restauratör att inom ramen för det honom åvilande ansvaret pröva i vilken utsträckning han vill begagna sin utskänkingsrätt.

I likhet med utredningen finner jag även att man bör pröva att ge starkölsrättigheter åt vissa välskötta ölrestauranger, som är typiska matställen. Tillstånden bör ges restriktivt. Att s. k. ölkaféer och därmed besläktade lokaler inte bör komma i fråga är uppenbart. Det bör krävas, att restaurangen i fråga om allmän standard är fullt jämförbar med det för vinrestauranger normala.

I anslutning till utredningen och nära nog samtliga remissinstanser förordar jag, att måltidstvänget för starköl bortfaller.

Utredningen har slutligen förordat, att utskänkning av starköl på vardagar skall få börja klockan 11. På denna punkt har betänkligheter anförts i flera yttranden, bl. a. av kontrollstyrelsen. Jag delar dessa betänkligheter och tillstyrker alltså inte utredningens förslag. Av denna ståndpunkt följer, att inte heller det föreslagna lättare starkölet får serveras förrän klockan 12 på vardagar.

VI. Förtäring- och förvaringsförbuden

Gällande ordning

Gemensamt för all utskänkning är att medhavda rusdrycker inte får förtäras på utskänkningsställen. Öl får icke heller konsumeras på alkoholfria ställen. Bestämmelser härom finnes i förordningarna om försäljning av rusdrycker, öl och alkoholfria drycker. I dessa förordningar stadgas även förbud att förvara starkare drycker i en utskänkingslokal än som får serveras där.

Enligt ölförsäljningsförordningen gäller generella undantag från förtäring- och förvaringsförbuden i fråga om heminackorderingsställen, kårhus-håll och kollektivhusmatsalar. I dessa fall av s. k. inackorderingsutskänkning får öl utan vare sig tillstånd eller anmälan utskänkas »vid slutet bord» till den begränsade krets av personer med hushålls-, anställnings- eller bostadsgemenskap, som avses med ifrågavarande rättigheter, ävensom i förekommande fall till deras tillfälliga gäster. I samband med sådan utskänkning är således förtäring av medhavda rusdrycker tillåten.

Med kårhushåll avses i detta sammanhang inackordering som personalkår eller personalsammanslutning anordnar för sina medlemmar i särskild matsal. Bestämmelserna äger tillämpning huvudsakligen på vissa militära mäs-sar samt bruksmässor o. d. och har således ganska begränsad räckvidd. I fråga om övriga personalmatsalar, som är avsedda för de anställda vid institution eller företag, får öl under vissa förutsättningar serveras efter anmälan till länsstyrelsen. Beträffande dylika personalmatsalar äger länsstyrelsen för personalfest i slutet sällskap medge undantag från förtäring- och förvaringsförbuden. I övrigt gäller emellertid förbuden för dessa personalmatsalar.

Utredningen

Utredningen föreslår jämkningar i förtäring- och förvaringsförbuden i tvenne avseenden. Skäl anses sålunda föreligga att generellt undanta personalmatsalar från förtäring- och förvaringsförbuden. Vidare föreslås en jämkning i bestämmelserna om förvaringsförbud.

I fråga om personalmatsalar anför utredningen.

Före ikraftträdandet av den nya lagstiftningen torde det ganska allmänt ha förekommit att personalmatsalar användes för firmafester, representation o. d., varvid rusdrycker förtärts. Detta stod i strid med lagstiftningen, men dennas innebörd i nu nämnt hänseende torde ha varit föga bekant. Några särskilda olägenheter från ordnings- och nykterhetssynpunkt torde emellertid inte ha förekommit. 1944 års nykterhetskommitté ansåg sig också böra föreslå att personalmatsalar i allmänhet skulle undantas från förtäring- och förvaringsförbuden.

Vid lagstiftningens slutliga utformning intogs emellertid en strängare ståndpunkt. Undantag får, som nyss nämnts, endast medges för firmafester o. d., varvid särskild ansökan kräves.

Enligt vad vi erfarit har de nya bestämmelserna för företag, som bemödat sig om att strikt följa desamma, medfört vissa olägenheter. Ansökningsförfarandet innebär omgång. Därtill kommer att företagen är förhindrade att bjuda sina gäster på rusdrycker vid representation. Ytterligare bör framhållas, att kontrollen över förtäringens- och förvaringsförbudens efterlevnad inom sådana privata lokaler möter vissa svårigheter.

Vi anser därför skäl föreligga att generellt undanta även personalmatsalar av nu avsett slag från förtäringens- och förvaringsförbudet. Ett dylikt ställningstagande torde inte behöva medföra nämnvärda olägenheter ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt, eftersom det måste ligga i både företagets och personalens eget intresse att hålla på ordningen och nykterheten i lokalerna.

I enlighet med det anförda föreslår vi att 45 § Öff får ändrad lydelse. Förslaget har utformats så, att det endast avser personalmatsalar beträffande vilka anmälan om ölutskänkning gjorts. Myndigheterna får genom anmälningarna möjlighet att kontrollera ordningen och nykterheten i lokalerna. Befinnes det att den nya rätten missbrukas — lokalen upplåtes t. ex. till utomstående — eller att missförhållanden eljest föreligger kan länsstyrelsen enligt 49 § Öff förbjuda ölserveringen. Därmed kommer även rätten till rusdrycksförtäring att bortfalla.

Beträffande förvaringsförbudet påpekar utredningen att detsamma i nuvarande utformning för vissa fall fått alltför rigorösa verkningar. Utredningen åberopar härvid följande från praktiken hämtade fall.

I ett varuhus såldes bl. a. öl till avhämtning. Självbetjäningssystem tillämpades, och betalning för varorna erlades följaktligen först då kunden passerade kassagrindarna. I försäljningslokalen fanns en bar, där alkoholfria drycker serverades. Fråga uppkom huruvida den omständigheten att öl förvarades i den lokal där serveringen pågick (hinder förelåg icke att ev. medtaga ölflaskor vid besök i baren) stod i strid mot förtäringensförbudet enligt Aff. I detta fall är att märka att förtäring av öl i butiklokalen eller i barserveringen skulle innebära ett olovligt förfogande över en ännu ej inköpt vara samt att det vid utminuterung av öl är förbjudet att utlämna varan till förtäring på försäljningsstället eller annat därintill beläget område, varöver rättighetsinnehavaren äger förfoga.

Utredningen fortsätter.

Likartade problem kan uppkomma om en rusdrycksrestaurang och en alkoholfri restaurang drives i samma regi och med gemensamma ekonomilokaler. Det förhållandet, att för den förstnämnda restaurangen avsedda rusdrycker eller öl förvaras inom ekonomilokalerna skulle med bestämmelsernas nuvarande utformning kunna anses innefatta överträdelse av förvaringsförbudet.

I enlighet med det anförda föreslår vi en ändrad utformning av förvaringsförbudet. Enligt vårt förslag skall förvaring av ifrågakommande drycker vara förbjuden då den sker på ett sådant sätt att det kan befaras att dryckerna kommer att förtäras av gästerna.

Remissyttrandena

Utredningens förslag att generellt undanta personalmatsalar med ölservering från förtäringens- och förvaringsförbudet tillstyrkes eller lämnas utan erinran av det övervägande flertalet remissinstanser. I några yttranden framföres emellertid invändningar.

Kontrollstyrelsen tillstyrker de av utredningen nu föreslagna jämkningarna, som är påkallade av praktiska skäl. Härvid understryker styrelsen utredningens uttalande att det måste ligga i företagens och personalens eget intresse att hålla på ordningen och nykterheten i lokalerna.

Överståthållarämbetet, som ävenledes biträder utredningens förslag, påpekar att förslaget aktualiserar frågan huruvida marketenterier skall hänföras till personalmatsalar och i följd därav vara undantagna från förtäring- och förvaringsförbuden.

Länsstyrelserna i Malmöhus, Kopparbergs och Västerbottens län har anslutit sig till förslaget liksom *länsnykterhetsnämnderna i Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län*.

Länsnykterhetsnämnden i Stockholms län framhåller såsom önskvärt att det i vissa fall — exempelvis när det från företagsledningens, polismyndighetens eller nykterhetsnämndens sida föreligger välgrundade krav på förvarings- och förtäringförbudets återinförande, ehuru rätten till ölutskänkning avses bestå — bör föreligga möjlighet föreskriva ansöknings- och tillståndsförfarande enligt nu gällande bestämmelser.

Nya systemaktiebolaget, Landsorganisationen, Riksförbundet Landsbygdens folk och Svenska arbetsgivareföreningen uttalar sig likaledes för utredningens förslag. Den sistnämnda remissinstansen framhåller att några allvarligare betänkligheter icke kan anföras mot förslaget då såväl företag som personal har intresse av att ordning och nykterhet uppehålls.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag anför.

Då det visat sig, att personalmatsalar i icke ringa omfattning använts på sätt som erinrar om rörelsen i de s. k. fria festvåningarna, och då förutsättningarna för en dylik osund konkurrens med den av utskänkningstillstånd beroende restaurangrörelsen genom ett generellt slopande av förtäring- och förvaringsförbuden i personalmatsalar skulle ytterligare vidgas, avstyrker bolaget förslaget i denna del. Det må erinras om att enligt utskänkningsvinstkommitténs förslag en utvidgning av förtäring- och förvaringsförbuden ansetts påkallad.

Liknande synpunkter framföres av *Sveriges hotell- och restaurangförbund*.

Länsnykterhetsnämnden i Jönköpings län finner att nu gällande ordning bör bibehållas tills större erfarenhet vunnits på detta område. *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* anser icke heller den föreslagna ändringen påkallad.

Den föreslagna jämkningen av bestämmelserna om förvaringsförbud har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser.

Departementschefen

I propositionen rörande ekonomiska villkor för utskänkningen har jag tagit ställning till ett förslag av 1953 års utskänkningsvinstkommitté att om-

konstruera och skärpa förtäring- och förvaringsförbuden. Jag har därvid funnit att, oaktat utformningen av dessa förbud i vissa hänseenden måste anses otillfredsställande, desamma i huvudsak bör kvarstå med nuvarande utformning. Det sagda hindrar inte att vissa detaljfrågor upptas till prövning i anslutning till vad rusdrycksförsäljningsutredningen anfört.

Utredningens förslag att undanta personalmatsalar i allmänhet från förtäring- och förvaringsförbuden ansluter sig till ett tidigare, enhälligt förslag av 1944 års nykterhetskommitté. Dock har utredningen företagit den inskränkningen att undantaget endast skall gälla personalmatsalar, i vilka rätt till ölservering erhållits efter särskild anmälan.

Då den nuvarande lagstiftningen på förevarande punkt i vissa fall synes ha vållat olägenheter, kan jag, liksom det stora flertalet remissinstanser, tillstyrka att personalmatsalar i allmänhet undantas från förtäring- och förvaringsförbuden. Jag vill därvid erinra om att företagsledningarna och arbetstagarorganisationerna har ett gemensamt intresse av att nykterhet, ordning och trevnad råder i personalmatsalarna. Härefter ligger den viktigaste garantin för att olämplig rusdrycksförtäring inte äger rum i sådana lokaler. Det samarbete i nykterhetsfrågor som etablerats mellan arbetsmarknadens parter utgör i dagens svenska samhälle en av de betydelsefullaste nykterhetsfrämjande faktorerna.

De av utredningen föreslagna begränsningarna ger länsstyrelserna möjlighet att utöva kontroll och att vid uppkommande missförhållanden förbjuda rusdrycksförtäring. I några yttranden har hävdats, att förbud mot rusdrycksförtäring borde kunna utfärdas utan att samtidigt rätten till ölservering bortfaller. Denna mening kan jag inte biträda. Förekommer sådana missförhållanden att rusdrycksförtäringen anses böra förbjudas, bör enligt min mening inte heller ölservering få förekomma i lokalen.

Jag förordar därför utredningens förslag i angivna delar.

Vid länsstyrelsernas kontroll bör särskilt observeras att lokalerna inte får upplåtas till utomstående. I detta hänseende bör länsstyrelsen liksom hittills kunna åtnjuta biträde av intendenterna för utskänkningsärenden.

Överståthållarämbetet har i sitt yttrande upptagit frågan i vilken utsträckning marketentier vid byggnadsplatser och liknande är att hänföra till personalmatsalar. Denna fråga synes böra bedömas enligt de allmänna förutsättningarna i 25 § ölförsäljningsförordningen, d. v. s. det skall röra sig om matserveringsrörelse, och ölserveringen skall ske vid slutet bord till de anställda och deras tillfälliga gäster.

Utredningens förslag till ändrad utformning av förvaringsförbuden har genomgående tillstyrkts i yttrandena och kan av mig förordas.

VII. Alkoholreklamen

Gällande ordning

Genom rusdrycksförsäljningsförordningen har vissa begränsningar genomförts i den reklam för rusdrycker som bedrivs av agenter för utländska leverantörer av sådana drycker, inhemska bryggerier m. fl. Enligt 69 § åligger det AB Vin- & Spritcentralen att vid avtal med leverantör verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrivs på sätt som finnes stå i strid med det i 7 § angivna syftet, d. v. s. att all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt. Nya systemaktiebolaget har enligt 75 § motsvarande uppgift beträffande svenskt starköl (jfr även 21 §).

Innebörden av 69 § har närmare utvecklats i motiven till stadgandet (prop. 1954: 151 s. 595 f och särskilda utskottets utlåtande 1954: 1 s. 192 f). Därav framgår, att man med avseende å den första övergångstiden till fri försäljning — september 1955 t. o. m. februari 1956 — skulle försöka åstadkomma att alkoholreklamen helt upphörde samt att reklamen därefter skulle inskränkas till ett angivande av märke, ursprung, typ och pris. För genomförande av reklaminskränkningarna har spritcentralen den 20 april 1955 träffat ett avtal med vinsektionen av Svenska handelsagenters förening. Avtalet innebar, att agenterna åtog sig att inte göra reklam under den förut nämnda halvårsperioden samt att spritcentralen skulle tillkalla en rådgivande samarbetsnämnd, sammansatt av representanter för olika intresserade organ och sammanslutningar.

Samarbetsnämnden har sedermera utarbetat följande riktlinjer för alkoholreklamen efter den 29 februari 1956, vilka godkänts av spritcentralen och delgivits bolagets leverantörer.

Reklamen får icke så utformas, att den särskilt uppmanar eller suggererar till konsumtion av rusdrycker. Den får alltså icke vare sig i bild eller i text innehålla något utöver vad som fordras för att bekantgöra och i allmänhetens minne befästa märke, ursprung, typ och pris.

Under sålunda angivna förutsättningar må i reklamen ingå, förutom firma och varunamn,

1) vid angivande av märke avbildningar av varumärke, ävensom av flasketiketter och flaskor, om de antingen var för sig eller i förening äro att jämställa med varumärke och i reklamen tjäna samma syfte som detta,

2) vid angivande av ursprung beskrivande text och bilder från orten och av lokaler, där framställningen sker,

3) vid angivande av typ sakliga uppgifter om dryckens art, karaktär och andra därmed jämförliga konsumentupplysningar, samt

4) vid angivande av pris även katalognummer.

Det har uttryckligen förutsatts, att de statliga bolagen inte gör reklam för rusdrycker. Vidare har det förutsatts att bryggerierna iakttar i stort sett samma inskränkningar i fråga om vanligt öl, som gäller i fråga om starköl.

Reklaminskränkningarna drabbar, som av det sagda framgår, alla alko-

holdrycker lika, oavsett alkoholhalten. Att så blivit fallet har förestavats av handelspolitiska skäl.

Utredningen

Utredningens förslag innebär att de nuvarande reklaminskränkningarna i huvudsak avskaffas. Emellertid förordas att en viss övervakning av reklamverksamheten sker även i fortsättningen, ehuru med den begränsade målsättningen att försöka motverka yttringar av uppenbart olämplig reklam. Övervakningen synes utredningen liksom hittills böra administreras av spritcentralen med hjälp av samarbetsnämnden. Den sistnämndas uppgifter skulle — bortsett från de säkerligen mycket sällsynta fall där ingripande påkallas — närmast vara att stå till förfogande för överläggningar med reklamföretag och andra intressenter i frågor angående rusdrycksreklam. Den auktoritet och erfarenhet som nämnden förvärvat gör det enligt utredningens mening sannolikt att nämnden härvid skulle kunna göra värdefulla insatser.

Enligt förslaget bör de statliga rusdrycksbolagen — Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och Nya systemaktiebolaget — vara oförhindrade att själva försöka inrikta kundernas intresse på svagare drycker.

Statsmakternas beslut att försöka åstadkomma inskränkningar i alkoholreklamen framstår enligt utredningen såsom naturligt med tanke på att man stod inför genomförandet av en reform, som innebar att en stor del av de dittillsvarande restriktionerna för rusdrycksinköp skulle borttagas. Man ville undvika att den suggestion till ökade inköp, varmed övergången till ett friare försäljningssystem var förenad, skulle förstärkas genom en ohämmad rusdrycksreklam. Särskilt viktigt var att den propagandakampanj för nykterhet och ansvar som skulle insättas under den första övergångstiden inte motverkades av alkoholreklam. Reklaminskränkningarna har således, konstaterar utredningen, i väsentlig mån tagit sikte på övergångstiden till det friare försäljningssystemet och har varit grundade på farhågor för ogynnsamma verkningar av rusdrycksreklamen under denna tid.

Utredningen anser emellertid, att det kan finnas anledning att uppta reklamfrågan till förnyad prövning då vissa erfarenheter av den nya ordningen numera föreligger. Dessa erfarenheter sammanfattas av utredningen på följande sätt.

Till en början kan konstateras, att de avsedda reklaminskränkningarna kunnat genomföras och att de företag som står bakom reklamen i stort sett lojalt iakttagit statsmakternas beslut.

Konsumtionsutvecklingen har efter den 1 oktober 1955 präglats av en stark ökning för spritdryckernas vidkommande. Ökningen har emellertid i allt väsentligt fallit på brännvin och eau-de-vie, d. v. s. varor för vilka någon reklam inte gjorts. Detta förhållande utesluter givetvis inte att reklaminskränkningarna kan ha motverkat en ökad konsumtion av de varor, för vilka reklam bedrivs. Det synes emellertid osannolikt att de haft någon större betydelse.

De skäl som anförts för och emot ingrepp i alkoholreklamen kan sammanfattas på följande sätt.

Reklamen för rusdrycker har liksom annan reklam till syfte att åstadkomma så stor försäljning som möjligt. Även om reklamen för en viss vara närmast har till effekt att denna varas försäljning ökar på andra varors bekostnad, kan en samtidig reklam för ett flertal sinsemellan konkurrerande märken leda till en ökning av den totala försäljningen. Den kan därigenom verka som en propaganda för ökad alkoholförtäring. I den mån reklam sker för starkare varor, t. ex. spritdrycker och starkviner, kan den leda till en övergång från svagare till starkare drycker. Vidare kan reklamen i enskilda fall ta sig sådana former, att den direkt motverkar de nykterhetspolitiska strävandena.

Häremot har anförts, att alkoholreklamen hittills så gott som uteslutande avsett lättare drycker eller drycker, som med hänsyn till sitt pris i regel inte konsumeras annat än i mindre kvantiteter. I den mån reklam föres för lättare drycker, kan den utgöra ett direkt stöd för strävandena att främja en övergång inom konsumtionen till sådana drycker.

Härtill kommer de olägenheter som enligt sakens natur är förenade med inskränkningar i reklamen. Handläggningen av reklamfrågorna har visserligen, enligt vad vi inhämtat, kunnat ske smidigt med hjälp av den till spritcentralen knutna samarbetsnämnden, och nämndens beslut torde ha tillvunnit sig allmän respekt. Det har dock inte kunnat undvikas att nämnden vid prövning av annonsutkast och liknande blivit nödsakad att taga ståndpunkt till frågor av delvis mycket detaljmässig karaktär, t. ex. angående utsmyckning och textens innehåll.

Ehuru sålunda skäl kunnat anföras både för och emot reklaminskränkningar, tyder enligt utredningens uppfattning erfarenheterna av de nu tillämpade inskränkningarna på att deras nykterhetseffekt varit ringa. I detta läge väger helt naturligt — framhålles det — skälen emot sådana inskränkningar med ökad tyngd. Utredningen har därför funnit sig böra föreslå att de nuvarande reklaminskränkningarna i huvudsak bör avskaffas.

Även om utredningen i enlighet med det anförda ansett sig böra förorda att de nuvarande reklaminskränkningarna i huvudsak bortfaller, anser den inte tillrådligt att lämna fältet helt fritt. Förslaget bygger på att reklamen skall bedrivas i samma relativt måttfulla former som före den 1 september 1955. Borttages alla inskränkningar, kan man nämligen enligt utredningen inte bortse från risken att det fria försäljningssystemet från något håll utnyttjas för en reklam, som står i direkt strid med de nykterhetspolitiska strävandena, t. ex. i form av uppmaningar att dricka mera sprit och uttalanden om förment goda medicinska verkningar hos alkoholdrycker.

Intager man ståndpunkten att reklaminskränkningarna i huvudsak bör avskaffas, synes man emellertid enligt utredningen kunna överväga att gå ett steg längre. Genom reklaminskränkningarnas borttagande skulle vinnas, att strävandena för en förskjutning inom konsumtionen mot svagare drycker kan få stöd av kommersiell reklam för sådana drycker. Anses en sådan reklam icke bara godtagbar utan även önskvärd, borde konsekvensen härav bli att de statliga monopolbolagen — som tidigare principiellt ansetts icke böra göra reklam för sina varor — bör vara oförhindrade att själva försöka

inrikta kundernas intresse på svagare drycker, självfallet i former som strikt anpassas till den angivna nykterhetspolitiska målsättningen.

Remissyttrandena

Utredningens förslag att de nuvarande reklaminskränkningarna i huvudsak skall avskaffas tillstyrkes av flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan, nämligen kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, två länsstyrelser, två länsnykterhetsnämnder, Nya systemaktiebolaget, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Svenska handelsagenters förening, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Landsorganisationen och Riksförbundet Landsbygdens folk.

Kontrollstyrelsen anför.

Den frihetsinskränkning i den enskildes handlande, som det nuvarande reklamförbudet otvivelaktigt innebär, är enligt styrelsens mening motiverat endast om den ur allmänna synpunkter är nödvändig för att förhindra en i nykterhetshänseende farlig reklamverksamhet. Vad utredningen anfört som grund för sitt ställningstagande synes ge vid handen att de skäl som tidigare gällt för reklaminskränkningarna nu icke gör sig gällande med samma styrka. Det må härvid erinras att den ökning av utminutereringen som ägt rum hänförs sig praktiskt taget helt till sådana varor, för vilka någon reklam icke förekommer. Jämväl administrativa skäl talar för att inskränkningarna i reklamverksamheten slopas i enlighet med utredningens förslag.

Socialstyrelsen finner att utredningens förslag är väl avvägt. Det avlägsnar den i längden ohållbara ordning, som har rått på detta område under den s. k. övergångstiden, men ger det allmännas organ erforderliga möjligheter att stäcka en tilltagsen alkoholreklam.

Överståthållarämbetet ifrågasätter, huruvida icke varje bestämmelse om alkoholreklamen borde kunna undvaras. Härför talar dels det av utredningen själv anförda förhållandet att de hittillsvarande inskränkningarna i reklamen haft ringa nykterhetseffekt och dels den debatt som förts och alltjämt föres om deras förenlighet med tryckfrihetsförordningen.

Nya systemaktiebolaget framhåller.

Att i nuvarande nykterhetsläge i lämplig form ta reklamen till hjälp för att främja en överflyttning av konsumtionen från starkare till svagare drycker är enligt bolagets uppfattning en åtgärd som tjänar de nykterhetspolitiska strävandena. Det torde dock icke vara realistiskt att räkna med, att en av vinleverantörerna vidtagen ökning av vinreklamen, som — om den skall fylla det nykterhetspolitiska syftet att befrämja övergången till svagare drycker — kommer att minska spritkonsumtionen, utan motåtgärder accepteras av leverantörerna av spritdrycker. En strävan från de senares sida att behålla marknaden måste därför med all säkerhet medföra, att ökad vinreklam kommer att föranleda en motsvarande ökning av spritreklamen.

Svenska handelsagenters förening understryker reklamens möjligheter att inrikta konsumtionen på alkoholsvagare drycker. En dylik reklam torde helt säkert kunna medverka till en förskjutning från starksprit — varav

brännvin nu utgör ca 78 procent och eau-de-vie 13 procent av spritkonsumtionen — till andra ur nykterhetssynpunkt mera önskvärda drycker. Av samma skäl har föreningen intet att invända mot att en måttfull reklam bedrivs av de stalliga bolagen.

I fråga om den rådgivande samarbetsnämnden säger föreningen.

Förslaget om att den rådgivande samarbetsnämnden beträffande reklamens utformande skall bestå, synes Föreningen likaledes välbetänkt, och vi vilja understryka att den, i samarbete med Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen, bör få behålla sin rådgivande karaktär även i så måtto, att den står till reklamföretagens och övriga intressenters förfogande för överläggningar i reklamfrågor. Åt samarbetsnämnden och Vin- & Spritcentralen synes oss helt böra överlätas att avgöra huru reklamen skall vara utformad för att stå i samklang med de nykterhetspolitiska strävandena.

Svenska försäljnings- och reklamförbundet anför liknande synpunkter men ifrågasätter huruvida icke ett fristående övervakningsorgan för alkoholreklamen borde inrättas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att bortfallet av reklaminskränkningarna endast bör gälla vin och maltdrycker. Däremot bör den nuvarande ordningen bibehållas beträffande spritdryckerna.

Aktiebolaget Vin- & spritcentralen, som icke tagit ställning till utredningens förslag, anför följande.

Spritcentralen vill erinra om att statsmakterna i samband med de hittillsvarande reklam begränsningarnas genomförande meddelat bolaget direktiv för reklamens utformning. De anvisningar för bolaget, som utredningen skisserat, synas emellertid vara relativt obestämda. Det förtjänar påpekas, att Spritcentralen tänkes kunna göra vissa — låt vara endast i undantag förekommande — ingripanden ur nykterhetssynpunkt. Bolaget har emellertid enligt hittills gällande bestämmelser praktiskt taget ingen nykterhetsvårdande uppgift, varför dylika bedömanden måste anses ligga utanför bolagets normala arbetsuppgifter.

Därest statsmakterna anse, att några inskränkningar på ifrågavarande område över huvud taget böra bestå, vill bolaget hemställa att klara direktiv lämnas för de fall då bolaget bör ingripa ur nykterhetspolitisk synpunkt.

Utredningens förslag avstyrkes av länsstyrelsen i Västerbottens län, länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund och De kristna samfundens nykterhetsrörelse.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att den uppmjukning i fråga om alkoholreklamen som föreslagits icke är lämplig. Även den reklam, som pågick före den 1 september 1955, hade, framhåller länsstyrelsen, icke annan avsikt än att stimulera till inköp. I konsekvens med andra nykterhetsfrämjande åtgärder synes det vara tillräckligt om reklamen endast finge avse vin och starköl.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund säger.

Någon som helst anledning att nu företa några ändringar i bestämmelserna beträffande rusdrycksreklamen torde icke föreligga. Värdet av reklam begränsningarna är visserligen på grund av den praktiska tillämpning, som

riksdagsbeslutet har fått, icke så stort som önskvärt vore. Å andra sidan har de nuvarande reglerna icke visat sig vara till hinder för en rimlig konsumentupplysning, medan de däremot tycks ha förhindrat en reklam av den suggestiva och till ökad konsumtion öppet uppfordrande typ, som är vanlig i andra länder.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet framhåller att några andra intressen än rent privatekonomiska icke sättes på spel genom inskränkningarna i reklamen. Förbundet fortsätter.

Alkoholreklamen antages å ena sidan sakna betydelse för alkoholmissbruket, å andra sidan vara så verkningsfull att det statliga monopolbolaget anses böra taga reklamen i sin tjänst. Så länge alkoholreklamen syftar till att animera till alkoholbruk, vare sig det gäller svagare eller starkare drycker, måste dess verkan på de stora grupper människor, som nykterhetsvården har att taga befattning med, karakteriseras som fördärvbringande.

De kristna samfundens nykterhetsrörelse påpekar att vissa tidningsannonser såväl som stora affischer i tunnelbanestationerna i Stockholm ger goda belägg för att alkoholreklamen trots nuvarande begränsningar kan göras mycket suggestiv och attraktiv och anför vidare.

Denna reklam är ej heller — märk det — begränsad till vin och starköl utan omfattar även t. ex. whisky, gin och konjak. Man har från kritikerna av reklambegränsningen gjort gällande, att denna reklam ej har någon större konsumtionsfrämjande verkan. Reklamexpertis torde icke dela denna uppfattning. Då, som D K S N ovan utvecklat, man ej utan vidare kan vänta sig att starkspritkonsumtionen minskar, om de alkoholsvaga dryckerna konsumeras i ökad utsträckning, och vidare de reklambegränsande åtgärderna får anses endast i ringa grad inskränka de oftast utländska alkoholintressenternas rörelsefrihet, då det gäller reklam för alkoholdrycker, finner D K S N utredningsmännens förslag på denna punkt böra avvisas.

Departementschefen

De nuvarande inskränkningarna i reklamen för rusdrycker hämtar, såsom utredningen framhållit, till väsentlig del sin motivering i farhågor för ogynnsamma verkningar av sådan reklam under övergången till fri försäljning av sprit. Ehuru bestämmelserna i ämnet inte gjorts tidsbegränsade, finner jag därför naturligt att dessa bestämmelser nu tas upp till omprövning.

Till en början vill jag liksom utredningen framhålla, att handelspolitiska skäl utgör hinder för att utforma olika regler för skilda slag av rusdrycker. De önskemål om att bestämmelserna skall göras strängare för spritdrycker än för vin och maldrycker som framförts vid remissbehandlingen kan därför inte tillgodoses. Emellertid är det att märka, att reklamen företrädesvis bedrivs för lättare drycker. De spritsorter som reklameras spelar en lämpligen obetydlig roll; de är förhållandevis dyra och konsumeras därför i regel endast i små kvantiteter.

Såsom utredningen anfört kan skäl anföras både för och emot att bibehålla de nuvarande reklaminskränkningarna. Tydligt är emellertid, att de

nu aktuella svårigheterna på det nykterhetspolitiska området inte i nämnvärd mån sammanhänger med drycker för vilka reklam föres. Det är också sannolikt att en friare ordning i fråga om reklamen skulle kunna innebära ett visst stöd för strävandena att inrikta konsumtionen på svagare drycker. Härtill kommer, att mera ingripande restriktioner på reklamområdet är förbundna med avsevärda nackdelar. Ytterligare kan noteras, att de remissinstanser, som närmast företräder reklamintressena, gett uttryck för beredvillighet att även inom ramen för en friare ordning medverka till att reklamen inte kommer i konflikt med väsentliga nykterhetsintressen.

Med ledning av det anförda har jag, liksom utredningen och det stora flertalet remissinstanser, kommit till den uppfattningen att de nuvarande reklaminskränkningarna i huvudsak bör avskaffas. Hinder bör ej heller möta för de statliga monopolbolagen att efter de i betänkandet angivna riktlinjerna försöka inrikta konsumenternas intresse på svagare drycker.

Såsom utredningen förordat bör den till spritcentralen knutna samarbetsnämnden kvarstå, i första hand för att stå till förfogande för konsultationer angående utformningen av reklam för alkoholdrycker.

Jag biträder även utredningens ståndpunkt, att en möjlighet alltså bör finnas att inskrida mot uppenbart olämplig reklam. Härvid bör självfallet samarbetsnämnden medverka i samma former som hittills.

Utredningen har såsom exempel på uppenbart olämplig reklam nämnt uppmaningar att dricka mer sprit och uttalanden om förment goda medicinska verkningar hos alkoholdrycker. Från utredningens sida har också framhållits, att dess förslag att i huvudsak avskaffa reklaminskränkningarna bygger på att reklamen skall bedrivas i samma relativt måttfulla former som före den 1 september 1955.

Spritcentralen har i sitt yttrande uttalat, att de av utredningen skisserade anvisningarna för bolaget är relativt obestämda, och bolaget har efterlyst klara direktiv för de fall då bolaget bör ingripa ur nykterhetspolitisk synpunkt.

I anledning härav får jag framhålla att det torde vara nödvändigt att i viss utsträckning överlämna åt det tillämpande organet att bedöma förekommande fall i den mån de aktualiseras. Självfallet bör det fasthållas, att all reklam på rusdrycksområdet bör bedrivas med känsla för det därmed förbundna ansvaret och att man bör undvika uttalanden, som kan uppfattas som propaganda för dryckesseden. Ingripande — i första hand genom föreställningar — bör ske i den mån reklam bedrives på ett sätt som för en ansvarskännande reklamman bör framstå såsom otillbörligt.

Jag räknar med att spritcentralen endast skall behöva ingripa i sällsynta undantagsfall. Härför borgar den villighet till samarbete inom den till bolaget knutna nämnden åt vilken företrädare för reklamintressena givit uttryck i sina remissyttranden.

VIII. Åtgärder mot langning

För att upprätthålla den föreskrivna ordningen med partihandel och utminuterung genom statliga monopolbolag samt inskränkningar inom utskänkningen finnes i rusdrycksförsäljningsförordningen straffbestämmelser för olovlig överlåtelse av rusdrycker och vissa andra överträdelse. För grova fall av olovlig överlåtelse, t. ex. yrkesmässig langning eller försäljning till underåriga eller avstängda, uppställas en strängare straffskala.

Utredningen

Utredningen föreslår att det skall bli straffbart att utbjuda sprit och att såsom ombud skaffa sprit åt ungdomar, missbrukare och berusade. Vidare föreslås att beslag skall kunna läggas på olovligen inköpt sprit.

I fråga om behovet av skärpta straffbestämmelser anför utredningen följande.

Erfarenheterna från tiden efter den 1 oktober 1955 visar att spritlangning alltjämt förekommer i betydande utsträckning. På kvällarna, under lördagseftermiddagar och under sön- och helgdagar synes sålunda av tillgängliga uppgifter att döma finnas en avsevärd efterfrågan på illegal sprit, främst från avancerade missbrukare. Langarnas verksamhet har självfallet underlättats av den fria utminuterungen.

Redan med hänsyn till det anförda har vi funnit angeläget att överse de bestämmelser, som riktar sig mot langning.

En ytterligare anledning att skärpa samhällets beredskap mot den illegala hanteringen tillkommer emellertid, om våra förslag till skärpt utminuteringskontroll blir genomförda. Det torde nämligen vara en oundviklig konsekvens av skärpta utminuteringsbestämmelser att efterfrågan på den illegala marknaden ökar. Visserligen torde de av oss föreslagna effektivare avstängnings- och legitimationsbestämmelserna samtidigt i någon mån kunna försvåra åtkomsten av sprit för sådana langare, som blivit lagförda; effekten härav bör emellertid inte överskattas.

Till grund för förslaget att straffbelägga utbudande av rusdrycker ligger följande överväganden.

Olovlig försäljning kan f. n. endast straffas som fullbordat brott. Då dryckernas överlämnande i regel sker utan vittnen, är det svårt för polisen att skaffa fällande bevis ens mot notoriska langare. Dessa kan i gengäld uppträda ganska öppet, när de värvar sina kunder. Att detta i hög grad underlättar deras verksamhet ligger i öppen dag. Enligt vår mening föreligger behov av att straffbelägga även försök till olovlig försäljning, d. v. s. utbudande av rusdrycker. Därmed blir det också möjligt att verkställa beslag av de drycker som utbjudes och de förråd av rusdrycker som finnes hos langaren. I enlighet med det anförda föreslår vi att en bestämmelse om straff för försök införes som ett nytt första moment i 89 §.

En inte ovanlig företeelse är, enligt vad utredningen vidare framhåller, att kunder, som på grund av onykterhet avvisats från systembutik, låter andra köpa rusdrycker för deras räkning. Utredningen fortsätter.

I och för sig torde det på goda skäl kunna hävdas att förfarandet innebär en olovlig försäljning, d. v. s. »ombudet» överlåter de inköpta varorna till »uppdragsgivaren». En sådan tolkning har dock hittills avvisats i rättspraxis. Förhållandet är likartat, om en underårig eller en avstängd låter annan inköpa rusdrycker åt sig. I några fall av denna art har dock straff utdömts för medverkan till en — för butikspersonalen självfallet inte straffbar — olovlig försäljning från systembolaget till den underårige eller avstängde. Med hänsyn till den ståndpunkt praxis intagit, synes uttryckliga bestämmelser i ämnet vara erforderliga. Sådana bestämmelser har i vårt förslag inarbetats i 20 och 81 §§. De innebär, att förfarandet i fråga blir jämställt med olovlig försäljning. Ytterligare kan påpekas att uppdragsgivaren enligt bestämmelserna om straff för medverkan i 89 § kan straffas såsom anstiftare.

Upptäcktes olovlig försäljning kan, konstaterar utredningen vidare, säljarens förråd av rusdrycker tas i beslag och förklaras förverkade. Drycker, som redan kommit i köparens besittning, kan däremot i regel inte beslagtagas. Här bortses från det fall att köparen tages för fylleri (lagen den 13 juni 1941 om förverkande i vissa fall av spritdrycker och vin) eller att dryckerna uppenbarligen är avsedda att säljas vidare (11 § 2 mom. lagen den 20 juni 1924 angående olovlig befattning med spritdrycker och vin). Om polisen hinner inskrida på ett så tidigt stadium att de olovligen förvärvade dryckerna inte hunnit konsumeras, är det enligt utredningens mening stötande att köparen får behålla dryckerna, i synnerhet när det är fråga om en underårig eller en missbrukare. Utredningen föreslår därför att beslag och förverkande skall kunna ske även hos köpare. Detsamma bör gälla, när någon enligt den nyss förordade straffbestämmelsen beträdes med att såsom ombud tillhandagå underåriga m. fl. med anskaffande av rusdrycker. De här föreslagna beslagsföreskrifterna har införts i 80 § 4 mom. och 81 § 1 mom.

Utredningen har slutligen, om än med viss tvekan, ansett sig böra föreslå en skärpning av straffsatserna för olovlig försäljning och därmed jämställda brott. I normalfallen är straffet nu endast dagsböter, i grova fall minst 30 dagsböter eller fängelse i högst ett år. Utredningen förordar att fängelse i högst sex månader införes i skalan för normala fall samt att straffsatsen för grov olovlig försäljning blir fängelse i högst ett år eller dagsböter, lägst femtio. Är brottet ringa, bör enligt utredningen domstolen liksom hittills äga fria från straff, vilket ger åklagaren möjlighet att i ringa fall underlåta att anställa åtal.

Remissyttrandena

Utredningens förslag om skärpning av straffbestämmelserna mot langning har berörts i ett 15-tal yttranden. Samtliga med undantag för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt länsnykterhetsnämnden i samma län anser att skärpningar i lagstiftningen är påkallade.

Riksåklagarämbetet finner i likhet med utredningen en skärpning påkallad av straff- och förverkandebestämmelserna i rusdrycksförsäljningsförordningen och ansluter sig i stort sett till förslaget i dessa delar.

Ämbetet har närmare behandlat vissa enskildheter i förslaget.

I fråga om den av utredningen föreslagna straffskalan för grov olovlig försäljning anför ämbetet följande.

Om fängelse upptages i straffskalan för normalfallen, torde anledning saknas att inrymma böter i straffskalan för det grova brottet. En olovlig försäljning som finnes böra föranleda endast böter synes nämligen regelmässigt vara att bedöma enligt första stycket. Ifrågasätts kan däremot, såsom framhålles i flera av de till ämbetet avgivna remissyttrandena, om icke straffarbete borde ingå i straffskalan för de grova brottsfallen. Därmed skulle det bl. a. bli möjligt att använda anhållande och häktning mot langare (jämför RB 24: 1 och 5). Att detta skulle vara av värde i kampen mot den olaga sprithanteringen, torde vara obestridligt.

Ämbetet erinrar härefter om att enligt ett av strafflagberedningen år 1953 avgivet förslag (SOU 1953: 17) skall straffarbete och fängelse sammanslås till ett enhetligt frihetsstraff, benämnt fängelse. Ämbetet anför härom bl. a.

I vad gäller straffbestämmelserna inom specialstraffrätten har beredningen, i stället för att ändra varje särskild straffbestämmelse, föreslagit ett generell stadgande av innebörd, att vid tillämpning av dessa bestämmelser i stället för straffarbete skall dömas till fängelse på samma tid som för straffarbete är stadgat. Förutsättning för häktning enligt 24 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken skall enligt beredningens förslag vara, att någon är på sannolika skäl misstänkt för brott, varå kan följa svårare straff än fängelse i ett år. För att straffskalan för grov olovlig försäljning skall möjliggöra häktning även efter införandet av ett enhetligt frihetsstraff, synes alltså straffmaximum böra sättas till straffarbete i två år.

Beträffande utredningens förslag om de omständigheter som skall göra brottet grovt — försäljningen har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt eller har skett till någon som ej fyllt tjuuguett år eller till någon som, då rusdryckerna utlämnats till honom, varit berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel, eller ock till någon som missbrukar alkoholhaltiga drycker — uttalar ämbetet följande.

Med den utformning, som stadgandet i tredje stycket erhållit i förslaget, förefaller det som om flertalet straffbara fall av olovlig försäljning skulle bli att hänföra till den grova brottsgraden. Har försäljningen icke ingått som ett led i en yrkesmässig eller eljest i större omfattning bedriven verksamhet och ej heller skett till köpare, tillhörande någon av de i tredje stycket särskilt angivna kategorierna, torde nämligen ofta strafffrihet inträda, på grund av bestämmelsen i första stycket sista punkten om strafffrihet i ringa fall. Här-till kommer, att det — bortsett från fall, då försäljningen skett i större omfattning eller yrkesmässigt — icke torde kunna göras gällande, att frihetsstraff bör vara regel vid försäljning till köpare, som avses i tredje stycket. Därest straffskalan i andra stycket, i enlighet med vad ämbetet ovan föreslagit, bestämmes till fängelse eller straffarbete i högst två år, synes det därför nödvändigt att tredje stycket utformas på annat sätt än som skett i utredningens förslag. Ämbetet förordar, att såsom omständigheter, ägnade att göra brottet grovt, allenast anges, att försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt.

I fråga om den föreslagna straffbestämmelsen mot tillhandagående till ungdomar m. fl. framhåller ämbetet, att hänvisningen till 80 § avser jämväl

uppdelningen på olika brottsgrader. Efter allt att döma är också meningen, att bestämmelserna i 80 § 1 mom. tredje stycket angående omständigheter, ägnade att göra brottet grovt, skall äga motsvarande tillämpning. Ämbetet fortsätter.

Emellertid är att märka, att det för straff enligt 81 § 1 mom. förutsättes just att den, till vilken spriten anskaffas, tillhör någon av de i 80 § 1 mom. tredje stycket särskilt angivna kategorierna. Utformas sistnämnda stycke i enlighet med förslaget, förefaller det därför som om konsekvensen skulle bli, att en person, som olovligen tillhandagår annan med anskaffande av rusdrycker, regelmässigt skall straffas såsom för grov olovlig försäljning. Detta torde knappast ha varit avsett. I själva verket förefaller det som om olovligt tillhandagående skulle vara att betrakta som en mindre allvarlig brottstyp än olovlig försäljning. Med hänsyn härtill och till angelägenheten att undvika ovisshet vid rättstillämpningen vill ämbetet ifrågasätta, om icke olovligt tillhandagående borde göras till ett fristående brott med särskild straffskala. Sker detta, synes det fullt tillräckligt, att brottet straffas med dagsböter.

Ämbetet ifrågasätter om tillräckliga skäl finnes att kriminalisera även försök att olovligen tillhandagå ungdomar m. fl. med sprit. I vart fall lär straff för sådant försök icke kunna komma i fråga, om, såsom ämbetet föreslagit, straffet för det fullbordade brottet sättes till allenast dagsböter.

Beträffande bestämmelserna om beslag erinrar ämbetet om att rättegångsbalkens bestämmelser om den tid, inom vilken åtal sist skall ha väckts, äger tillämpning jämväl på beslag enligt rusdrycksförsäljningsförordningen. På skäl, som anförts av statsåklagaren i Göteborg, föreslår ämbetet, att i 90 § 1 mom. intages en bestämmelse, att vad i rättegångsbalken stadgas om den tid, inom vilken åtalet sist skall ha väckts, ej skall äga tillämpning vid beslag enligt rusdrycksförsäljningsförordningen.

Kontrollstyrelsen, som tillstyrker de föreslagna skärpningarna i straffbestämmelserna, anför följande.

I enlighet med vad tidigare anförts tillstyrker kontrollstyrelsen de föreslagna skärpningarna av straffbestämmelserna. Med hänsyn till stadgandet i 4 kap. 14 § strafflagen får styrelsen dock ifrågasätta, om icke i 80 § 1 mom. andra stycket orden »dagsböter, lägst fentio» borde utbytas mot »dagsböter, lägst sextio».

Vad beträffar den föreslagna 81 § vill styrelsen framhålla, att det näppeligen finns något skäl att straffa yrkeslangaren mildare än tillfällighetslangaren. Gränsen mellan olovlig försäljning och olovligt tillhandagående med rusdrycker är för övrigt flytande. Det synes därför kontrollstyrelsen lämpligast att straffbelägga allt olovligt tillhandagående enligt samma regler som gäller för olovlig försäljning. Styrelsen föreslår därför, att 2 mom. i paragrafen utgår och att straff för den som tillhandagår annan med anskaffande av rusdrycker i strid med föreskrifterna i 20 § första eller andra stycket utmätas såsom för olovlig försäljning enligt vad i 80 § stadgas. Beslagsregeln bibehålles.

Den föreslagna 89 § bör, om styrelsens förslag till ändring av 81 § godtas, omredigeras så att paragrafen avser allt olovligt tillhandagående med rusdrycker.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län yttrar.

Varje åtgärd som bedömes kunna begränsa langning har länsstyrelsens fulla stöd. Det är ett samhällsintresse av första ordningen att denna verksamhet bekämpas med alla till buds stående medel. Länsstyrelsen tillstyrker därför livligt att försök till langning straffbelägges, att straffet för langning höjes i enlighet med utredningens förslag och att bulvanköp straffbelägges, ävenså att beslag och förverkande kunna ske hos köpare av olovligt inköpt sprit.

Uttalanden i liknande riktning göres av *länsstyrelserna i Malmöhus och Västerbottens län samt länsnykterhetsnämnderna i Värmlands och Gävleborgs län.*

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att de skärpta bestämmelserna mot langning i och för sig är att hälsa med tillfredsställelse. Länsstyrelsen är emellertid mycket tveksam om utredningens brottsbeskrivning kan anses tillfredsställande. Härom säger länsstyrelsen.

Det lär sålunda bli svårt att leda i bevis, att den, åt vilken rusdrycker anskaffats »kunnat antagas» vara alkoholmissbrukare, om han ej redan förut varit påverkad. Ännu osäkrare blir väl bevisningen i dylika fall om anskaffande ej kommit till stånd utan blott försök därtill, d. v. s. utbudande, ägt rum. En sådan mycket diffus utvidgning av det subjektiva brottsrekvisitet är i och för sig ägnad att inge betänkligheter.

Överståthållarämbetet anmäler att den alltför korta remisstiden icke medgivit något inträngande i de straffrättsliga problem, som här möter, och ämbetet är därför icke berett att tillstyrka de föreslagna bestämmelserna i 20 § första stycket, 80 § 4 mom. samt 81 § 1 mom. Ämbetet fortsätter.

Vad särskilt angår andra stycket av sistnämnda författningsrum — om beslag — skulle enligt detta beslag kunna ske även hos köpare, oaktat denne icke enligt utredningens förslag skulle vara allenast i denna egenskap förfallen till straff. *Överståthållarämbetet* — som icke förbisett sådana stadganden som exempelvis 1 § 8 mom. lagen den 8 juni 1923 om straff för olovlig varuinförsel och 7 § lagen den 20 juni 1924 med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin — vill i detta hänseende erinra allenast om den princip som kommit till uttryck bl. a. i 2 mom. andra stycket samt 3 mom. i 12 § av prisregleringslagen den 30 juni 1947.

Länsnykterhetsnämnden i Västernorrlands län förordar bibehållande av dagsböter såsom normalstraff vid olaga rusdrycksförsäljning, även då brottet är grovt.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att det bör anstå med de föreslagna straffskärpningarna till dess erfarenhet vunnits i vad mån den föreslagna strängare inköpskontrollen är av betydelse för bekämpandet av den olovliga rusdryckshandeln.

Länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län har den uppfattning-
en att ett ökat straffhot mot langning är av ytterst ringa betydelse, varför
en ändring i straffskalan knappast synes påkallad.

Departementschefen

I likhet med utredningen och flertalet remissinstanser finner jag påkallat att straffbestämmelserna mot olovlig försäljning och därmed besläktade brott skärpes.

Särskilt betydelsefullt för bekämpande av langarnas verksamhet torde bli, om försök till olovlig försäljning, d. v. s. utbudande av rusdrycker, straffbelägges. Utredningens förslag i denna del har i allmänhet tillstyrkts och jag finner mig böra biträda detsamma.

Jag tillstyrker även, att uttryckliga bestämmelser meddelas om straff för den som i egenskap av ombud eller på därmed jämförligt sätt tillhandagår ungdomar, missbrukare och alkoholpåverkade personer med rusdrycker. Med hänsyn till den brottsliga gärningens likhet med olovlig försäljning synes bestämmelserna om straff för sådant brott böra göras direkt tillämpliga på här avsedda fall av tillhandagående. Däremot finner jag inte anledning att, såsom kontrollstyrelsen ifrågasatt, skärpa den straffbestämelse som riktar sig mot tillhandagående i större skala med sprit genom transaktioner som var för sig är lovliga.

Olovligen försålda rusdrycker, som kommit i köparens hand, bör på sätt utredningen förordat kunna tagas i beslag och förklaras förverkade. I samband härmed bör företagas en av riksåklagarämbetet föreslagen ändring i 90 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen.

Utredningen har, om än med viss tvekan, ansett sig böra föreslå att straffsatserna för olovlig försäljning skärpes. Att så sker har tillstyrkts från flera håll. Riksåklagarämbetet ifrågasätter härvid om inte straffarbete borde införas i skalan för grov olovlig försäljning. Ämbetet påpekar, att det därigenom skulle bli möjligt att anhålla och häkta langare.

För egen del ställer jag mig i viss mån tveksam beträffande värdet av skärpningar i straffsatserna. Jag vill dock inte motsätta mig att fängelse i högst sex månader införes i straffskalan för normalfallen. Om så sker, bör, på sätt riksåklagarämbetet förordat, såsom exempel på grova fall anges allenast att försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt. Lika så biträder jag ämbetets uppfattning, att böter inte längre bör upptas i skalan för grova brott. Däremot finner jag inte för närvarande skäl att föreslå en höjning av straffmaximum för grova fall av olovlig försäljning.

IX. Speciella frågor

I överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat har inom finansdepartementet upprättats förslag till ändringar i förordningarna om försäljning av rusdrycker, öl och alkoholfria drycker samt i lagen om nykterhetsvård.

Författningsförslagen bygger på de förslag, som framlagts av utredningen. I några fall har dock, delvis med anledning av påpekanden vid remiss-

behandlingen, vissa jämkningar företagits i de av utredningen föreslagna bestämmelserna.

I det följande skall ytterligare behandlas några särskilda frågor i anslutning till författningsförslagen.

Förslaget till ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen

5 §.

Genom bestämmelsen i det föreslagna 2 mom. elimineras en ojämnhet som förekommit mellan inhemska tillverkare av rusdrycker och utländska företag.

Bestämmelserna i 1 mom. och det föreslagna 2 mom. avser att förhindra att tillverkare eller agent skänker bort rusdrycker i samband med rörelsens bedrivande, t. ex. i reklamsyfte. En konsekvens av de där stadgade gåvoförbudet torde vara att tillverkare eller agent ej heller i annan form — exempelvis kontantbetalning till restauratör för försäljning av viss kvantitet, betalning av kork- eller kapsylpengar till restaurangpersonal eller ersättning av liknande slag till den som säljer rusdrycker — bör lämna gåvor till återförsäljare. Lämnas gåvor av nu avsett slag, bör detta kunna ge Vin- & spritcentralen och Nya systemaktiebolaget anledning ompröva huruvida de i fortsättningen skall upprätthålla affärsförbindelser med vederbörande tillverkare eller agent. — Däremot hindrar de föreslagna bestämmelserna självfallet inte att varuprover sändes till inköpscheferna hos de statliga monopolbolagens centrala inköpskontor eller till restauratör.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag har ifrågasatt huruvida bestämmelsen i 1 mom. skulle lägga hinder i vägen för restauratör att vid ett jubileum eller en personalfest bjuda personalen på vin eller starköl eller att inom rörelsen utöva sedvanlig representation gentemot kolleger och andra. Under förutsättning att representationen ej kan sägas utgöra ett led i en försäljningsfrämjande verksamhet för visst eller vissa slag av rusdrycker torde de föreslagna reglerna ej utgöra hinder för sådan representation.

I samband med att bestämmelserna i nuvarande 2 mom. överflyttats till ett nytt 3 mom. har utredningen föreslagit vissa förenklingar. Dessa innebär att den för lappbefolkningen diskriminerande bestämmelsen om förbud mot utdelning av rusdrycker till denna befolkning fått utgå. Därjämte bortfaller förbudet att bjuda på rusdrycker i samband med auktioner. I denna del har vissa betänkligheter yppats vid remissbehandlingen, bl. a. från kontrollstyrelsens sida. Därvid har även förts på tal frågan om representation vid mässor o. dyl. Enligt min uppfattning har de nuvarande bestämmelserna ingått på områden, där lagstiftningen i avsevärd mån torde ha saknat stöd i det allmänna rättsmedvetandet. Förbudens upprätthållande synes inte heller kunna motiveras med att de skulle vara erforderliga för att motverka socialt stötande företeelser. Jag kan därför inte dela de anförda betänkligheterna utan tillstyrker utredningens förslag.

17 §.

Av praktiska skäl har bestämmelsen i första stycket jämkats. Härigenom gives möjlighet för systembolaget att låta köpare, som rekviderar rusdrycker för försändning till utlämningsställe, betala rekviderade varor då de hämtas på utlämningsstället.

I andra stycket upptas de tidigare förordade reglerna om legitimation i samband med rusdrycksinköp.

18 §.

I andra stycket har upptagits de föreskrifter om spärllistor som tidigare förordats.

19 §.

I enlighet med utredningens förslag har butikspersonalens befogenhet att vägra sälja vid misstanke om olaga hantering fått ändrad utformning.

Utredningen har även föreslagit en skärpning i förbudet att sälja till alkoholpåverkade personer. Förbudet skulle sålunda gälla beträffande alla kunder, som kan antagas vara berörda. Detta förslag har mött invändningar vid remissbehandlingen, varvid det påpekats att personalen skulle komma i en mycket svår ställning. Jag finner dessa invändningar berättigade och kan därför inte tillstyrka förslaget.

I anslutning till förslaget att höja ombudsåldern till 21 år, vilket upptagits i andra stycket, har Nya systemaktiebolaget i sitt yttrande ifrågasatt om inte möjlighet borde finnas att anlita bud, som är under 21 år. Under försättningsatt köpet dessförinnan verkstälts av kunden själv eller behörigt ombud, synes det inte behöva möta något hinder att varorna hämtas genom sådant bud.

29 §.

Borgarrådet för socialroteln i Stockholm har föreslagit att tidpunkten för detaljhandelsbolagets ansökan om utskänkningstillstånd framflyttas från utgången av mars till utgången av april. Härvid har åberopats, att de olika organ som har att yttra sig över ansökningar om utskänkningstillstånd — länsnykterhetsnämnd, polismyndighet, fullmäktige, nykterhetsnämnd och rådgivande nämnd — har svårt att inom den föreskrivna tidsfristen hinna inkomma med sina yttranden till intendenten för utskänkingsärenden. Enligt vad jag under hand inhämtat skulle det ej vara förenat med någon nämnvärd olägenhet för länsstyrelserna att ansökningarna inkommer en månad senare än nu är föreskrivet. Med hänsyn härtill förordar jag, att paragrafen ändras i föreslagen riktning.

40, 41 och 41 a §§.

De föreslagna bestämmelserna är föranledda av de ändringar i fråga om de ekonomiska villkoren för rusdrycksutskänkning som föreslagits i särskild proposition.

Enligt vad där förordas skall restauratörerna inte äga tillgodogöra sig någon vinst på utskänkningsen av spritdrycker, utan prisskillnaden mellan utminuterade och utskänkta spritdrycker skall i sin helhet tillföras staten i form av utskänknings beskattning. Å andra sidan skall restauratören, i stället för den nuvarande utskänkningsvinsten på sprit, erhålla särskild kostnadsersättning av staten. Ersättningen skall avräknas vid inbetalning av utskänknings beskattning. Dessa principer har kommit till uttryck i 41 och 41 a §§. I enlighet med vad som förordas i samma proposition skall restauratörerna åtminstone tills vidare själva äga bestämma priserna på utskänkta viner och på det av mig i det föregående förordade lättare starkölet. Kontrollstyrelsens i 41 § inskrivna befogenhet att fastställa utskänkningspriser har med anledning härav angivits skola avse endast spritdrycker och starköl av den hittillsvarande typen.

Vidare förordas, att de allmänna restaurangbolagens ensamrätt att driva folkrestauranger skall upphöra. Bestämmelsen i 40 § 3 mom. har ändrats i enlighet härmed.

46 §.

I det föregående har föreslagits, att måltidstvånget skall upphävas i vad angår starköl. Däremot har förutsatts, att nämnda restriktion för spritdryckernas vidkommande skall kvarstå tills vidare och att avvecklingen därav i enlighet med 1954 års riksdagsbeslut skall förberedas genom fortsatt försöksverksamhet. Med hänsyn till de goda erfarenheterna av de hittills gjorda försöken torde man kunna räkna med att försöksverksamheten i en följande etapp kommer att vidgas. I den mån så blir fallet synes den nuvarande anordningen med särskild ansökan från och medgivande till varje enskild restauratör onödigt tungrodd. I enlighet med ett förslag av utredningen har därför företagits en jämkning i 2 mom. av innebörd att Kungl. Maj:ts medgivande till måltidsfri utskänkning skall avse det ifrågakommande området som sådant.

47 § 2 mom.

Vid utskänkning enligt 33 § till slutet sällskap skall för närvarande medgivande till utsträckt tid inhämtas av polisen, om tillställningen, såsom i regel är fallet, är avsedd att pågå längre än till kl. 22. Detta synes innebära en onödig omgång. I enlighet med vad utredningen föreslagit förordar jag, att sådan utskänkning utan särskilt medgivande skall få fortsätta till kl. 1 på natten, dock med rätt för distriktschefen-intendenten att föreskriva tidigare tidpunkt för utskänkningens avslutande. Däremot anser jag det inte påkallat att, såsom föreslagits i några yttranden, vidtagna motsvarande ändring beträffande de vanliga restaurangernas festvåningar. Dessa restauranger erhåller nämligen i vanliga fall medgivande till utsträckt tid för längre tidsperioder, och frågor om förlängning av utskänkningstiden för särskilda tillställningar blir därför inte så ofta aktuella.

56 §.

Utredningen föreslår att Kungl. Maj:ts befogenhet att förbjuda eller inskränka detaljhandel med rusdrycker under krig eller vid omedelbar krigsfara eller då arbetslöshet eller nöd i större omfattning råder utvidgas till att omfatta även fall, då ett dylikt ingripande finnes erforderligt för ordningens upprätthållande. Den föreslagna ändringen har motiverats med behovet av att kunna förhindra panikartade hamstringsköp, i den mån en höjning av spritskatterna skulle bli aktuell i framtiden.

Kontrollstyrelsen och några länsstyrelser har gjort gällande, att det föreslagna tillägget knappast skulle täcka de situationer som utredningen avsett.

Jag kan icke dela denna uppfattning. Erfarenheterna har givit vid handen, att enbart rykten om förestående prishöjningar utlöst en stark tillströmning av kunder till systembolagets butiker, i vissa fall med köbildningar inom och utanför butikslokalerna. Att höjningen av spritskatterna i höstas genomfördes efter snabbbehandling i riksdagen föranleddes också av farhågor för oordningar. Då det är angeläget att riksdagen kan behandla här avsedda viktiga frågor utan alltför stor brådska, tillstyrker jag med en mindre jämkning utredningens förslag. Detta innebär, såsom utredningen påpekat, att Kungl. Maj:t, om en höjning av spritskatterna planeras, kan temporärt stoppa utminutereringen av sprit eller föreskriva tillfällig ransonering.

62 §.

I denna paragraf, liksom i 50 § 1 mom. och 51 § ölförsäljningsförordningen, har enligt förslag av utredningen företagits vissa av praktiska skäl motiverade inskränkningar i länsstyrelsens skyldighet att expediera avskrifter och tidningskungörelser i tillståndsärenden. Några länsstyrelser har förordat längre gående förenklingar. Kungörandet i tidningar skulle sålunda ersättas av ett anslagsförfarande. Detta förslag anser jag mig inte kunna biträda, då tidningskungörelserna synes utgöra en förutsättning för att nykterhetsorganisationer m. fl. skall kunna begagna sin rätt att anföra besvär över meddelade tillstånd.

79 §.

Efter förslag av Sveriges centrala restaurangaktiebolag har en ändring vidtagits i syfte att möjliggöra för de allmänna restaurangbolagen att ge restaurangchefer m. fl. särskild ersättning i förhållande till omsättningen av andra varor än rusdrycker.

Förslaget till ändring i lagen om nykterhetsvård

Såsom anförts i det föregående har jag ansett mig kunna förorda utredningens förslag att den nuvarande anordningen med förbud för missbrukare att köpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget avvecklas. Avstängning av missbrukare skall i stället få den formen att länsnykterhetsnämnden eller, efter

delegation, kommunal nykterhetsnämnd beslutar föranställa om att rusdrycker icke utlämnas till den avstängde.

Sådana beslut bör enligt vad utredningen framhåller få samma innebörd som de »restaurangförbud» som av gammalt använts. Dessa förbud har för närvarande karaktär av hjälpåtgärder och upptages vid sidan av övriga sådana åtgärder i 14 § första stycket lagen om nykterhetsvård. Ett förbud att köpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget har däremot icke sådan karaktär. Dessa förbud regleras särskilt i andra stycket av samma paragraf.

Då nykterhetsnämndens åtgärder enligt utredningens förslag får samma innebörd, vare sig nämnden vill hindra missbrukaren att köpa hos detaljhandelsbolaget eller den önskar åstadkomma att han inte blir serverad på restaurang, synes det utredningen ändamålsenligt att åtgärderna behandlas i ett gemensamt stadgande. Utredningen föreslår därför att »restaurangförbuden» får utgå bland hjälpåtgärderna samt att nykterhetsnämnds befogenhet att besluta om sådana förbud och avstängningsåtgärder hos systembolaget regleras i ett särskilt moment av 14 §. Härigenom överföres beslutanderätten rörande restaurangförbuden i princip till länsnykterhetsnämnderna. Förslaget innebär även att restaurangförbuden — liksom redan nu avstängning hos systembolaget — kan överklagas hos länsstyrelsen.

Remissinstanserna har i allmänhet ej gjort några erinringar mot utredningens förslag. Sveriges centrala restaurangaktiebolag har dock framhållit att utbrytningen av bestämmelsen om restaurangförbud från hjälpåtgärderna och omformuleringen av stadgandet skulle kunna uppfattas såsom innebärande att de nykterhetsvårdande organen fick befogenhet att med för restauratören förpliktande verkan avstänga en missbrukare från utskänkning.

Utredningens förslag är enligt min mening väl avvägt, och jag kan tillstyrka detsamma. Att beslutanderätten beträffande restaurangförbuden överflyttas till länsnykterhetsnämnderna och att sådana förbud kan överklagas finner jag önskvärt från rättssäkerhetssynpunkt. Nykterhetsnämndernas beslut i hithörande frågor bör liksom hittills inte få någon omedelbart förpliktande verkan för systembolaget resp. den restauratör, som får meddelande om ett restaurangförbud. För att förebygga varje missförstånd på denna punkt har en jämkning företagits i det av utredningen föreslagna 2 mom. i 14 §.

X. Departementschefens hemställan

Såsom framgår av det föregående har inom finansdepartementet upprättats förslag till

1) *förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);*

2) *förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 522);*

3) *förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker; samt*

4) *lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.*

Nämnda författningsförslag torde såsom *Bilaga*¹ få fogas till statsrådsprotokollet för denna dag.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över det under 4) upptagna lagförslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sven Rydén

¹ Ur bilagan har här uteslutits de under 1)—3) upptagna författningsförslagen, vilka överensstämmer med motsvarande, vid propositionen fogade förslag.

Förslag
till
lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579)
om nykterhetsvård

Härigenom förordnas, att 70 § lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård skall upphöra att gälla samt att 14 och 59 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

14 §.

Framgår av nykterhetsnämnds undersökning, att den, varom fråga är, missbrukar alkoholhaltiga drycker, skall nämnden, där så prövas erforderligt och gagneligt, söka bibringa honom insikt om vådan av alkoholmissbruk samt vidtaga för hans rättelse lämpade *hjälpåtgärder* såsom att söka

a) förmå honom — — — — — utsedd person;

b) förhjälpa honom — — — — — eller vistelseort;

c) *föranstalta, att alkoholhaltiga drycker ej utlämnas till honom, samt förmå honom att ej besöka lokaler, där sådana* utskänkas;

d) förmå honom — — — — — lämplig organisation;

e) förmå honom — — — — — lämplig vård.

Där det prövas vara till gagn för den, som befunnits missbruka alkoholhaltiga drycker, äger länsnykterhetsnämnd *för viss tid, högst ett år i sänder, förbjuda honom att inköpa rusdrycker hos det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda detaljhandelsbolaget*. Enahanda befogenhet tillkommer efter länsnykterhetsnämnds bemyndigande jämväl kommunal nykterhetsnämnd.

Närmare bestämmelser angående åtgärder enligt *första stycket* meddelas av Konungen.

(Föreslagen lydelse)

14 §.

1 m o m. Framgår av nykterhetsnämnds undersökning, att den, varom fråga är, missbrukar alkoholhaltiga drycker, skall nämnden, där så prövas erforderligt, och lagenligt, söka bibringa honom insikt om vådan av alkoholmissbruk samt vidtaga för hans rättelse lämpade *hjälpåtgärder* såsom att söka

a) förmå honom — — — — — utsedd person;

b) förhjälpa honom — — — — — eller vistelseort;

c) förmå honom att ej besöka lokaler, där *alkoholhaltiga drycker* utskänkas;

d) förmå honom — — — — — lämplig organisation;

e) förmå honom — — — — — lämplig vård.

2 m o m. Där det prövas vara till gagn för den, som befunnits missbruka alkoholhaltiga drycker, äger länsnykterhetsnämnd *föranstalta om åtgärder i syfte att alkoholhaltiga drycker ej skola utlämnas till honom från det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda detaljhandelsbolaget eller från andra försäljare av sådana drycker. Beslut härom skall avse viss tid, högst ett år i sänder*. Enahanda befogenhet tillkommer efter länsnykterhetsnämnds bemyndigande jämväl kommunal nykterhetsnämnd.

3 m o m. Närmare bestämmelser angående åtgärder enligt *1 och 2 mom.* meddelas av Konungen.

(Nuvarande lydelse)

59 §.

Beslut av nykterhetsnämnd må överklagas av den som beslutet rör, om beslutet innebär utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydnadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet eller *förbud* som avses i 14 § *andra stycket*. Över annat av nykterhetsnämnd enligt denna lag meddelat beslut må klagan ej föras.

Klagan föres — — — — — hos länsstyrelsen.

70 §.

Köper någon rusdrycker i strid mot förbud, som avses i 14 § andra stycket, straffes med böter, högst trehundra kronor.

(Föreslagen lydelse)

59 §.

Beslut av nykterhetsnämnd må överklagas av den som beslutet rör, om beslutet innebär utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydnadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet eller *åtgärd* som avses i 14 § 2 mom. Över annat av nykterhetsnämnd enligt denna lag meddelat beslut må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1957.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 20 mars 1957.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden WALIN,
SJÖWALL,
HAGBERGH,
regeringsrådet KLACKENBERG.

Enligt lagrådet den 19 mars 1957 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 1 mars 1957, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i finansdepartementet S. S. Walberg.

Lagrådet yttrade:

I 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård skall enligt det remitterade förslaget upptagas den nu i första stycket under c) angivna hjälpåtgärden, att nykterhetsnämnd må söka föranstalta att alkoholhaltiga drycker ej utlämnas till alkoholmissbrukare. Den nuvarande bestämmelsen åsyftar, att nykterhetsnämnd skall kunna till innehavare av rättighet att utskänka rusdrycker eller att försälja öl lämna meddelande, att en viss person enligt nämndens uppfattning är alkoholmissbrukare och ej bör medgivas inköp. Nämnden äger icke själv giva något förbud, men dess meddelande har betydelse som en varning och erinran om de i rusdrycks- och ölförsäljningsförordningarna stadgade förbuden mot att utskänka rusdrycker till den som veterligen missbrukar alkoholhaltiga drycker eller att utlämna öl då särskild anledning föreligger att varan är avsedd att användas i berusningssyfte. Bestämmelsen om nämnda hjälpåtgärd erhöll sin nuvarande utformning och placering på hemställen av lagrådet, som därvid även uttalade att besvär rätt vid en dylik hjälpåtgärd icke vore eftersträvansvärd. Några skäl för en ändrad ståndpunkt ha icke förebragts. Det förefaller också vara olägligt att i princip till länsnykterhetsnämnden centralisera vidtagandet av dylika hjälpåtgärder och sålunda — om ej länsnykterhetsnämnden gör undantag — betaga de lokala nykterhetsnämnderna möjligheten till naturlig samverkan med ortens rättighetsinnehavare.

Enligt andra stycket i 14 § av gällande lag äger länsnykterhetsnämnden för viss tid, högst ett år i sänder, vid straffansvar förbjuda alkoholmissbru-

kare att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget. Länsnykterhetsnämndens befogenhet skulle enligt förslaget vara begränsad till att »föranstalta om åtgärder i syfte att alkoholhaltiga drycker ej skola utlämnas» till missbrukaren, och beslut härom skulle enligt det föreslagna andra stycket av 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen medföra att utminuteringsmått vägras honom. Beslutet skulle enligt lagrådets mening bli mera ändamålsenligt, om det får innefatta förordnande, att rusdrycker icke må utminuterats till alkoholmissbrukaren (jfr 14 § 2 mom. i 1931 års alkoholistlag). Nyssnämnda bestämmelse i rusdrycksförsäljningsförordningen bör i enlighet härmed innehålla, att rusdrycker ej må utlämnas till alkoholmissbrukaren. Självfallet få de kontrollåtgärder som föranledas inom detaljhandelsbolaget hållas inom rimliga gränser och torde icke behöva sträcka sig längre än departementschefen angivit i remissprotokollet. Vad angår den risk för straffansvar som skulle kunna drabba försäljningspersonalen må framhållas att, liksom i fråga om förbudet att sälja till minderåriga eller till personer som synbarligen äro berörda av alkoholhaltiga drycker, straffbarheten subjektivt enligt motivuttalande förutsätter uppsåt. I allt fall kräves åtminstone vårdslöshet hos vederbörande.

Enligt den föreslagna lydelsen av 59 § skall rätt föreligga att anföra besvär över åtgärd av nykterhetsnämnd enligt 14 § 2 mom. Beträffande beslut om hjälpåtgärd bör enligt lagrådets mening, såsom enligt gällande lag, besvärsmått icke föreligga. Däremot synes rätt till besvär böra finnas i fråga om förbud mot utminuteringsmått. Lagrådet vill i övrigt förorda, att till 14 § 2 mom. fogas föreskrift att där avsett beslut av nykterhetsnämnd går i verkställighet utan hinder av att det ej äger laga kraft (jfr t. ex. 15 § sista stycket i lagen).

Ur protokollet:
Torsten Johansson

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22
mars 1957.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 20 mars 1957 avgivna utlåtande över ett till lagrådet den 1 mars 1957 remitterat förslag till lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård samt anför därvid följande.

Enligt det remitterade förslaget skall nykterhetsnämnds beslut om avstängning av missbrukare hos systembolaget få den formen, att länsnykterhetsnämnden beslutar att föranstalta om åtgärder i syfte att alkoholhaltiga drycker ej skall utlämnas av bolaget till missbrukaren. Sedan meddelande härom ingått till systembolaget, blir personalen berättigad att vägra honom utminuterung.

Lagrådet har uttalat, att beslutet skulle bli mera ändamålsenligt, om det fick innefatta förordnande att rusdrycker ej må utminuterung till missbrukaren.

I anledning av vad lagrådet sålunda anført vill jag framhålla, att den form för nykterhetsnämndens beslut som förordats i det remitterade förslaget sammanhänger med att kontrollåtgärder inom systembolaget ansetts böra begränsas. De skall sålunda endast innefatta upprättande av lokala spärrlistor samt legitimationskontroll genom stickprov och i sådana fall då kunden kan antas vara avstängd. Lagrådet har inte heller, enligt vad som uttryckligen framhålles, velat förorda längre gående kontrollåtgärder. Om emellertid nykterhetsnämndens beslut, såsom lagrådet föreslagit, trots begränsningarna i kontrollåtgärder skulle ha formen av ett förbud att sälja, skulle detta få till följd att butikspersonalen skulle kunna komma att i ej ringa utsträckning göra sig skyldig till olovlig överlåtelse av rusdrycker, nämligen i de fall då avstängda missbrukare lyckas undgå kontrollen och köpa rusdrycker.

En sådan konsekvens av lagstiftningen synes enligt min uppfattning inte böra godtas. Om personalen i butikerna vid straffansvar skall förbjudas att sälja till avstängda missbrukare, bör den också ha ett berättigat anspråk på att kontrollåtgärder blir sådana att den i allo kan iakttaga förbudet. Det

skulle med andra ord bli nödvändigt att i enlighet med 1954 års proposition upprätta riksspärrelista och kräva legitimation av varje köpare. Den av lagrådet åberopade omständigheten att det subjektiva rekvisitet för straffbarhet ej skulle föreligga i de antydda fallen kan härvidlag inte tillmätas avgörande betydelse. Det för personalen väsentliga måste nämligen vara att den inte skall se sig nödsakad att i sin tjänst begå gärningar som i fråga om samtliga objektiva rekvisit uppfyller förutsättningarna för straffbarhet.

Självfallet kommer man från systembolagets sida att, oavsett formen för nykterhetsnämndens beslut, tillse att avstängningen blir effektiv så långt detta är möjligt inom ramen för de avsedda kontrollåtgärderna. Jag vill tillägga, att den nuvarande lagstiftningen i här aktuella hänseende har samma konstruktion som den i remissprotokollet föreslagna samt att bolaget och dess personal synes ha gjort vad på dem ankommit för att ge effekt åt de fåtaliga avstängningar som beslutats av nykterhetsnämnderna.

Under hänvisning till det anförda anser jag mig inte böra frånga den uppfattning som jag vid remissen till lagrådet tillkännagivit i denna fråga.

Lagrådet har vidare förordat, att de s. k. restaurangförbuden och därmed jämförliga åtgärder alltjämt skall upptas bland de för lindriga fall av alkoholmissbruk avsedda hjälpåtgärderna. Härav skulle följa, att restaurangförbuden liksom hittills skulle kunna beslutas av kommunal nykterhetsnämnd och att de inte skulle kunna överklagas.

De egentliga hjälpåtgärderna är, såsom redan antytts, avsedda för ett jämförelsevis tidigt stadium av alkoholmissbruk och innebär, att nykterhetsnämnden i samarbete med missbrukaren på olika sätt försöker hjälpa denne till ett nyktert liv. Restaurangförbuden och därmed beslätade åtgärder har väsentligen annan karaktär. De innebär, på sätt lagrådet närmare utvecklat, att missbrukaren hindras från att bli serverad rusdrycker eller att köpa öl. De har sålunda tvångskaraktär. Behovet av dylika åtgärder är självfallet inte begränsat till lindriga missbrukare utan torde framför allt föreligga i mera avancerade fall. Slutligen innebär dessa åtgärder, att nykterhetsnämnden underrättar en utomstående om missbrukarens tillstånd.

Med hänsyn till det anförda finner jag det knappast ändamålsenligt att restaurangförbuden och därmed beslätade åtgärder upptas bland de för lindriga missbrukare avsedda hjälpåtgärderna. Jag anser det också påkallat från rättssäkerhetssynpunkt att beslut om restaurangförbud o. likn. kan överklagas.

Med tanke på den relativt fria tillgången på alkoholhaltiga drycker torde det vara motiverat att restaurangförbuden användes med försiktighet. Det synes därför lämpligt att beslutanderätten, såsom skett i det till lagrådet remitterade förslaget, i princip förbehålles länsnykterhetsnämnderna. Intet hindrar emellertid att länsnämnderna delegerar denna rätt på kommunala nykterhetsnämnder.

Det kan ytterligare påpekas, att den nuvarande bestämmelsen om restaurangförbud o. likn. synes mindre väl utformad, i det att den efter ordalagen även avser avstängningsåtgärder hos systembolaget.

Jag anser mig därför inte heller i nu angivna fråga kunna tillstyrka vad lagrådet förordat.

Lagrådets förslag, att till det föreslagna 2 mom. i 14 § fogas föreskrift att där avsett beslut av nykterhetsnämnd skall gå i verkställighet utan hinder av att det ej äger laga kraft, finner jag mig böra biträda.

Under åberopande av det anförda hemställer föredragande departementschefen, att *det sålunda jämkade lagförslaget*, jämte de i protokollet för den 1 mars 1957 omförmälda förslagen till *förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521)* samt *förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 522)* ävensom *förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker*, måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ingrid Qvarnström

Innehållsförteckning

<i>Propositionens huvudsakliga innehåll</i>	1
<i>Författningsförslag</i>	3
<i>Statsrådsprotokoll den 1 mars 1957</i>	18
I. Inledning	18
II. Allmänna synpunkter	19
III. Skärpt utminuteringskontroll	29
IV. Butikstider och 1/3-litrar	45
V. Starkölsfrågan m. m.	54
VI. Förtäring- och förvaringsförbuden	80
VII. Alkoholreklamen	84
VIII. Åtgärder mot langning	91
IX. Speciella frågor	96
X. Departementschefens hemställan	101
<i>Lagrådets yttrande</i>	105
<i>Statsrådsprotokoll den 22 mars 1957</i>	107